АРХИВЪ
ЗА
ПОСЕЛИЩНИ ПРОУЧВАНИЯ

Archives des Établissements humains
Archiv für Siedlungsforschungen
Archives for Settlements Studies

I ГОДИНА / ANNEE
КНИГА / FASC. 4

СОФИЯ — SOFIA
Печатница „КУЛТУРА“ — Imprimerie „CULTURA“
1938

Проучване на нашето стопанско минало

Отъ

Хр. Ст. Хинковъ

Проучването на нашето стопанско минало се намира въ тѣсна връзка съ политическата ни история. Дългитѣ и упорити войни на народа ни съ гърци, турци и други народи, както и многобройнитѣ му въстания срещу разни потисници, сѫ се водили не само за политическа и религиозна свобода: въ основата си тѣ сѫ имали подбуди и за по-сносно икономическо сѫществуване и по-правиленъ социаленъ строй. Тукъ историята подчертава, както въ другитѣ страни, така и у насъ, голѣмото значение на икономическитѣ условия, които, заедно съ тия отъ идеенъ и мораленъ характеръ, силно сѫ действували за историческитѣ събития и сѫ движили напредъ народнитѣ водачи къмъ постигане на националнитѣ идеали. Ето защо и отъ това гледище се явява необходимо издаването на единъ архивъ, въ който да се публикуватъ трудове върху нашето стопанско минало, успоредно съ географскитѣ, историческитѣ и стопанско-географскитѣ изследвания на селищата ни. Проучванията въ тая насока е необходимо да ставатъ, преди всичко, върху разнитѣ отрасли отъ поминъка на народа ни, свързани съ неговото тежко стопанско сѫществуване (земедѣлие съ отраслитѣ му, скотовъдство, занаяти, домашна индустрия, търговия, социаленъ строй). Едновремено съ тѣхъ, желателно е проучванията да се разширятъ и върху разнитѣ видове на взаимопомощь и трудови сдружения, свързани съ общото задружно работене на земята въ разнитѣ заселища и съ общото производство въ земедѣлието и занаятитѣ. Тѣзи битови форми на сътрудничество се явяватъ характерни въ живота ни, развили се сѫ самостоятелно въ Първото и Второто българско царство и презъ тежкото ни робство подъ византийци и турци. Всички тия проучвания се налага да ставатъ настоятелно, неотложно, като се има предвидъ, че историческитѣ събития сѫ унищожили една голѣма часть отъ даннитѣ, по които можемъ да сѫдимъ за нашето стопанско минало.

Отъ направенитѣ до днесъ стопанско-исторически изследвания може да се заключи, че въ по-далечнитѣ времена, когато нашитѣ прадѣди подъ водителството на ханъ Испериха сж дошли на Балканския полуостровъ, тѣ сж се приобщили при организирането на своя стопански строй съ завареннитѣ тукъ славянски племена. Българитѣ при своитѣ стопански отношения съ славянскитѣ племена (повечето земедѣлци и скотовъдци) се приспособяватъ къмъ тѣхния начинъ на живение, настаняватъ се въ селища наречени „колиби“ или „хижи“, въ които малки колибарски селища отъ група постройки сж живѣли цѣли родствени фамилии, управлявани отъ единъ старейшина. Около колибитѣ е имало разни постройки за добитъкъ, градини, ниви, ливади, пасбища, гори и др., споредъ нуждитѣ на земедѣлието и скотовъдството. Тѣзи имоти се считали общи, за общъ стопански инвентаръ на семейството, който трѣбвало да се предава на следващитѣ поколѣния въ такъвъ видъ, въ какъвто е билъ наследенъ. Постепенно се създава нашата семейна община, която преминава въ родови групировки, известни у насъ и въ славянския свѣтъ подъ името задруги. Групирани въ такива общежития, българитѣ, предимно скотовъдци, подъ влиянието на новитѣ географски и климатически условия въ страната, започватъ да се занимаватъ и съ другитѣ отрасли на народното стопанство, на първо мѣсто съ земедѣлието и разклоненията му, а постепенно и съ занаяти, домашно производство и търговия.

Проучването на нашата стопанска структура въ нейната цѣлость въ миналото, отъ създаването ни като народъ, та чакъ до освобождението ни отъ турското робство, се явява една доста мжчна и трудна и задача. Опититѣ, които сж правени отъ отдѣлни лица, поради обширностьта на материята и многобройнитѣ източници, разпрѣснати по разни мѣста, сж били несполучливи и изследвачитѣ сж попадали въ нѣкои грѣшки. Първиятъ опитъ, който е направенъ за разглеждане изобщо на нашето стопанско минало бѣ отъ покойниятъ Димитъръ Благоевъ. Вѣренъ на своитѣ марксически разбирания, той написа нѣколко статии въ сп. „Ново време“ подъ название „Приноси къмъ историята на социализъма“, като се спираше върху стопанското положение и социално-икономическитѣ отношения на срѣдновѣковна България и на епохата презъ турското ни робство. По-после, пъкъ въ 1903 год., сжщиятъ издаде отдѣлна книга: „Икономическото развитие на България“. Следъ това въ продължение близо на $^1/_4$ вѣкъ трудове върху общата стопанска история на България не сж излизали, но се печатаха многобройни отдѣлни статии, съчинения и монографии върху отдѣлни въпроси отъ стопанското ни минало (земедѣлие, скотовъдство, занаяти, домашно производство, индустрия, търговия, сдружения и др.). Презъ 1929 год. покойниятъ д-ръ Иванъ Сакжзовъ, следъ като бѣше печаталъ редица статии върху стопанската ни история (отъ времето на прабългаритѣ, презъ Първото и Второто българско царство и турското робство), издаде и отдѣлна книга на нѣмски „Bulgarische Wirtschaftsgeschichte" (Berlin). Въ тоя си трудъ авторътъ се опитва да даде едно цѣлостно изложение на нашето стопанско минало отъ най-ранната епоха на сѫществуването ни чакъ до наши дни. Трети единъ опитъ за цѣлостна наша стопанска история се е помѫчилъ да направи напоследъкъ г. Жакъ Натанъ съ книгата си „Икономическа история на България" (София, 1938 г.), като разглежда подробно стопанското ни минало презъ време на турското робство и съвсемъ малко се спира върху епохата на Първото и Второто българско царство.

Единъ недостатъкъ на изброеннтѣ три труда, за написване цѣлостната история на нашето стопанство, се явява непълното и неравномѣрно изложение на отдѣлнитѣ области отъ икономическия ни животъ (земедѣлие, скотовъдство, занаяти, домашно производство, търговия и др.), тъй като въ тѣхъ авторитѣ имъ сѫ дали едностранчиво предпочитание само на известни стопански исторически епохи и отдѣлни отрасли отъ народния трудъ. Сѫщо една отличителна особеность въ трудоветѣ на Д. Благоевъ и Ж. Натанъ се явява, че тѣ изхождатъ при своитѣ изследвания отъ тенденциозното схващане на историческия материализъмъ или марксическото икономическо разбиране на историята. Следвайки доктрината на К. Маркса, споменатитѣ автори намиратъ, че въ историческия животъ на българския народъ икономическиятъ елементъ единствено обуславя въ себе си духовния, политическия и социалния строй на народа ни и че отъ действието само на икономическитѣ сили зависи органическото устройство на държавата. Никой не отрича, че много прояви отъ човѣшкия животъ се намиратъ въ зависимость отъ икономическитѣ отношения, но не трѣбва да се допуска, че последнитѣ се явяватъ единственитѣ фактори за тия прояви. Моралнитѣ идеи на интелектуалниятъ факторъ играятъ сѫщо първенствуваща роля, постояно се намиратъ начело на борбата на народитѣ за прогресъ, паралелно съ икономическитѣ условия.

Проучването на нашето стопанско минало би било порезултатно, ако продължаватъ да се изучаватъ отдѣлни стопански въпроси и отдѣлни икономически области въ опредѣлена стопанска епоха, като се разработватъ отдѣлни отрасли отъ стопанския животъ. Въ тая посока у насъ се е работило доста много и имаме една обширна стопанска литература, въ която сѫ разглеждани най-разнообразни въпроси отъ стопанското ни минало, като се е почвало съ епохата на Първото и Второто царство, робуването ни подъ византийци и турци, та чакъ до наше време. Тия специални проучвания, разпръснати въ много списания и отдѣлни съчинения, допринасятъ доста за уяснение на стопанската ни история. Обаче има още редица отдѣлни въпроси, които чакатъ своето разработване, като се подирятъ първоизточницитѣ, историческитѣ извори, отъ които може да се черпи за градежа на едно основно изследване. На първо мѣсто тукъ е особено важно да се систематизиратъ и преведатъ на български много отъ чуждестранитѣ документи, разпръснати въ разнитѣ западноевропейски библиотеки и особено да се проучатъ и издадатъ разнитѣ турски архиви у насъ и въ Турция (главно въ Цариградъ), неразривно свързани съ стопанско-социалния ни животъ въ миналото. Да се изброяватъ тукъ издаденитѣ до сега източници върху стопанската ни история и издаденитѣ монографически трудове по отдѣлнитѣ области на нашия икономически животъ, би ни отнело доста много време и мѣсто. Тѣ сж познати на компетентнитѣ работници въ тая область, посочени сж въ разнитѣ икономически списания, вестници сборници и отдѣлни специални съчинения и монографии. Проучванията тукъ трѣбва да ставатъ въ връзка съ всички фактори (морални, интелектуални, икономически и др.), които сж влияели върху живота на народа ни, като не се спираме само едностранчиво да разглеждаме събитията въ връзка съ ролята на личностьта въ историята или на икономическитѣ отношения, както се е практикувало до сега въ много случаи. Грѣшката, която правятъ нашитѣ икономисти-марксисти при своитѣ изследвания, се повтаря и отъ нѣкои историци, които изучаватъ често събитията само съ личностьта на царя, боляритѣ или духовнитѣ лица презъ дадена епоха, като пропущатъ социално-икономическитѣ условия, които сж движили тия събития.

Първата область отъ стопанския животъ въ миналото, която се нуждае отъ проучвания въ много отношения, се явява земедѣлието и отраслитѣ му. Споменахме погоре, че още при дохождането си на Балканския полуостровъ, основателитѣ на нашата държава започватъ да заселватъ мѣстата, въ които сж живѣяли славянски племена. Единъ спорenъ въпросъ се явява тукъ — тоя за поземленитѣ отношения, които сж сжществували между победителитѣ-българи и завареннитѣ славяни. Настанени въ свои нови селища, българитѣ започватъ да се приспособяватъ къмъ социално-икономическия битъ на мѣстнитѣ славяни. Обширнитѣ плодородни земи и пасбища покрай Дунава и въ равнинитѣ на Мизия, които сж били завладѣни отъ малката дружина българи, сж дали изпърво възможность за миренъ съвмѣстенъ животъ въ новобразуваната държава. Новодошлитѣ наши прадѣди не сж влѣзли въ борби съ мѣстнитѣ славяни, нито сж нарушили тѣхния социално-икономически строй. Българитѣ, преимуществено скотовъдци, сж се приспособили къмъ стопанския животъ на мѣстнитѣ славяни, главно земедѣлци, и по тоя начинъ взаимно сж се допълвали и преливали. Така че новообразуваната българска държава добива видъ на земедѣлско-скотовъдна, въ която дребниятъ земедѣлецъ-скотовъдецъ господствува въ стопанския животъ на страната. Да се твърди смѣло отъ нѣкои автори и да се изтъква на всѣка цена, че икономическиятъ факторъ е създалъ класови борби на стопанска почва между българи и славяни, въ първитѣ години на започване тѣхния съвмѣстенъ животъ, е пресилено и не почива на здрави основания. Между разнитѣ доводи противъ такова едно твърдение може да ни послужи и разбирането, което сж усвоили българитѣ отъ славянитѣ относително собственостьта. Така общото имущество на семейството се наричало „свойщина“ въ противовесъ на личната собственость. То се е получавало отъ прадѣдитѣ общо като „бащиния“ и „дѣдовина“ и то е трѣбвало да се предаде на следващитѣ генерации поне въ такъвъ видъ, въ какъвто е било получено отъ живущитѣ поколѣния, ако не и увеличено.

Настжпилитѣ по-късно политически събития въ живота на българския народъ, борбитѣ му съ Византия за закрепване на държавата, покръстването, войнитѣ на Симеона и подпадането ни подъ византийско робство, започватъ да измѣнятъ социално-икономическото ни положение въ областьта на земедѣлието. Настжпва засилване на едрото земедѣлско производство, появява се процесътъ на феодализирането и крепостничеството на дребнитѣ земедѣлци при именията на царя, болязритѣ и при мънастирскитѣ имоти на духовенството. Тоя процесъ на засилване едрото земевладѣние у насъ продължава презъ време на византийското робство, презъ епохата на Второто българско царство, преминава презъ време на турското ни робство, за да му се тури край съ освобождението на България. Съ създаването на Третото българско царство се унищожиха голѣмитѣ господарски и чифлишки земи, земята се даде на земедѣлцитѣ и днесъ нашата страна представлява типиченъ примѣръ на дребно земевладение.

Проучването на земедѣлския въпросъ въ нашето минало би ни дало възможность да си уяснимъ много въпроси, свързани съ сжществуването на дребното земедѣлие и неговото голѣмо значение за живота на народа ни. Историческитѣ проучвания показватъ, че когато българскиятъ народъ е билъ разяжданъ отъ вжтрешни междуособици и земята е била въ ржцетѣ на едно малцинство привилегировани знатни, той е изгубвалъ своя националенъ духъ и подпадалъ подъ чуждо робство. Обратно, когато нашитѣ управници сж държали смѣтка за нуждитѣ на широкитѣ народни маси, главно земедѣлското население, придържали се въ традициитѣ, легнали въ социално-икономическия битъ на народа ни, България се развивала и отивала напредъ. Тия здрави разбирания, усвоени отъ държавата ни следъ Освобождението, вникнали заедно съ здравия националенъ духъ въ душата на българина, дадоха оная голѣма сила на нашия народъ, която той можа да набере у себе си, за да смаже презъ 1912 год. многовѣковната Османска империя, отъ която треперѣха нѣкога голѣми държави въ Европа, Азия и Африка.

Вториятъ народенъ поминъкъ следъ земедѣлието и отраслитѣ му, който представлява интересъ за проучване въ миналото, съставляватъ занаятитѣ и домашната индустрия. Още съ настаняването си на Балканския полуос ровъ, нашитѣ прадѣди сж познавали нѣкои отъ занаятитѣ (желѣзарски, строителенъ, столарски, грънчарски, шивашки, кожухарски и др.) Сжщо така тѣ сж заварили въ вжтрешностьта на страната и покрай морето сжществуващи или полуразрушени римски и гръцки градове, съ жителитѣ на които постепенно се смѣсвали и започнали да изучаватъ отъ тѣхъ и други нѣкои занаяти. Въоржженията на Крума и голѣмитѣ постройки на Омортага показватъ, че е имало занаяти съ развита техника. Следъ покръстването и презъ времето на Бориса и Симеона сж били докарани отъ Византия разни занаятчии, художници и др., които сж работили за украсата на Преславъ и дворцитѣ на царя така, както ни ги описва Иванъ Екзархъ въ своя Шестодневъ. Да се проследи развоя на нашето занаятчийство отъ ранната зора на появяването му, презъ времето на Първото и Второто българско царство и особено презъ епохата на турското робство, когато занаятчийството написа една отъ най-свѣтлитѣ страници въ политическата, културната и стопанска история на България, се явява отъ голѣмъ интересъ. Редица въпроси отъ живота на нашето занаятчийство сж още непроучени и за тѣхното изяснение заслужава да се напишатъ специални монографии. Отъ интересъ е да се уяснятъ въпроситѣ за закрепостяването на нѣкои занаятчии при двороветѣ на боляритѣ и при църковно-мънастирскитѣ стопанства, за положението на свободнитѣ занаятчии, работящи за широката маса консуматори, да се проследи въпроса за произхода на нашитѣ еснафски сдружения, дали тѣ сж изникнали подъ влиянието на западноевропейскитѣ цехове или подъ влиянието на арабскитѣ тайфи, да се проучи вжтрешната организация на сдруженията, работническиятъ въпросъ въ занаятчийското производство, положението на калфи и чираци, работната заплата, работното време и т. н.

Особено голѣмо значение придобива проучването на историята на занаятчийството и на домашната индустрия въ връзка съ образуването на нашитѣ градски поселища. България по своето географско мѣстоположение се е намирала въ миналото, както и днесъ, на кръстопжтя между Изтока и Запада и презъ нея и ставала главната размѣна между тия два различни свѣта. Още отъ римско време презъ нашата страна е минавалъ голѣмиятъ стратегически пжть Цариградъ — София — Бѣлградъ, който е пресичалъ голѣма часть отъ отечеството ни и свързвалъ най-плодороднитѣ му мѣстности съ чуждитѣ страни. Отъ сжщия пжть се отдѣлялъ другъ при гр. Пазарджикъ, който презъ Самоковъ — Кюстендилъ отивалъ за Скопие и отъ тамъ презъ Албания за Антивари или презъ Сърбия за Дубровникъ, като ни е свързвалъ съ Адриатическо море. Останалитѣ пъкъ по-главни пжтища сж ни съединявали съ Дунава.

Съ дохождането на турцитѣ и затвърдяването на властьта имъ на Балканския полуостровъ, тѣхната добре устроена военна държава се е стараяла да организира сжщо и производството на занаятчийскитѣ издѣлия за въоржжение, облѣкло, прехрана и др. главно отъ мѣстното българско население, тъй като тѣ сж били необходими за подържане на многобройнитѣ ѝ войски. Непрекжснатитѣ войни, които Турция е водила съ Австрия, Полша, Русия и други държави и голѣмитѣ турски войски, които сж били разположени по пжтищата отъ Цариградъ чакъ до Виена, сж очаквали своето екипиране и прехрана главно отъ християнското и частно отъ българското население. Въ връзка съ това започнали сж да се обрзуватъ нови селища и градове въ насока на западъ и северъ, съ цель да се защищаватъ границитѣ на империята отъ къмъ тия страни. Въ тѣхъ се заселвали българи занаятчии, производството на които е било необходимо преди всичко, за войската. Така покрай старитѣ български градове Одринъ, Пловдивъ, София, Нишъ, Търново, Силистра, Варна, Месемврия, Видинъ и др. се образували нови градове по пжтя отъ Цариградъ — Виена, като: Мустафа-Паша (Свиленградъ), Хасково, Харманлии, Карлово, Татаръ-Пазарджикъ и покрай Дунава: Ломъ — Паланка, Русчукъ и др. Сжщо така отъ прогоненото отъ турцитѣ при завоюването на България наше население, което не е могло да търпи тежкото робство и което се е заселило въ недрата на роднитѣ планини — Стара-планина, Срѣдна-гора, Рила, Родопитѣ и др., се образували градоветѣ: Котелъ, Елена, Трѣвна, Габрово, Троянъ, Калоферъ, Копривщица, Панагюрище, Устово, Райково, Банско и др. Въ тия наши градове и паланки се развиватъ силно занаятитѣ и домашната индустрия, които даватъ възможность на населението да създаде за времето си едно интензивно промишлено производство, произведенията на което сж задоволявали не само мѣстнитѣ нужди на населението, но сж се разнасяли по цѣлата обширна територия на голѣмата Отоманска империя — Балканския полуостровъ, Трансилвания, Мала-Азия, Триполи, Египетъ и др.

Могатъ да се изброятъ още редица въпроси за проучване, свързани съ живота на занаятчийството въ миналото, които ще ни дадатъ освѣтление върху много отъ животрептящитѣ въпроси, които днесъ интересуватъ занаятчиитѣ. Отъ тия проучвания ще може да се види, че даже при турската власть еснафскитѣ сдружения сж се управлявали свободно, сами сж избирали своитѣ ржководни тѣла (а не както днесъ сж назначавани отъ държавата) и сж били само контролирани до колкото тѣхнитѣ действия не сж противоречили съ законоустановенитѣ наредба на властьта. Сжщо така ще може да се установи голѣмата роля, изиграна отъ занаятчийскитѣ каси съ своитѣ голѣми парични срѣдства въ нашето духовно и политическо възраждане и въ основитѣ на които сж поставени нѣкои отъ началата на съвременнитѣ занаятчийски посмъртни каси и осигуровки, които днесъ занаятчиитѣ съ голѣми усилия се мжчатъ да прокаратъ.

Проучванията тукъ трѣба да ставатъ съ нуждната обективность и безпристрастность, като се изключва всѣкаква преднамѣреность за прилагане чужди теории отъ марксическо гледище, както обичатъ мнозина автори да разглеждатъ сждбата на нашето занаятчийство. Занаятитѣ въ своето развитие у насъ сж вървѣли по свой пжть и да се сравняватъ тѣ на всѣка цена съ чуждестраннитѣ, както това ставаше по-рано даже и днесъ, е несполучливо и погрѣшно. Нашата страна поради много исторически причини не е вървѣла по сжщия пжть на стопанско развитие, както другитѣ страни и у насъ, паралелно съ икономическитѣ причини, сж указали силно влияние и други фактори, които сж движили развитието ни.

На трето мѣсто предметъ за проучване на нашето стопанско минало се явява търговията. Поради своето географско положение България още въ първитѣ години на създаването си бива поставена на кръстопжтя на размѣната между Изтока и Запада. Ханъ Тервелъ въ 716 година сключва първия търговски договоръ съ Византия и тая негова стопанска политика се възприема и продължава отъ наследницитѣ му. Симеонъ започва въ 894 година първата си война съ Византия поради опититѣ на гърцитѣ да пренесатъ центъра на външната ни търговия отъ Цариградъ въ Солунъ, гдето могли разнитѣ откупвачи на митата да облагатъ по-безконтролно българскитѣ стоки. Съ започване на кръстоноснитѣ походи, съ възстановяване на Второто българско царство и образуването на Латинската държава, нашата страна влиза въ по-тѣсни връзки съ западнитѣ държави и презъ нея се извършва часть отъ прочутата левантийска търговия. Презъ сключването на търговски договори съ Дубровникъ, Венеция и Генуа презъ разни времена и облагитѣ, които тѣ получаватъ при размѣната на своитѣ произведения съ нашитѣ, България е била заставена да открие границитѣ си за по-развитата западно-европейска търговия и да премине отъ онова затворено стопанство, което сме имали по-рано, къмъ друга по-съвършена стопанска система. Презъ време на турското ни робство търговията се постепенно засилва и произведенията на българското земедѣлско производство, занаяти и домашна индустрия се разнасятъ далеко отъ нашитѣ занаятчии и търговци по всички части на Турция и другитѣ съседни на нея държави. Историята на търговията ни е, сравнително, доста добре проучена отъ мнозина наши и чуждестрани писатели, издадени сж многобройни монографии, специални сѫчинения, библиографии и др., за това тукъ нѣма да се спираме по-подробно за нуждата отъ нейното проучване.

Друга една область отъ стопанския животъ на България въ миналото, която се нуждае отъ по-обширно проучване, съставляватъ **битовитѣ форми на самопомощь и разнитѣ трудови сдружения**, свързани съ поминъка на нашитѣ поселища. Това се налага да стане въ връзка съ голѣмия днесъ развой на кооперативното движение у насъ, за да може да се проследи до колко е сѫществувалъ духътъ на взаимопомощь и на сдружаване въ бита на народа ни. Съ тия проучвания ще може да се отбие неоснователното мнение, което сѫществува въ нѣкои срѣди, че българитѣ били индивидуалисти и лишени отъ социални подбуди, които водѣли къмъ сдружаване. Напротивъ, ще се докаже, че у насъ взаимопомощьта, която лежи въ основата на кооператизъма, се намира въ много трудови сдружения, свързани съ общото, задружно работене на земята, съ общото производство въ земедѣлието (съ отраслитѣ му) и въ занаятчийството.

Взаимпомощьта, която заема важно мѣсто въ живота на човѣчеството и съдейства за неговия напредъкъ, се явява едно отъ ценнитѣ явления въ социално-икономическия битъ на нашия народъ. Ако хвърлимъ погледъ върху миналото, ще видимъ, че взаимопомощьта, както и свързанитѣ съ нея нѣкои стари форми на трудови сдружения, сж се проявявали и играли важна роля при различни случаи въ стопанския животъ на българина презъ време на най-ужаснитѣ дни на неговото сѫществуване: тѣ сж му позволявали да извършва нѣкои стопански работи съвмѣстно съ съединенитѣ усилия на по-голѣма или по-малка група съседи или съ всички жители на селото. Безъ тия форми на взаимопомощь селянинътъ не би могълъ да обработва въ миналото голѣмитѣ чифлишки земи на господаритѣ си — поробители и не би могълъ да помогне самъ на себе си и на близкитѣ си въ случай на бърза нужда. Тѣ сж легнали въ основата на земедѣлието и отраслитѣ му, при които съвмѣстното работене е давало възможность на народа ни да се занимава, както по-рано, така и днесъ, съ такива поминъци, позволяващи му да напуска своитѣ родни огнища и да ходи далече, за да изкарва прехраната си. Тия стари форми на взаимопомощь, прилагани при задружното работене на земята, при общото производство въ земедѣлието, въ дребното занаятчийско и домашно производство, слабо или много малко сж познати на нашата интелигенция, за което не може да се вини народа ни. А тѣхното изследване и изучване се явява особено необходимо днесъ съ нестжпилото силно развитие на кооперативното движение, тъй като въ тѣхъ могатъ да се намѣрятъ много наченки и елементи за съвременния кооператизъмъ. Така че не само отъ теоретическо, но и отъ чисто практическо гледище, изучаването на тия стари наши трудови сдружения въ разнитѣ селища се явява желателно. Особено едно опознаване съ тѣхъ се налага на нашитѣ кооперативни деятели, които ще градятъ въ села и градове всевъзможнитѣ нови форми на коопериране. Наистина, историческитѣ събития сж унищожени много отъ старитѣ ни обществено-икономически трудови форми на сдружаване, но при все това има още нѣкои останали отъ тѣхъ, пощадени отъ времето, които съдържатъ въ себе си голѣмъ многогодишенъ опитъ и могатъ да ни дадатъ ценни указания при организиране на съвременнитѣ наши разновидни сдружения. Заедно съ това тия трудови сдружения, отдавна преживѣни и изчезнали при народитѣ на Западна Европа, могатъ да представляватъ интересъ отъ социално-икономическо гледище за изясняаване и на нѣкои въпроси отъ чуждестраното стопанско минало. Подъ натиска на редица стопански причини, следъ разпадането на семейнитѣ общини и на голѣмитѣ родови групировки — задругитѣ, голѣми групи лица започватъ да напущатъ своитѣ селища и едни отъ тѣхъ се преселватъ въ градоветѣ за упражняване на нови занятия, а други странствуватъ, било въ вжтрешностьта на страната, било въ чужбина. Тия групи лица, съединени чрезъ новия си поминъкъ, презъ разнитѣ времена на нашия исторически-стопански животъ се явяватъ обединени главно въ две групи трудови сдружения: 1) въ областьта на земедѣлското производство и отраслитѣ му и 2) въ областьта на занаятчийското производство. Къмъ първата група сдружения можемъ да отнесемъ — градинарскитѣ, жетварскитѣ, овчарскитѣ (бачиитѣ), косаческитѣ и др., а къмъ втората група — нѣкои стари наши еснафски организации на разни занаяти и професии, къмъ които спадатъ: сдруженията на дюлгеритѣ, джелепитѣ и соватчиитѣ, грънчаритѣ, сапунджиитѣ, халваджиитѣ, каменаритѣ, пристанищнитѣ работници (хамалитѣ) и др. Едни отъ тия наши трудови сдружения продължаватъ още да сжществуватъ (като напримѣръ, градинарскитѣ, жетварскитѣ, овчарскитѣ—бачиитѣ, дюлгерскитѣ), а други, главно въ областьта на занаятитѣ, сж вече изчезнали. Ето защо, налага се едно по-основно изучване и изследване на тия стари трудови сдружения и на свързанитѣ съ тѣхъ наченки на битовъ кооператизъмъ.

Създадени така подъ натиска на тежкото робство на народа ни, трудовитѣ сдружения целятъ да дадатъ на участвуващитѣ въ тѣхъ лица едно по-добро икономическо положение и да имъ създадатъ по-справедливи обществени отношения за едно по-щастливо бѫдеще. Едновременно съ това тѣ могатъ да служатъ и като предварителна школа, която може да даде богати материали за градежъ на съвременото наше кооперативно движение, макаръ и да сѫществуватъ сѫществени различия между старитѣ наши трудови сдружения и днешнитѣ кооперации. Чрезъ нашитѣ трудови сдружения още презъ 1904 година, когато отъ сегашното кооперативно движение едва имаше поменъ у насъ, ние можахме да се представимъ предъ западно-европейския свѣтъ на VI Международенъ кооперативенъ конгресъ въ Буда-Пеща, като страна, въ която има наченки на кооператизъмъ. Тогава нашиятъ общественикъ и социалъ-икономистъ Ив. Ев. Гешовъ издаде своя трудъ „Les associations agricoles et ouvrieres en Bulgarie", въ който описваше задругата, градинарскитѣ сдружения въ Търновско, дюлгерскитѣ и джелепски сдружения. Тогава той считаше за нуждно да съобщи на знаменититѣ мѫже, които щѣха да пристигнатъ въ унгарската столица и да вематъ участие въ международния кооперативенъ конгресъ, за тия интересни прояви на задруженъ трудъ въ българския народъ. Той подканяше сѫщо делегатитѣ на конгреса да наблюдаватъ тия сдружения въ лицето на многобройнитѣ градинарски дружини, установили се на работа въ Буда-Пеща, която представлявала, както той се изразява, „единъ отъ най-активнитѣ центрове на българския кооператизъмъ".

* * *

Проучването на нашето стопанско минало, въ така набелязанитѣ отъ насъ насоки, би могло да ни даде представа за икономическата история на България.

Освенъ чрезъ специални изучвания, много материали за нашето стопанско минало могатъ да се съберать и при изследване на нашитѣ селища. Описването или възстановяването на миналия или сегашния имъ животъ, е немислимо безъ засѣгане на стопанскитѣ отношения. Естествено, последнитѣ се представятъ при тия трудове въ сбити черти, поради което е за предпочитане изследването изобщо на стопанството или на нѣкои негови клонове, да става чрезъ специални монографии. По тоя начинъ нѣма да се изпускатъ подробности, които при единъ или другъ случай, могатъ да бѫдатъ отъ голѣма важность.

Научното вдълбочаване въ стопанската история е свързано съ доста голѣми затруднения, като се има предвидъ, че печатни сведения за една голѣма часть отъ материята липсватъ и че е необходимо да се приведатъ въ известность многобройнитѣ първоизточници, разпръснати въ чуждестраннитѣ библиотеки. Въ това отношение за стопанското ни положение презъ XVIII и XIX вѣкъ може много да ни послужи излѣзлата неотдавна книга на нашия библиографъ Д-ръ Н. Миховъ—Bibliographie des articles des periodiques allemands, anglais, français et italiens sur la Turquie et la Bulgarie, Sofia 1937. Време е сжщо да се преведатъ на български старитѣ турски съчинения, които се отнасятъ до нашата страна, и разнитѣ държавни документи, издавани отъ турскитѣ власти презъ различни времена. Тия исторически документи, разпръснати въ разнитѣ турски архиви и такива, намиращи се и у насъ, биха ни дали доста материали за стопанското положение на България презъ епохата на турското ни робство и особено презъ време на Възраждането. По такъвъ начинъ би се получила възможность за едно по-пълно опознаване и изследване на стопанския животъ презъ разнитѣ исторически епохи и влиянието, което той е указвалъ върху политическото и културно развитие на народа ни и върху органическото устройство на страната. И, проучвайки нашето стопанско минало, ние ще можемъ да намѣримъ ценни сведения, които ще ни послужатъ за поука при градежа на настоящето и на бждещето на държавата ни.

Die Erforschung unserer wirtschaftlichen Vergangenheit

Von Ghristo St. Hinkoff

Die Erforschung unserer wirtschaftlichen Vergangenheit von der Errichtung des Ersten Bulgarischen Königreiches (679) ab bis zu der des Dritten Bulgarischen Königreiches (1878) ist eine schwere Aufgabe wegen der Grösse des Stoffes und der Unzulänglichkeit der Quellen, die andererseits auch sehr verstreut sind. Immerhin sind viele sei es die verschiedenen Zweige der Erzeugung oder des Handels, sei es das Wirtschaftsleben der einzelnen Gebiete oder Siedlungen während gewissen Epoche berührenden Fragen bearbeitet worden. Diese besonderen Forschungen genügen nicht, um eine gute allgemeine Vorstellung von unserer wirtschaftlichen Vergangenheit zu vermitteln. Trotzdem sind einige Versuche in dieser Richtung unternommen worden, deren bester das Werk von Dr. Ivan Sakâsov — Bulgarische Wirtschaftsgeschichte (Berlin, 1929) darstellt. Die Arbeit wird in dieser Beziehung sehr durch das Fehlen einer Sammlung bulgarischer und ausländischer Urkunden erschwert, die sowohl für die allgemeine als auch die Wirtschaftsgeschichte der Bulgaren benutzt werden könnte.

Das erste Forschungsgebiet ist die Landwirtschaft und ihre Zweige. Sehr wichtig ist es, die den Grund und Boden betreffenden Beziehungen während der verschiedenen Zeitabschnitte des bulgarischen Geschichtslebens aufzuklären, wobei besondere Aufmerk-

samkeit auf das Lehnswesen der Ländereien und auf die Befestigung der Bauern im Mittelalter, dann auf die Schaffung der grossen türkischen Güter und endlich auf die allmähliche käufliche Erwerbung durch die Bauern selbst zu lenken ist, weswegen heute Bulgarien das Land des Kleingrundbesitzes ist.

Die zweite für die Forschung wichtige Beschäftigung sind die Gewerbe und die Hausindustrie. Gewisse Gewerbe sind sowohl den Urbulgaren als auch den Slawen bekannt gewesen. Neue Handwerkskünste lernen sie von der alten griechischen oder römischen (romanisierten) Bevölkerung, die sie in den Städten antreffen. Besondere Bedeutung haben die Beschäftigungen während der türkischen Herrschaft (1396—1878). Das fortwährend mit Kriegen beschäftigte türkische Heer ist hauptsächlich von der christlichen und insbesondere bulgarischen Bevölkerung ausgerüstet und mit Nahrungsmitteln versehen worden. Ausserdem ist auch seitens der türkischen Familie selbst wenig gearbeitet worden, so das alles Nötige zur Kleidung, für den Hausrat usw. gekauft wurde. So entstehen in Bulgarien eine Reihe von Siedlungen, deren Bewohner sich ihren Lebensunterhalt hauptsächlich durch Handwerk und Heimarbeit erworben haben. Sie entwickeln sich so gut, das sich ihre Erzeugnisse ins ganze damalige Türkische Reich (Balkanhalbinsel, Kleinasien, Aegypten, Tripolitanien usw.) verbreiten. Die Handwerker tragen viel zur bulgarischen geistigen Wiedergeburt und späterhin auch zur politischen Befreiung Bulgariens bei.

Verhältnissmäsig am zahlreichsten sind die Forschungen über den Handel. Die Handelsverbindungen der Bulgaren im Laufe der verschiedenen Zeitabschnitte sind in den bis jetzt veröffentlichten Arbeiten ziemlich gut beleuchtet.

Ein Gebiet des Wirtschaftslebens der Bulgaren, das umfangreicherer Untersuchungen bedarf, sind die Lebensformen der gegenseitigen Hilfe und der verschiedenen Arbeitsgenossenschaften.

Die Gemeinschaftshilfe wird auch jetzt noch stark von unserem Volke nicht nur bei öffentlichen Unternehmen, sondern auch bei eigenwirtschaftlichen Arbeiten (bei Hausbau, Anfertigung der Mitgift, Abhülsen von Mais usw.) geübt.

Von nicht geringerer Bedeutung sind die Genossenschaften auf dem Gebiete der Landwirtschaft und den Berufen wie die Gärtner, Schnitter, Schäfer, Mäher, Zimmerleute, Schlachtviehtreiber und Mastviehzüchter, Töpfer, Steinhauer usw.. Einige derselben gibt es noch immer und entwickeln sich weiter (z. B. die Gärtnergenossenschaften) und andere sind schon verschwunden.

Bei Erforschung unserer Wirtschaftsvergangenheit werden wir wertvolle Lehren ziehen können, die uns beim Aufbau der Gegenwart und der Zukunft unseres Staates nützen werden.

Село Казичане

Приносъ къмъ поселищногеографското изучване на Софийската котловина

отъ

Игнатъ Пенковъ

Рѫководими отъ мисъльта на редактора на Архива за поселищни проучвания г. Г. Гунчевъ, че до общи поселищногеографски заключения за една по-голѣма область се стига само възъ основа на подробно изследване на всѣко селище, като се започне съ най-типичнитѣ измежду тѣхъ (8, 27), ние се наехме съ изучването на с. Казичане, намиращо се въ Софийската котловина.

На с. Казичане се спрѣхме и по едно друго, не по-малко важно съображение, а то е, че въ продължение на една година време сме имали възможностьта, като директоръ на Прогимназията въ селото, да направимъ системни наблюдения и съберемъ предлаганитѣ тукъ поселищногеографски материали, които после допълнихме и съпоставихме съ сѫществуващата литература, доколкото последната ни бѣ позната.

1. Положение

Селищата въ Софийската котловина могатъ да се подѣлятъ по мѣстоположението си на две групи: 1. припланински и 2. чисто полски селища. Въ втората група спада и село Казичане. То се намира почти въ срѣдата на котловината по отношение на нейната ширина и значително на изтокъ отъ срѣдната ѝ точка, по отношение на дължината.

Село Казичане е разположено отъ дветѣ страни на „Вадата“ (отдѣлена отъ р. Искъръ надъ с. Горубляне), която носи името р. Старъ Искъръ и отстои на 4 клм. източно отъ р. Голѣмъ Искъръ. Селото е станция на желѣзопѫтната линия София - Пловдивъ, която се намира на 11 клм. източно отъ гара Подуене и 14 клм. отъ централната Софийска гара. По шосе с. Казичане е на 12 клм. отъ центъра на столицата.

Втора гара по ж.-п. линия за Пловдивъ (следъ гара Искъръ), с. Казичане обслужва близкото с. Кривина, а понѣкога с с. Робертово (за бързи влакове) и Горни и Долни Лозенъ.

Землището на нашето село допира до тия на селата Бусманци, Кривина и Робертово (Новоселско) и с. с. Горни и Долни Лозенъ и Горубляне (Софийско).

2. Обликъ и произходъ на земноповръхнитѣ форми

Землището на с. Казичане е часть отъ Софийската котловина, която е най-голѣма и най-важна отъ редицата задбалкански котловини (23, стр. 24-33). На северъ тя се огражда отъ Стара-планина, на югъ отъ Вискеръ, Люлинъ, Витоша и Лозенската планина. Къмъ изтокъ и западъ тя нѣма толкова рѣзки граници. На северъ котловината допира до Свогенската антиклинала и изглежда като синклинала, която отъ югъ се огражда отъ единъ навлакъ, образуващъ южната ѝ ограда. Тази синклинала се образувала преди или най-малко презъ миоцена. Презъ време на атийската орогенеза тя наново се оживява и чрезъ синорогеннитѣ движения се превръща въ единъ голѣмъ синклинориумъ, който е билъ запълненъ отъ плиоценски седименти съ голѣма дебелина. При сондиране около гара Новоселци се достига до 248 м. безъ да пробиятъ основнитѣ скали. Влашката синорогенеза е опредѣлила по-рѣзкото оформяне на синклинориума. Вследствие на дилувиалнитѣ потъвания, които ставатъ въ Софийската котловина, въ малко отпорнитѣ плиоценски седименти сѫ се образували обширни тераси, които споредъ г. ДЯрановъ сѫ 4 на брой. Село Казичане съ часть отъ землището си се намира върху 2—3 метровата, позната подъ името алувиална или ливадна тераса. Последната и днесъ се залива отъ водитѣ на р. Старъ Искъръ. За нейното стопанско значение ще се спремъ по-нататъкъ. Абсолютната височина на котловината е 550—560 м. Тя е бедна на стари морфоложки форми: въ нея и въ частитѣ ѝ преобладаватъ повече рецентнитѣ образувания.

Въ орографско отношение землището на нашето село има най-голѣмата си височина при двете могили — 576 м. южно отъ ж.-п. линия, при станцията, а останалата часть отъ него е между 535—570 м. надморска височина.

При най-малката височина (535—40 м.) се намира Казичанското блато, наричано отъ казичанци „Герено“. То е въ северо-източния край на селото и споредъ Д. Йордановъ (14, 78 стр.) има характеръ на тресавище въ срѣдата и обикновено мочурище въ периферията. Нѣкога блатото е имало много по-голѣми размѣри отъ днешнитѣ (около 2 клм.^{2}) и дори една часть отъ северо-източния край на селото е била подъ вода, но благодарение на засипване часть отъ него била пресушена. Още се помни отъ мѣстното население какъ колитѣ сѫ затъвали до горната часть на колелетата. Освенъ „Герено“ въ селото има останки и отъ други блата. Едно отъ тѣхъ, което се намира при входа на селото отъ къмъ гарата, днесъ заема около 2—3 декара площь при дъждове и въ него до къмъ 1900 год. се е ловила риба. Следи отъ блата има и изъ цѣлото село, което нѣкога е било подъ вода и калъ. Днесъ улицитѣ се засипватъ съ чакълъ. За нѣкои автор нѣма никакво съмнение, че блатата сѫ остатъкъ отъ нѣкогашното плиоценско езеро въ котловината. Още може да се наблюдава наводняването на селската гора (корията) при прииждане на рѣката и при голѣми дъждове. Наводнява се и голѣма часть отъ околностьта на „Герено“ и ливадитѣ на изтокъ отъ него, отъ двѣтѣ страни на ж.-п. линия. Въобще наводняватъ се мѣстата подъ хоризонтала 540 м. Всички тия заблатявания, както и подобнитѣ имъ въ други мѣста на Софийската котловина, говорятъ за едно съвременно спускане въ източния и северо-източния край на котловината и издигане на оградницѣ планини[1]).

Както се каза Софийската котловина е изпълнена съ сладководни плиоценски пѣсъци, отъ тиня и смолница, образувала се върху блатнитѣ утайки — почвенъ типъ свойственъ за западнитѣ задбалкански котловини въ които влиза и Софийската[2]). Алувиумътъ е ограниченъ въ низинитѣ край Искъра и неговитѣ рѫкави („вади“). Последнитѣ заливатъ едно пространство отъ около 1 клм. ширина.

Леглото на р. Искъръ се е движило отъ р. Стари Искъръ до днешното мѣсто на Голѣми Искъръ, за което може да се сѫди по голѣмото количество рѣчни чакъли отъ гранитъ и гнайсъ, които показватъ че не сѫ отъ мѣстенъ произходъ.

Често, особено при засухи, по полето се образуватъ въ почвата пукнатини, особено по почвитѣ отъ блатенъ произходъ. Лѣте „Герена“ значително намалява и образуванитѣ наоколо пукнатини (до 1·1·5 м. дълбочина и 15—20 см. ширина), му предаватъ буцестъ характеръ. Всичко това се дължи на спичане на почвата[3]).

Възможно е заблатяването на мѣста да се дължи на подпочвенитѣ води, на каквито землището на селото е богато. Плиоценскитѣ глини не пропущатъ, а задържатъ подпочвената вода, затова на нѣкои мѣста се образуватъ мочури — напр. при „Малкото сѣчище“ и западно отъ Кривинското манастирче. Подпочвената вода тамъ, гдето мѣстностьта позволява, излиза като изворъ, както е напр. случая при споменатото вече Кривинско манастирче. Тя се намира на дълбочина 5—4—2 м., а дори и по-малко. При есеннитѣ валежи подпочвената вода се увеличава и тогава тя е по-близо до повърхностьта и изпълва мазетата на кѫщитѣ, поради което тѣ не могатъ да се използуватъ за зимнина и др. цели.

---

[1] Вж. 14, стр. 78 и Г. Златарски — Геология на България. Унив. библиотека № 65, София, 1927 год.

[2] 23, стр. 24—33; [3] 8, стр. 537.

Орографскитѣ условия влияятъ върху подпочвената вода. Ако повръхностьта е равна, както е случая съ Казичане, тогава тя е по-изобилна и по-постоянна. Еднообразниятъ теренъ допринася за запазването ѝ, понеже липсватъ долове чрезъ които да става по-правилното ѝ изтичане.

3. Особености на климата

Климатичнитѣ особености на с. Казичане сѫ подобни на тия на Софийската котловина, която се намира въ умѣрено-континенталната область на Югоизточна Европа. Тя е часть отъ Срѣдна висока България. Отдалеченостьта на морето и близостьта на планинитѣ я правятъ съ единъ климатъ почти планински, здравъ, приятенъ и поносимъ за човѣка. Подробности за климата нѣма да даваме, а ще се спремъ върху особеноститѣ му (за подробности вж. 24, стр. 10; 5, стр. 448 и 20, стр. 762).

Директорътъ на метеорологичната станция — г. К. Кировъ служейки си съ класификацията на W. Köppen, опредѣля климата на София съ формулата: Cfbxn (в. 15, стр. 4—117), гдето C означава, че най-студения месецъ има срѣдна температура между $+18^0$ и -3^0; f означава, че има достатъчно валежи презъ всички годишни времена; b — че температурата на най-топлия месецъ е подъ 22^0 C и че най-малко 4 месеца иматъ срѣдна температура надъ 10^0 C; x — преходенъ климатъ съ валежи презъ ранно лѣто, съ min. презъ късна зима; n — чести мъгли. Това е климатътъ на царевицата съ „сиромашко“ лѣто.

Липсата на подобни метеорологични сведения отъ поблизки станции въ Софийската котловина, близостьта ня София и еднообразностьта на терена ни каратъ да си послужимъ съ сведенията на станция София. Срѣдниятъ валежъ на последната за 40 годишенъ периодъ е 642 мм., станция Враня, която е най-близка за 9 годишенъ периодъ е показала срѣденъ валежъ 605 мм., а станция Новоселци (за 20 год.) — 545 мм. Тия данни показватъ, че валежа въ Софийската котловина намалява въ източна посока. Срѣдната годишна температура е 10^0, ср. януарска ($-1{\cdot}7^0$), ср. юлска 20.4^0 и амплитуда $22{\cdot}1^0$. Общо взето може да се каже, че климата на Софийската котловина е умѣрено топлъ и сухъ, обаче много колебливъ. Срѣдната годишна температура е по-висока отъ тая, която би трѣбвало да има на сѫщата географска ширина. Валежитѣ сѫ нормални по отношение на тия отъ цѣлата страна. Малката относителна влажность на въздуха е фактора, който не позволява на растенията да използуватъ тая влага. За малката влажность способствуватъ сухитѣ северо-западни и западни вѣтрове, които духатъ лѣте.

Сѫщитѣ вѣтрове ставатъ презъ зимата много студени и правятъ климата на котловината много суровъ. Село Казичане е изложено най-много на тия северо-западни вѣтрове, познати подъ името „софиянецо“, които зиме отвѣватъ снѣга отъ открититѣ мѣста и го натрупва като прѣспи около кжщитѣ, дърветата и други срѣщнати прегради. Северниятъ вѣтъръ, който духа по-рѣдко носи името „дериярецъ“ (мори яретата). Пролѣтниятъ юженъ вѣтъръ или „юго“ топи снѣга много бързо и въ скоро време улицитѣ и часть отъ землището на с. Казичане се превръщатъ на блата.

Градъ бие рѣдко, но той, когато дойде опустошава културитѣ 100%. Паметна е градушката отъ 1930 год. По-слабъ градъ е имало въ 1933 год. и отъ тогава до днесъ градъ не е билъ.

Градоноснитѣ облаци идватъ отъ къмъ Витоша, но презъ последнитѣ две години тѣ сж идвали отъ къмъ Стара-планина. Облачностьта е доста голѣма и зиме въ значителна степень намалява студоветѣ.

4. Напояване

Землището на с. Казичане се напоява и отводнява отъ най-източния ржкавъ на р. Искъръ, отдѣленъ надъ с. Горубляне, който е познатъ подъ името „Вадата“. Последната тече по коритото на нѣкогашния Старъ Искъръ.

Казичанската вада тече тихо презъ землището на селото и служи за напояване на зеленчуковитѣ градини, за киснене на конопа, изпиране на дрехи, за каране на воденицитѣ (на брой 3) и за други стопански нужди. Брѣговетѣ на вадата сж издълбани въ собственитѣ ѝ материали и сж много плитки, ето защо при наводнение тя лесно излиза изъ коритото си и прави пакости, като отвлича градинитѣ, а често пжти навлиза и въ селото, като изпълва близкитѣ улици и дворове съ вода. Понѣкога водата е причина за подгизване на нѣкои кжщи, въ резултатъ на което става срутването имъ. Така презъ 1938 г. се срути кжщата на Йорданъ Сойтерийски (срещу общината).

Вода за пиене селото черпи отъ три общоселски чешми, една помпа и нѣколко бунари, обаче предпочита се водата на чешмитѣ. Най-пивка е водата на селската помпа срещу училището. По-рано тя е била кладенецъ, но преди една година се построи помпена инсталация.

Изобилието на подпочвена вода, която се явява на малка дълбочина кара стопанитѣ да я използуватъ при напояването на домашнитѣ градини. Благодарение на последното обстоятелство въ с. Казичане напоследъкъ се развива цвѣтарството. Много жени отивайки на пазаръ въ петъкъ носятъ и цвѣтя.

Споменатитѣ три чешми сж построени отъ Софийската окржжна постоянна комисия. Водата на кладенцитѣ не се пие, понеже се замърсява. Употрѣбата ѝ е забранена отъ медицинскитѣ власти. Въ много случаи кладенцитѣ сж въ съседство съ нехигиеничнитѣ нуждници, поради което има голѣма опасность нечистотиитѣ да замърсятъ подпочвената вода и отъ тамъ тая въ кладенцитѣ.

5. Почви

Споредъ г. Б. Букорещлиевъ (5, стр. 471) с. Казичане, заедно съ с. с. Долни Богровъ, Кациляне, Робертово и Новоселци е разположено на полублатна почва, която се е образувала отъ нѣкогашнитѣ блата, останки отъ плиоценското Софийско езеро.

Тѣзи блатни почви дължатъ черния си цвѣтъ на голѣмото количество хумусъ, а така сжщо и отъ значителната мощность на хумусно-акумулативния хоризонтъ (20, т. XV, стр. 30).

Проф. Ив. Странски отрича сжществуването на черноземъ въ Софийско, но доказва, че почвитѣ, които сж били смѣтани по-рано отъ г. Н. Пушкаровъ и отъ други автори за черноземъ, въ действителность сж черни, скритоподзолни, тежкоглинести, формирали се, както се спомена, върху блата (18, стр. 565—578).

Г. г. Б. Стефановъ и Н. Пушкаровъ намиратъ черната почва въ Софийската котловина като черноземъ, който представя степна почва. Последниятъ, обаче, въ своята почвена карта на България се отказва отъ това си схващане и ги означава като черноземовидни глини, т. е. приблизително така, както ги характеризира и г. проф. Ив. Странски (сравни 20, т. XV, стр. 33).

Следъ обстойно проучване на почвитѣ отъ г. проф. Ив. Странски (18, стр. 565—578) не остава съмнение, че тѣ нѣматъ нищо общо съ степния черноземъ, но принадлежатъ къмъ типа на блатнитѣ почви и въ течение на дългъ периодъ време ще да сж представяли мочури, чиято растителность е послужила за натрупването на хумуса.

На полублатнитѣ почви източно и южно отъ селото ставатъ съ много добъръ доходъ овеса, захарното и кръмно цвѣкло, фасула и други.

Другъ типъ почви, които заематъ значително пространство отъ землището на с. Казичане сж алувиалнитѣ (наноснитѣ). Тѣ се образуватъ край рѣката подъ влияние на периодичнитѣ наводнения. Съдържанието на хумусъ въ тѣхъ е твърде разнообразно и се колебае отъ минимални размѣри до значителни количества.

Наносната почва се разсипва лесно, нѣма определена структура и има свѣтло-сивъ цвѣтъ поради голѣмото количество пѣсъкъ. Всрѣдъ наносна почва е и обширната елшова гора западно отъ селото (вижъ скицата на стопанскитѣ култури).

Наноснитѣ почви източно отъ Вадата сж добре пригодени за зеленчукови градини. Често пжти последнитѣ се обграждатъ съ насипи, за да се предпазятъ отъ наводнение и отнасяне отъ рѣката. Върху алувиалнитѣ почви е голѣма часть отъ естественитѣ и изкуствени ливади на селото, върху тѣхъ ставатъ съ най-голѣмъ добивъ: зимната и пролѣтна ръжь, картофитѣ, лещата, мохарътъ, зеленчуцитѣ, крълмното цвѣкло и други.

Топографското положение на землището (равнинностьта) влияе върху почвитѣ, понеже последнитѣ поглъщатъ толкова топлинни лѫчи отъ слънцето, колкото жгъла на падането имъ е по-близо до 90⁰. По отношение на влажностьта сѫщо може да се каже, общо взето, че колкото е по-равна мѣстностьта, толкова по-добре се овлажнява (19, стр. 130). Ето защо почвата въ землището на нашето село, която е силно овлажнена, дава възможность и при сравнително сухи лѣта културитѣ да не се компрометиратъ. При това не трѣбва да се забравя и изкуственото напояване отъ рѫкавитѣ на р. Искъръ.

II. Биографски отношения

1. Растителенъ свѣтъ

Следъ оттичането на плиоценското езеро по мочуритѣ и блатата се развива блатна растителность. Заедно съ постепенното пресушаване на блатата, тя се замѣня предимно съ ливадна растителность. Това изчезване на блатата изглежда да се дължи не толкова на естествени, геологически и климатически причини, колкото на прѣкитѣ мѣрки за пресушаване на мочурищата отъ страна на човѣка.

Споредъ г. проф. Н. Стояновъ (20, т. XV., стр. 37) Софийската котловина спада къмъ Срѣдно-европейската фитогеографска область.

Растителностьта отъ заблатяванитѣ мѣста е отъ представителитѣ на — Cyperaceae, Gramineae и Juncaceae, които съ изгниването на надземнитѣ имъ части отъ своя страна вършатъ пресушаване (14, стр. 81).

Остатъци отъ нѣкогашнитѣ гори сѫ се запазили по брѣговетѣ на р. Искъръ, най-вече западно отъ с. Казичане, до двореца „Врана“ и с. Горубляне. По наносния теренъ между р. р. Голѣмъ и Старъ Искъръ интересни сѫ рѣдкитѣ гори отъ елшата (Alnus glutinosa gärtu), които иматъ връзки съ блатната растителность. Презъ значителна часть отъ годината почвата на тия гори се наводнява, а на мѣста водата се задържа постоянно. Полянитѣ на тия гори представятъ една по-напреднала степень на засъхване на по-раншнитѣ блатисти мѣста. Елшата е заела мѣстото на блатнитѣ растителни елементи, като не е позволила масовото разпространение на тревиститѣ такива (14, стр. 106).

Освенъ елшата, въ Казичанското землище се срѣщатъ нѣколко вида върби и тополи. Последнитѣ сѣнчатъ селскитѣ дворове и отъ далечъ красятъ селото.

Селската елшова гора се състои отъ три части: 1. южно отъ ж. п. линия е „Сѣчището“, 2. между ж. п. линия и шосето Казичане — Бусманци е „Голѣмата кория“, и 3. северно отъ шосето е „Младото сѣчище“. Дървениятъ материалъ отъ „корията“ е малоцененъ като строителенъ, а сѫщо така и като горивенъ. Тѣзи горички сѫ силно орѣдени и тревата имъ се изпасва отъ добитъка, поради липса на добри пасища по меритѣ (както презъ 1938 год.).

Въ Казичанското землище се срещатъ още тукъ-таме диви круши. Брѣстови дървета има малко въ околностьта на гара Казичане и царския паркъ „Враня“, остатъци отъ нѣкогашнитѣ по-обширни насаждания (20, т. XV., стр. 24).

Въ последнитѣ години се увеличаватъ изкуственитѣ насаждения на овощни дръвчета, които внасятъ културность въ земегледката. Садятъ се най-вече ябълкови и особено сливови дръвчета. Разпространява се съ успѣхъ и отглеждането по домоветѣ на люляка.

2. *Животенъ свѣтъ*

Животнитѣ въ Софийската котловина не правятъ изключение отъ тия на останалата часть на нашата страна.

Дивитѣ животни-хищници сѫ изчезнали отдавна и идването на вълци зиме изъ землището на селото е голѣма рѣдкость.

Въ рапорта на турския завоеватель Лала Шахинъ се чете: „по Софийското поле се срѣщатъ много вълци, чакали, сърни и други диви животни“ (сравни 24, стр. 15). Ако споменатитѣ животни сѫ били действително обитатели на Софийската котловина, то днесъ ние виждаме, че тѣ сѫ изчезнали, а за нѣкои отъ тѣхъ, като чакали и сърни е дори куриозно да се говори. Отъ представителитѣ на животния свѣтъ, които влияятъ върху земегледката заслужава да се отбележи пролѣтния гостенинъ на селското землище по рѣката и мочурищата — щъркелътъ.

Щъркелитѣ градятъ гнѣздата си по куминитѣ на кѫщитѣ, а така сѫщо и по върбитѣ край рѣката. Мочурливата околность и рѣката имъ доставятъ богата храна. Освенъ щъркела по сѫщитѣ мѣста обитаватъ още много водни птици, отъ които по-голѣмата часть прелетни, а между тѣхъ и много гжски на казичански стопани. Птичиятъ свѣтъ е обектъ на ловцитѣ отъ селото, а още повече на спортиститѣ-ловци отъ близката столица. Съ всѣки праздниченъ влакъ въ село Казичане пристигатъ значителенъ брой ловци, които скитатъ изъ околноститѣ на селото. Привечерь съ богата плячка и съ гощавка по кръчмитѣ на селото тѣ се прибиратъ въ столицата.

Отъ културнитѣ животни се отглеждатъ овцетѣ, кравитѣ, и биволитѣ. Положителна роля човѣшката намѣса е изиграла при подобрение на раситѣ на овцетѣ, свинетѣ и говедата. Подробно за културнитѣ животни ще се спремъ при въпроса за животновъдството.

III. Антропогеографски отношения

1. Възникване и име на селото

Възникването на с. Казичане трѣбва да търсимъ къмъ началото на XVII. в. Опредѣлени данни, по които можемъ да сѫдимъ за основаването на селото, ние имаме малко, освенъ това, което се разправя отъ старитѣ селяни доколкото тѣ помнятъ по предание.

Всѣки случай, като се има предвидъ, че по диагоналния пѫть Бѣлградъ — Цариградъ турцитѣ сѫ извършили своитѣ завоевания на Балкански полуостровъ, ние трѣбва да отнесемъ възникването на нашето село въ връзка съ развиващитѣ се събития по тоя пѫть. На последния ние ще се спремъ подробно при въпроса за съобщенията, а сега ще отбележимъ само, че той е билъ използуванъ още отъ римлянитѣ, и че тѣхния пѫть е минавалъ и презъ мѣстото, гдето днесъ е разположено с. Казичане. Старата римска настилка е била използувана и презъ XVI. в. (11^6, стр. 63). Следъ XVI. в. всички пѫтешественици отъ Западна Европа описвайки пѫтя по който сѫ минавали, го чертаятъ покрай Лозенската планина, на страна отъ римския пѫть (22, стр. 320—481).

Естествено, селското население избѣгвало отъ главния пѫть въ мѣста, които ако и да сѫ били по-малко плодородни, но за това сѫ били по-безопасни. Ето защо с. Казичане трѣбва да е възникнало следъ XVI. в., когато започватъ пѫтувания по пѫтищата въ периферията на котловината, далечъ отъ мѣстоположението му. Като се знае какви повинности сѫ тежали върху крайпѫтното население (да придружаватъ обозитѣ на султановитѣ войски, да изпитватъ дълбочинитѣ на рѣката, да доставятъ коне и коли, безплатна храна и др.), можемъ да си обяснимъ защо именно на това мѣсто сѫ се настанили казичанци

По всѣка вѣроятность следъ времето, когато почва да се изоставя пѫтя по римската настилка и се използува тоя, по който почти днесъ върви Цариградското шосе, се е създало нашето село, а това време по цитиранитѣ по-горе трудове е следъ XVI. в. Кога точно е възникнало селото не знаемъ, но като се позовеме на известието, че селата съседни на с. Казичене, а именно с. Горубляне, на 6 клм., и с. Кривина, на 3 клм., сѫ сѫществували въ 1618 г. и сѫ ходили въ София на сѫдъ (6, стр. 44), то възможно е и с. Казичане да е било вече основано. Отъ единъ ферманъ за организиране на дервенджиитѣ въ Софийската кааза презъ 1721 год. научаваме, че с. Казичане е било въ района на единъ рая (българинъ) бюлюкъ-башия на име Божко (6, стр. 66). По тоя ферманъ съ сигурность можемъ да заключимъ, че ако не въ началото, то поне въ края на XVI. в. с. Казичане е сѫществувало вече. Въ другъ ферманъ издаденъ на 15. XII. 1797 г. за доставката на брашно и ечемикъ за турскитѣ войски, които отивали да се биятъ срещу войскитѣ на Османъ Пазвантоглу се казва, че с. Казичане съ с. Столникъ били подъ влиянието на Мустафа Спахи (6, стр. 89.)

Село Казичане е получило името си споредъ единственото предание, което за насъ се съгласува съ истината, отъ варияцията на думата „газичане“. И днесъ се помни, както вече поменахме, за многобройнитѣ блата на мѣстото на разпространилото се селище. Когато другоселци сѫ пѫтували за нашето село, тѣ трѣбвало да газятъ пролѣть и есень доста дълбокитѣ блата и да водятъ воловетѣ си, понеже тѣ сѫ се страхували отъ голѣмата вода.

Отъ това газене се е преминало къмъ Газичане и до днешното Казичане. За тоя твърде възможенъ произходъ на името на селото ни подсказва и обстоятелството, че и до днесъ селяни изъ Граово (Грахово) търсятъ есень на Софийския пазаръ зеле и лукъ отъ Газичане.

2. *Развой, типъ и физиономия*

Най-старата часть на с. Казичане е Ценковата махала (тя се състои днесъ отъ Кьосевата и Дангулската), която е всрѣдъ селото (вижъ схемата). Това мѣсто е по-рѣдко наводнявано, изубилствува съ подпочвена вода за пиене, има въ околностьта си тлъсти алувиални почви и сравнително добри полски гори, ето защо тукъ трѣбва да търсимъ ядката на старото село. Западно отъ мѣстото на Ценковата махала теренътъ се слабо понижава къмъ леглото на р. Старъ Искъръ, която е текла наблизо.

Историческитѣ сведения говорятъ красноречиво, че въ края на XVI. в. и началото на XVII. в. (6) почти изъ цѣлото порѣчие на р. Искъръ и притоцитѣ ѝ е имало многобройни турски чифлици, разграничавани едни отъ други отъ могилитѣ изъ полето.

Обеземлено или малоимотно населението е дирело поминъкъ въ чужда работа: мѫжетѣ били работници по богатитѣ близки чифлици и по домоветѣ на заможнитѣ турци. Имало е и жени ратайкини (измикярки). Единъ отъ най-хубавитѣ чифлици е билъ „Чардаклия“, който се простиралъ между Цариградското шосе, р. Искъръ и с. Казичане и по своето мѣстоположение, по богатството на земята си, по изобилната си вода, гора и плодородие билъ първенецъ по тоя край. Владетельтъ му билъ Османъ паша, следъ чиято смърть чифликътъ миналъ въ ржцетѣ на синоветѣ му Мурадъ бей и Мустафа бей, а следъ Освобождението закупенъ отъ покойния софийски житель хаджи Боне Петровъ. Днесъ чифликътъ е владение на Н. В. Царя—двореца „Враня“ (4, стр. 15) Поменатиятъ чифликовладетель Османъ паша е притежавалъ земя и отъ селата Робертово (Бариево), Орманлия и с. Кремиковци. Той е носилъ името войнишки бей, понеже се грижелъ за събиране на войници отъ поменатитѣ села. Неговиятъ синъ Мустафа е ималъ чифликъ северно отъ селото при „Долната мутийска воденица“. Братовитѣ му синове (синоветѣ на Мурада) сж имали чифликъ на мѣстото на самото с. Казичане, тамъ дето е днесъ Гърбевата махала. Чифликътъ на последнитѣ е обхващалъ училищния дворъ и е стигалъ чакъ до дѣдо Игнатъ Гюмюшевия. Отъ сжществуванието и до днесъ на Войнишка махала, а и по исторически сведения (6, стр. 66) се долавя, че с. Казичане е имало една „бащиния“, т. е. селото се е грижило за изпращането на войници въ султановата войска, като земята на бащинията е била освободена отъ данъци.

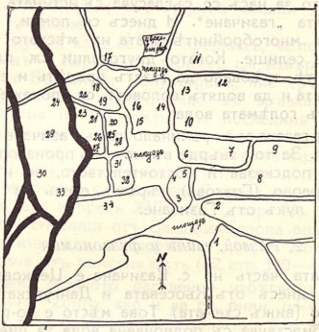

Обр. 1. Махалитѣ на с. Казичане. (Обяснение на стр. 27).
Fig. 1. Les quartiers de Kasitchané.

Животътъ въ чифлицитѣ е изисквалъ за своитѣ многобройни нужди здрава работна ржка, а такава е идвала отъ преселницитѣ изъ планинскитѣ села. Последнитѣ се заселватъ покрай старата часть на селото и то се увеличава съ нови махали. Така възникватъ Пасарелската, Батулийската, Чукуранската, Желявската и др. махали.

Селото се разраства особено следъ Освобождението, когато земитѣ на нѣкогашнитѣ турски чифлици биватъ разграбени или откупени отъ околното население. Селянитѣ отъ изполничари, измикяри и ратаи се превръщатъ въ частни собственици на земята. Голѣмото количество свободна земя е превличало преселници отъ планинскитѣ села и отъ по-неплодороднитѣ краища на полето. Прокарването на ж. п. линия Цариб родъ—София—Пловдивъ (1888 г.) и бързото развитие на столицата като най-важенъ административенъ, политически и културенъ центъръ, а ведно съ това и като стопански (търговски и индустриаленъ) влияе върху издигането на селото.

При главно три махали по време на Освобождението, а именно: Ценковата, Горна и Войнишка днесъ въ селото могатъ да се набролтъ до 34 махали, срѣдно съ по 8 кѫщи. Това сѫ размножилитѣ се стари родови кѫщи, като отдѣлилитѣ се отъ тѣхъ нови кѫщи подържатъ връзки съ старитѣ и се обособяватъ въ махали.

На следващата скица е отбелязано разположението на махалитѣ, както се знаятъ днесъ:

1. Фшикарска махала
2. Манчова „
3. Фудулска „
4. Мачкова „
5. Микова „
6. Кьосева „ } Ценковска
7. Дангулска „ }
8. Станкова „
9. Юдева „
10. Фасулкова „
11. Динчова „
12. Чагова „
13. Петкова „
14. Казачка „
15. Латева „
16. Илчова „
17. Желявска (Смаилска)
18. Минкова махала
19. Чукуранска „
20. Жабарска „
21. Линчова „
22. Велкова „
23. Пасарелска „
24. Батулийска „
25. Сойтерийска „ (Майтапчийска)
56. Зайкова „
27. Манолкова „
28. Торбарска „
29. Войнишка „
30. Сбиротакъ „ (Хайдушка, Булина ливада)
31. Гърбева „
32. Гергова „
33. Петракьова „
34. Дзигалова „

Село Казичане е типично полско селище, а типа на всѣко селище се опредѣля отъ вида на земната повърхнина. Последната опредѣля сгѫстениятъ или купенъ типъ на нашето село, много улици и единъ центъръ, отъ който излизатъ улицитѣ въ всички посоки. Отъ двѣтѣ страни на улицитѣ сѫ наредени бѣли еднокатни кѫщи, а следъ войнитѣ и по-нови двукатни, еднитѣ и другитѣ съ широки дворове, които показватъ тенденция на намаляване.

Днесъ с. Казичане е планирано, улицитѣ му се сѣкатъ подъ правъ жгълъ и се събиратъ въ единъ голѣмъ центъръ —

площадътъ всрѣдъ селото. Освенъ това има други два площада въ северния край до църквата и въ горния, тамъ гдето ще се строи общински домъ.

Както отбелязахме кжщитѣ сж съ голѣми дворове отъ по 2-3-4 декари. Напоследъкъ обаче, съ размножаването на населението дворовете се парцелиратъ на по-малки. Строятъ се нови по-хигиенични и много често двукатни „градски" кжщи. Съ намаляването на дворовете и построяването на нови кжщи селото придобива още по-сгжстенъ типъ.

Следъ войнитѣ селото се развива въ южна посока— къмъ гарата. Тукъ мѣстото е по-високо, по-сушево, слънчево и по-удобно за заселване, понеже е и по-близо до гарата, а отъ близостьта на последната зависи печеленето на време отъ работници, чиновници и ученици при пжтуване до София и гара Искъръ.

По шосето за гарата сж застроени вече 7—8 нови тухлени кжщи и при навлизане въ селото първитѣ впечатления на пжтника сж, че той влиза въ малко полско градче. Мѣстата между гарата и селото сж поскжпнали поради използуването имъ за строежи на жилища. Отъ 1000—2000 лв. на декаръ следъ войнитѣ, днесъ декара се купува 15—20,000 лв.

И въ вжтрешностьта си с. Казичане, съ хубавитѣ си площади, училище и нѣколко нови кокетни постройки придобива градска физиономия. Последната ще се засили следъ години, когато заможнитѣ казичанци се научатъ да си строятъ хубави и хигиенични кжщи. Старитѣ кжщи сж изградени отъ измазанъ плетъ, а новитѣ отъ бетонъ и тухли. Покривитѣ сж отъ цигли (за подробно описание на селския дворъ, кжща и др. етнографски отличия вижъ Ст. Л. Костовъ и Е. Петева — Селски битъ и изкуство въ Софийско, Материали за историята на София, кн. VIII. 1—208, София 1935 г.)

Дворовете сж оградени съ чимове или „буси", като помежду тѣхъ се поставя каль, но въ повечето случаи буситѣ се редятъ една надъ друга и безъ такава. Каменна ограда се срѣща рѣдко.

За забелязване е, че въ двора все по-често се виждатъ, нова и стара кжща. Последната служи за запазване на брашно, туршии, дрехи, вжглища и др. Новитѣ кжщи се строятъ край улицата, а старитѣ сж навжтре въ двора. Освенъ кжщата за живѣене въ двора се намиратъ и други постройки: плѣвня, оборъ, хамбаръ, свинарникъ, кокошарникъ, пещь (тя често е и въ самата кжща) и др. (за тѣхъ, както и за кошаритѣ вижъ подробности въ по-горе цитираното съчинение). Ще отбележимъ само интересното обстоятелство, че докато всички постройки въ двора по-рано сж били пръснати въ различнитѣ му части, днесъ е на лице постоянното имъ сгрупирване, съ цель да се пести мѣстото, поради поскжпването му, а и поради разрастването на населението и строенето на нови кжщи.

3. Население

Населението на с. Казичане е чисто българско. То, заедно съ населението на цѣлата Софийска котловина спада къмъ Шоплука. За произходъ на прозвището шопъ има много мнения, които ние не ще цитираме (за подробности вижъ работата на Ст. Л. Костовъ и Ев. Петева, стр. 11—12). Ще кажемъ само, че въпрѣки многото опити да се обясни произхода му, то си остава и до день днешенъ загадачно етнографско име.

И преди Освобождението населението на селото е било българско; имало е само нѣколко турци, които сж били надзиратели и управители по чифлицитѣ и воденицитѣ на споменатия Мустафа бей.

Както се каза въ предната глава, следъ Освобождението, а и много време преди това, въ с. Казичане се заселватъ пришелци отъ планинскитѣ села, които бърже се нагаждатъ къмъ полето и забогатяватъ. Особено чувствително е нарастването на селото следъ Освобождението.

Споредъ преброяването въ 1934 г. с. Казичане е имало 1614 жители и около 272 кжщи:

Населението и неговово увеличение се вижда ясно отъ следната табличка (№ 1.).

год. на преброяв.	жители	год. на преброяв.	жители
1880	599	1910	1150
1887	692	1920	1315
1892	794	1926	1427
1900	922	1934	1614
1905	1023		

Нарастването се вижда още по-ясно за различнитѣ периоди отъ долната таблица (№ 2).

1880-1887		1887-1892		1892-1900		1900-1905		1905-1910		1910-1920		1920-1926		1926-1934		1880-1934	
абсол. прир.	о/о увел.	абсол. прир.	о/о увел.	абсол. прир.	о/о увел.	абсол. прир.	о/о увел.	абсол. прир.	о/о увел.	абсол. прир.	о/о увел.	абсол. прир.	о/о увел.	абсол. прир.	о/о увел.	абсол. прир.	о/о увел.
97	16·2	102	14.7	128	16·1	101	10·9	127	12·4	165	14·3	112	8·5	187	13·1	1015	169·4

Срѣдно годишно на 100 души — 3·12.

Ясно е, че за 54 годишенъ периодъ населението на нашето село се е увеличило отъ 599 жит. на 1614 жит., съ срѣденъ годишенъ прирасть 3·12%, който е присѫщъ на добре развиващитѣ се селища.

Административно с. Казичане е седалище на община за селата Казичане, Кривина и Бусманци, но последното отъ тѣхъ презъ 1939 г.се отдѣля въ самостоятелна община. Днесъ Казичане принадлежи на Новоселска околия, къмъ която е било и следъ Освобождението до къмъ 1900 год. Следъ тая година то отива къмъ Софийска, а отъ 1920 год. се брои отново къмъ Новоселска околия. Преди Освобождението на сѫдъ и по други административни работи селянитѣ сѫ ходили въ София.

Въ цѣлата Новоселска околия казичанци, наредъ съ новоханчани и новоселчани, се ползуватъ съ недобро име. Думата „казикъ" е станала синонимъ на недобъръ човѣкъ, а често пѫти и на разбойникъ. Достатъчно е да се видятъ казичанскитѣ ергени недѣленъ день на хорото съ желѣзни и дървени бастуни какъ си „другаруватъ", за да се оправдаятъ до известна степень ония, които разбиратъ подъ името „казикъ" недобри хора. Причината за това положение на казичанци се дължи на малкото просвѣта врѣдъ младежьта и голѣмото пиянство. Близостьта на София гарантира всѣкога добъръ пазаръ на казичанскитѣ стопански произведения, а това осигурява селянитѣ материално и тѣ прахосватъ паритѣ си само за пиене.

За опиянчването е допринесло не малко и партизанството въ миналото. Заможнитѣ селяни сѫ черпели своитѣ „съпартизани", като черпенето е продължавало докато си заложатъ дохода отъ нивитѣ и стадата и изпиватъ всичко на зелено. И днесъ още непросвѣтенитѣ селяни пиятъ въ авансъ печалбитѣ си отъ слънчогледовото семе. Страстьта къмъ пиенето е голѣма и тя се е отразила върху децата ученици. Въ сборната прогимназия на с. Казичане, която се посещава отъ ученицитѣ на селата Бусманци, Кривина и Казичане, найслабъ успѣхъ иматъ отъ редъ години казичанскитѣ деца. Въпрѣки това казичанци сѫ съ спекулативенъ търговски духъ, дължащъ се на общуването имъ съ голѣмия Софийски пазаръ.

Просвѣтната работа въ с. Казичане се започва отъ даскалъ Никола отъ Пирдопъ. Следъ Освобождението се строи старото училище до църквата, гдето се е водило обучението до 1908 год. съ ученици отъ първоначалното училище. Въ 1908 год се строи ново училище, върху което въ 1924 год. се издига втори етажъ и се открива прогимназия. Грамотностьта на населението се вижда отъ посочената по-долу таблица № 3.

Прирастьта въ грамотностьта за периода 1880—1926 г. е въ абсолютния брой 720 и въ % — 1440.

Въ с. Казичане има Кредитно-потрѣбителна кооперация „Съгласие", която не проявява никакъвъ животъ, поради нехайството на членоветѣ ѝ. Кооперацията не преуспѣва и по причина на конкуранцията на бакалитѣ-кръчмари, които даватъ на вересия.

Таблица № 3

Години	Грамотни		Неграмотни			
					Деца 0—8 год.	
	абсолютенъ брой	на 100 д. се падатъ	абсол. брой	%	абсол. бр.	%
1887	50	7	483	70	159	23
1926	770	52	327	25	326	25

Въ селото не липсва и читалище, но и то живѣе само по име. И тукъ неразбирателството е възтържествувало. Заслужава да се отбележи и църквата въ Казичане, която е построена върху една надгробна могила (16, стр. 30), поправяна е презъ 1938 година. Тя е въ северния край на селото и въ зида си има вградени камъни отъ стария римски друмъ. Църквата е строена следъ Освобождението, презъ 1887-89 г.

Въ селото има 8 кръчми, 2 кафенета, 2 бакалници, 1 обущарь, 3 ковачи-колари и 2 дърводѣлци. Общината разполага и съ участъковъ лѣкарь, който има амбулаторията си въ с. Казичане.

Отъ селото въ София учатъ 3 момчета и 2 момичета въ гимназия, едно момиче въ професионално училище и единъ студентъ въ Варненската търговска академия.

Селскиятъ съборъ става на „Св. Никола лѣтни“, когато е праздника на църквата. Той се посещава слабо и то повече отъ селяни отъ близкитѣ села, които иматъ роднини въ с. Казичане.

На „Св. Богородица“ се сбиратъ младежи южно отъ селото при параклисчето до Вадата. На тоя день идватъ повече гости отколкото на „Св. Никола“.

Родова анкета на населението

1. Гърбеви (днесъ 15 кѫщи) старъ родъ отъ преди 250 години. Води началото си отъ нѣкой си Павелъ, който ималъ синове Младенъ, Илия (шивачъ) и Пане (овчарь). Преди Освобождението сѫ имали една кѫща. Махалата на Гърбеви е върху бостанитѣ на чифлика на Мустафовитѣ братови синове.

2. Герговци (5 кѫщи) — тѣ иматъ потеклото си отъ с. Балша (Софийско); работили сѫ въ чифлика „Враня“ и отъ тамъ сѫ дошли въ с. Казичане. Помнятъ се четирмата братя: Апостолъ, Танко, Пешо и Стоянъ.

3. Гатовци (10 кѫщи) — трима братя: Богданъ (4 кѫщи), Цене (3 кѫщи) и Ангелко (3 кѫщи) — староседѣлци.

4. Фишкарски (10 кѫщи) — старъ родъ отъ преди 220—250 год. Помни се нѣкой си Коце, който е оставилъ

синове: Димитъръ, Стефчо, Ико и Атанасъ. Отъ тоя родъ е свещеникътъ Симеонъ Василевъ.

5. Гюмюшеви (3 кѫщи) — старъ родъ.

6. Фудулски (10 кѫщи) — старъ родъ отъ преди 200 год. Младенъ оставилъ синове: Младжо, Никола и Андонъ; Младжо: Стоилъ, Стоило и Андрея; Никола: Малинъ, Пане и Паунъ; Андонъ: Георги и Тодоръ; последниятъ се изселилъ въ София.

7. Чукурански (18 кѫщи) — преселени отъ с. Чучурово (Ихтиманско), братята Колчо и Тодоръ.

I. Тодоръ: Манолъ, Андрея, Гърджо (Кръстю) и Иванъ.

II. Колчо: Гьоше.

Андрея: Мито (2 кѫщи), Динко (2 к.), Тодоръ (3 к) и Никола (2 к); Гържо: Стоянъ (1 к.). Ангелъ (3 к.), Тодоръ (1 к.); Иванъ (1 к.); Гьоше: Илия (2 к.), Стойно (1 к.)

8. Войници (13 кѫщи): I. сѫщински — Младенъ: Мито (1 к.), Велко (1 к.) и Гьоше. Цвѣтко: Боне (1 к.), Георги (1 к.), Атанасъ (1 к.), Рангелъ (1 к.). Всичко 8 кѫщи.

II. Ламбови (5 кѫщи) — иматъ връзка съ Войницитѣ, но не се помни каква. Знае се, че сѫ дошли отъ с. Кремиковци (Софийско) — Петъръ: Андонъ: Николчо (1 к.) Апостолъ (3 к.) и Костадинъ (1 к.). Родътъ на Войницитѣ е старъ, отъ преди 200 години.

9. Манолкови (7 кѫщи) — роднини съ Гърбеви. Дѣдо Манолко е братъ на Павелъ. Той ималъ двама сина: Иванчо и Стойно. I. Иванчо: Василъ (1 к.) и Коле (3 к.) II. Стойно: Стоичко (1 к.), Добриянъ (1 к.) и Георги (1 к.)

10. Ашови (турски произходъ — 10 кѫщи) — Колчо: Георги: Иванчо (1 к.), Вардинъ (5 к.), Коле (2 к.), Симеонъ (2 к.)

11. Ценковци (19 кѫщи) — най-стариятъ родъ, отъ преди 250 год. Двама братя: Ценко и Додо. Додо: Митъръ, Тоне, Гьоше. Митъръ: Апостолъ (4 к.), Вене (2 к.); Тоне: Слави (2 к.) и Стефанъ (1 к.); Гьоше: Иванъ (1 к.), Илия (1 к.) и Цвѣтанъ (1 к.). Вене: Коле (1 к.) и Цено (1 к.);

12. Зайковци (8 кѫщи) отъ с. Голѣма Раковица, дошли при чифлика на Мустафа бегъ (Войнишкия бегъ) при долната „Мутийската“ воденица, преди 100—120 год. Дошли съ Захаринъ, дѣдо на Зарко, на около 45 год., продавачъ въ кооперацията.

13. Татарски (11 кѫщи) — дѣдо Йоте идва отъ с. Горни Околъ преди 120 години. Има 1 кѫща — изселена въ с. Враждебна.

14. Пижови (Младжови) — (11 кѫщи) — старъ родъ отъ братята Богданъ и Стоянъ.

15. Батулийски (10 кѫщи) — преселени отъ старопланинското с. Батулия отъ дѣдо Петъръ. Неговъ внукъ е кръчмаря Стайко Боневъ Батулийски (1 к.) — 1 к. изселена въ София.

16. Манчови (14 кѫщи) — отъ двама братя Манчо и Марко.

17. Джебови (11 кѫщи) — дошли отъ махалата Крушовица (Вакарелско) — покрѫстени цигани братя — Илко и Пешо.

18. Иневи (10 кѫщи) — дошли отъ чифлика „Враня“, а по-рано сѫ били въ с. Кациляне. Били двама братя: Ито и Тошо. Ито: Милко и Ине; Ине: Йоско (секретарь-бирникъ въ общината), Симеонъ, Георги, Янче и т. н.

19. Гочеви (7 кѫщи) — роднини съ Иневи, но не се помнятъ.

20. Латеви (7 кѫщи) — староседѣлци. Старъ родъ отъ преди 200 години,

21. Вандови (16 кѫщи) — староседѣлци отъ баща Наско и синоветѣ Стоилъ, Вандо, Тоте — 1 кѫща изселена въ София.

22. Бѣличани (2 кѫщи) — дѣдо Иванъ дошелъ отъ с. Бѣлица (Ихтиманско), изполджия въ Мустафа беговия чифликъ.

23. Кацарски (2 кѫщи) отъ с. Желява, дѣдо Ангелко идва като кацарь въ чифлика; 1 кѫща въ София и 1 кѫща въ Варна.

24. Райчинови (1 к.) — бай Христо е зетъ въ с. Казичане. Идва отъ с Лъджане (Орханийско) по женитба.

25. Бобевски (2 кѫщи) — отъ Панагюрище, дошли преди Априлското възстание.

26. Апостоловци (8 кѫщи) — староседѣлци; 1 кѫща изселена въ Червенъ-брѣгъ, 1 к. въ София и 1 к. въ Хасково (на военна служба).

27. Юдеви (1 кѫща) — задруга на четирма братя.

28. Бѣлинци (4 кѫщи) отъ с. Голѣма Раковица—дошелъ дѣдо Бѣле отъ с. Германъ за баба Стоилица отъ рода Илчови; вооематъ храненикъ Илия отъ с Голѣма Раковица; 1 кѫща изселена въ София.

29. Илчови (4 кѫщи) — старъ родъ.

30. Конярitѣ (3 кѫщи) — старъ родъ отъ преди 150 до 180 год. Отъ тоя родъ е учителя С. Стоевъ.

31. Гогови (11 кѫщи) приселници отъ преди 140 год.

32. Фасулкови (2 кѫщи) старъ родъ.

33. Димови (Джотови) (2 кѫщи) — отъ с. Долни Лозенъ.

34. Ваявичарци (5 кѫщи) — старъ родъ.

35. Дънгулци (3 к.) отъ с. Бистрица, дошли преди Освобождението.

36. Мачковци (4 к.), роднини съ Фудулски — старъ родъ.

37. Дзигаловитѣ (6 кѫщи) — старъ родъ; 1 к. изселена въ с. Бусманци.

38. Марковци (3 кѫщи) — отъ с. Желѣзница; 1 к. изселена въ с. Бусманци.

4. Имена на мѣстноститѣ въ землището на с. Казичане

Гроба, Могилитѣ, Прелозитѣ, Чафкина ливада, Кафтаница, Столоветѣ, Долна ливада, Долна воденица, Долна кория, Кавацитѣ, Реката, Върбето, Трояно, Кривинска вада, Срѣднитѣ бостани, Каменния мостъ, Бараковецъ, Валого, Балевица, Герено, Война, Ливадето, При кантоно, Плоскитѣ могили, Станцията, Кръстопатището, Висецо, Крушата, Лозенскитѣ дупки, Арапското, Вукинъ излакъ, При кавако, Пърдището, Корийчето, Кюстеница, Адърица, Шкодрова тръница, Корубитѣ, Песоко, Надъ селото, Презъ Искъръ, Садина, Воденичарска, Новото ливаде, Стубело, Лимонкьовица, Друмо, Търнищата, Ширината, Вървището, Виднитѣ, Мечкарица, Топлико, Орлово гнѣздо, Джурджа, Ридо, Гърличето, Бресто, Касъмица, Бусманска поляна, Савако, Гьоло, Калугерево, Щагитѣ.

II. Стопански отношения

1. Земедѣлие

Като полско селище с. Казичане се радва на много добро земедѣлие, което е резултатъ и на плодороднитѣ почви. Последнитѣ, както видѣхме въ почвения прегледъ, сж отъ блатенъ и алувиаленъ произходъ и като такива сж отлични за вирѣенето на зърнени храни, варива, слънчогледъ, дини (любеници), пъпеши, картофи, зеленчуци и овощни градини.

За да илюстрираме по-нагледно земедѣлието на селото ще си послужимъ съ статистическитѣ сведения за 1903 г. и 1934 год. Така отъ долната табличка № 3 се вижда, че обработваемата площь се е силно увеличила и отъ 47% отъ землището на селото за 1903 год. се е увеличила на 90% за 1934 г.; обратното е съ необработваемата, която силно намалява заедно съ пасищата. „Герена“ се разработва все повече, а се увеличаватъ нивитѣ, ливадитѣ и бостанитѣ.

Таблица № 3

Год.	Обработваема площь			Необраб. площь		Общо	
	Декари	% на обр. пл.	на 100 души	Декари	% на необ. пл.	Декари	%
1903	4287	47	428	4721	53	9008	100
1934	8164	90	510	844	10	9008	100

Табличка № 4 ни показва каква часть отъ обработваемата площь заематъ зърненитѣ храни.

Очевидно е, че процентно по отношение на обработваемата площь хранитѣ сж намалѣли и, както ще видимъ следъ малко, за тѣхна смѣтка увеличаватъ площьта си слънчогледа, бостанитѣ и овощнитѣ градини.

Отъ табличка № 5 е ясно какъ се разпредѣлятъ зърненитѣ храни за сжщитѣ години.

Таблица № 4

Год.	Обработваема площ		Зърнени храни	
	Декари	%	Декари	%
1903	4287	100	2100	50
1934	8164	100	3607	45

Таблица № 5

Посѣви	1903 год.		1934 год.	
	декари въ абсол. число	%	декари въ абсол. число	%
пшеница	0·5	—	162	4·6
ръжь	—	—	20	0·6
смѣсь (пшен. и ръжь)	1424	68	2754	76
ечемикъ	98	4·6	19	0·6
овесъ	313	15	259	7·3
лимецъ	48·7	2·3	—	—
просо	2·0	0·1	—	—
царевица	209·3	10	393	10·9
Всичко	2100·6	100	3607	100

Смѣсьта (пшеница и ръжь) заема най-голѣма площь отъ зърненитѣ храни и въ периода 1903—1934 год. се е увеличена отъ 68% на 76% отъ обработваемата земя. На второ мѣсто въ 1903 год. е билъ овеса съ 15%, а въ 1934 год. показва намаление и има само 7·3%. На трето мѣсто въ 1903 г. е била царевицата (царевичока) съ 10%, която въ 1934 год. е запазила заеманата процентна площь, но е вече на второ мѣсто — преди овеса. За забелязване е, че презъ 1903 год. почти не се засѣватъ по отдѣлно пшеница и ръжь, а въ 1934 год. тѣ сж съответно 4·6% и 0·6% отъ обработваемата земя за зърнени храни. Обратното е съ лимеца и просото, които отглеждани презъ 1903 год., макаръ и много слабо, въ 1934 год. не сж отбелязани въ статистиката.

Увеличението на главнитѣ видове зърнени храни въ периода 1903—34 год. е дадено на таблица № 6.

Следъ зърненитѣ храни трѣбва да се отбележи, макаръ и слабо, увеличение на слънчогледа и конопа. Тѣ сж показани заедно въ статистиката за 1903 год. и сж заемали 61 декари, а въ 1934 год. — 82 дек. Презъ 1903 год. бостанитѣ и варивата сж дадени заедно 449 дек. а въ 1934 год. сж 475 дек. т. е. съ много малко увеличение. Чувствително е увеличението на картофитѣ, зелето, лука, пипера, доматитѣ и други зеленчуци, които заедно въ 1903 год. сж заемали 229 дек., а въ 1934 год. 1059 дек. което прави едно увеличение отъ 830 дек. или около 360⁰/₀.

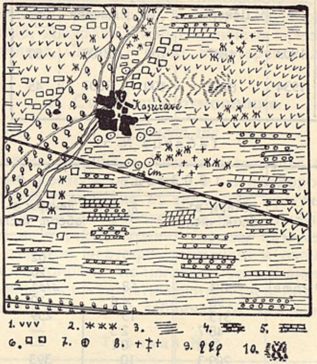

Обр. 2. 1. пасища, 2. ливади, 3. зърнени храни (смѣсь), 4. царевица, 5. слънчогледъ, 6. зеленчукови градини, 7. овощни градини, 8. кръмно цвѣкло, 9. широколистни гори, 10. блато.

Fig. 2. Les cultures dans le territoire de Kasitchané.

Табличка № 6

Посѣви	Абсолютно увел въ декари	⁰/₀
смѣсь	1347	95
царевица	184	92
овесъ	-54	-16

Село Казичане се ползвува съ името на едно голѣмо „зелярско" село. То е доставчикъ на зеле и зеленчуци за близки и по-далечни балкански села. За стопанскитѣ връзки на нашето село съ последнитѣ ще се спремъ по-нататъкъ.

Отъ следната табличка № 7 се вижда увеличението на зеленчуцитѣ въ с. Казичане за годинитѣ 1903, 1926 и 1934, а именно:

Табличка № 7

	1903 год.		1926 год.		1934 год.	
	декари	кгр.	декари	кгр.	декари	кгр.
картофи	229	49205	873.2	698560	895	557000
зеле			133.7	625720	190	712500
лукъ			31.4	314000	8	4600
пиперъ			60.2	39130	53	25400
домати			12.7	—	—	—
др. зеленчуци			28.	—	13	10400

Ясно е, че картофитѣ увеличаватъ площьта си, а намалява производството имъ, което се дължи може би на случайни причини за 1934 год. Увеличава се зелето по засѣта площь, а така сжщо и по количество. Отъ 625720 кгр. за 1926 год, на 712500 кгр въ 1934 год. което още повече подсилва значението на прозвището „зелярско“ село. Какво е увеличението на зеленчуцитѣ варива и бостани въ абсолютно число декари и въ процентъ за периода 1926—34 год. се вижда отъ следната табличка № 8.

	декари въ абсол. число	%
варива	— 15	— 30
бостани	— 11	— 3·7
картофи	22	2·5
зеле	57	40
лукъ	— 23	— 76

Отглеждането и увеличението на картофитѣ и зелето се дължи на обстоятелството, че близката столица като голѣмъ консумативенъ центъръ ги поглъща редовно и предлага на стопанитѣ добри цени (презъ 1938 год. на Софийския пазаръ казичански картофи се продаваха по 4—5 лв. кгр.)

Голѣма часть отъ тия два продукта се изнася за други села, а само една малка часть се остава за мѣстни нужди като сжществена храна на населението.

Казахме, че добитъкътъ намалява съ разработването на меритѣ, обаче изкуственитѣ ливади презъ 1926 год. сж били 548 дек., а презъ 1934 г. се увеличаватъ на 1194 дек. Естественитѣ намаляватъ съответно за тия години отъ 1262 дек. на 828 дек. Последното обстоятелство свидетелствува, че добитъкътъ все повече и повече ще намалява и изхранването му ще става съ готова храна, а не е далечъ и времето, когато отглеждането му ще става на ясли.

За да завършимъ съ земедѣлието ще кажемъ нѣщо и за овощарството. Докато въ миналото овощни дръвчета е имало само по дворовет҇ѣ и то като декоративно растение, днесъ въ с. Казичане имаме нѣколко хубави „бахчи" (на Стоянъ бирника, Христо Райчиновъ, Костадинъ Бибинъ и др.). Въ тѣхъ се отглеждатъ главно сливи (презъ 1936 год. 13 декара, съ производство 6240 кгр.). Първиятъ отъ споменатитѣ стопани презъ 1938 год. отъ 80 дръвчета е получилъ близо 4000 кгр. сини сливи, които е продалъ на Софийския пазаръ 3.5—4 лв. за 1 кгр.! Една часть отъ сливитѣ се вари на ракия („свѣтена водица"). За продажба и мѣстна употрѣба, било за ядене или преваряване въ ракия сливарството се засилва поради великолепнитѣ условия (хубави тлъсти и влажни алувиални и блатни почви). Смѣсени овощни градини има 8 декара съ 2800 кгр. производство за 1936 год. Презъ сжщата година сж показани 44 ябълкови дръвчета съ 880 кгр. плодъ, 16 орѣхови съ 640 кгр. плодъ.

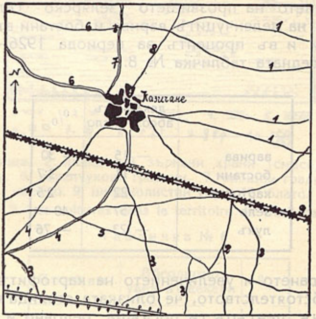

Обр. 3. Пжтищата минаващи презъ землището на с. Казичане: 1. пжтища за Новоселци, 2. за с. Дол. Лозенъ, 3. за с. Гор. Лозенъ, 4. за Двореца Враня, 5. междуселски пжть, 6. за с. Бусманци, 7. за с. Кривина, 8. за с. Долни Богровъ, 9. ж. п линия София—Пловдивъ, 10. Цариградското шосе.

Fig. 3. Les voies de communications dans le territoire de Kasitchané.

Възможностьта да се напоява, поради близостьта на Казичанската вада спомага за развитието на овощарството, градинарството и цвѣтарството. Наблюдава се едно макаръ и бавно преминаване къмъ по-доходни стопански култури.

Все поради голѣмия Софийски пазаръ презъ последнитѣ години въ с. Казичане се правятъ опити и съ отглеждането на ягоди. За 1936 год. сж показани въ земедѣлската статистика 5 декара съ производство 2500 кгр. Добри стопани на ягоди сѫ селянитѣ Мито Найдовъ и Пенко Василевъ. Бѫдещето ще покаже колко последната култура ще преуспѣе.

За малоценнитѣ гори отъ елша и шубраци се спрѣхме при растителния свѣтъ и повече внимание не ще имъ отдадемъ.

За по-голѣма нагледность на земедѣлскитѣ култури прилагаме стопанска скица на землището на с. Казичане (Обр. № 2).

2. *Животновъдство*

Важенъ дѣлъ въ стопанския житотъ на казичанци взема животновъдството. Близостьта на голѣмия консумативенъ центъръ, столицата ни, осигурява продажбата на произведенията отъ животинското царство.

За състоянието на животновъдството може да се добие представа отъ долната таблица.

Таблица № 9

Наименование	1893 год.		1934 год.	
	абсолютенъ брой	на 100 души се падатъ :	абсолютенъ брой	на 100 души се падатъ :
коне	122	15	290	18
магарета	2	0·2	3	0.19
биволи	270	40	197	12
говеда	164	20	187	11
овце	1526	190	2637	164
кози	—	—	4	—
свине	437	54	210	13
домашни птици	1154	144	3268	204
кошери	—	—	14+93 Нови) 107	

Явно е, че най-много отглежданото домашно животно въ с. Казичане е овцата. Последната за периода 1893—1934 г. е показало едно увеличение отъ 1111 броя или 74%, но по отношение броя на населението тя е показала намаление. Овцата се отглежда най-много за млѣкото, а по-малко за месо и то предимно малки агънца. Чрезъ изкуствени условия въ с. Казичане има агънца още презъ декемврий. Насилва се природата на овцата съ огледъ на по-голѣмата печалба. Малки агънца „сукалчета" се продаватъ на Софийския пазаръ презъ декемврий до 720 лв. чифта.

Казичанскитѣ овце, както останалитѣ отъ Софийското поле, сѫ бѣли, вакли, съ черни уши и муцуни (понѣкога кафяви), но значително едри. Опашкитѣ имъ сѫ дълги Иматъ живо тегло 35—45 кгр., срѣдно 38 кгр., при кочоветѣ срѣдно 60—70 кгр.; руното е предимно затворено, вълната не е много груба, но е доста остра на пипане; срѣдно тегло на руното 1·600 кгр., а при кочоветѣ до 3 кгр. (21, стр. 469—470). Млѣчността е добра, срѣдно около 55 л. на доенъ периодъ. Село Казичане изнася всѣкидневно по 1000 литра млѣко (овче, краве и биволско) по 6 лв. литъра, а това е 6000 лв. еднодневенъ доходъ на селото само отъ млѣко. Въпрѣки прогресивното намаление на пасищата заради хубавия доходъ отъ млѣкарството, овцевъдството, краварството и биволарството ще се запазятъ, ако не се увеличатъ.

Броятъ на говедата е билъ презъ 1893 год. 164 глави и се е увеличилъ на 187 за 1934 год., но по отношение на 100 души отъ населението и тѣ, сжщо както овцетѣ, показватъ намаление.

Кравитѣ се използуватъ изключително за млѣко, а воловетѣ за впрѣгане. По-голѣмата часть отъ говедата сж доставени отъ Северна България (Бѣлослатинско и Фердинандско), а сжщо така и отъ Бѣлопопци (Новоселско). Силно намаление показватъ биволитѣ — отъ 270 въ 1893 год. на 197 въ 1934 г. или на 100 души съответно по 40 глави за 1893 г. и по 12 за 1934 г. Биволицитѣ се използуватъ за вкусното имъ млѣко и за впрѣгане. Многото блата благоприятствуватъ за развъждането на бивола.

Конетѣ за периода 1893—1934 год. се удвоили (дори и повече) и сж показали увеличение 140%, но и тѣ по отношение на населението показватъ намаление.

Увеличението на конетѣ се дължи на обстоятелството, че на близкия столиченъ пазаръ се идва не съ желѣзница, понеже костува скжпо, особено за преносъ на стоки, а стопанитѣ предпочитатъ да каратъ своитѣ произведения (картофи, зеле и др.) съ собственитѣ си коли. Този начинъ на пжтуване е добре познатъ и въ други крайща на нашата страна, най-вече тамъ, гдето селата сж богати и близо до голѣмъ пазаренъ центъръ (напр. въ „Поломето" — по р. Ломски Ломъ). Хубави коне въ с. Казичане се отглеждатъ доста, понеже храната имъ е сравнително добра.

Най-гиздави коне има Йорданъ Юдевъ (отъ рода на Юдеви) Тъхенъ конь получи I награда на коневъдната изложба презъ есеньта на 1938 год. въ с Новоселци.

Магаретата въ с Казичане сж рѣдкость и сж истинско удоволствие за децата. Използуватъ се за пренасяне на млѣкото отъ кошаритѣ въ селото. Голѣма рѣдкость сж сжщо и козитѣ, които въ 1934 год. сж били само 4 броя. Свиневъдството се модернизира и развива, но броя на свинетѣ въ периода 1893—1934 год. е силно намалялъ. Докато въ 1893 година на 100 души сж се падали по 54 свини, то въ 1937 год. се падатъ едвамъ по 13. Но поради обстоятелството, че въ с. Казичане има всички условия за развитие на свиневъдството, то затова последното ще преуспѣе още повече съ засилване износа на свине. Почти въ всѣка кжща се отглежда свиня. Презъ зимата месото имъ се соли и консумира до 40—50 дни.

Най-сетне, за да завършимъ съ животновъдството ще споменемъ и за домашнитѣ птици. Тѣхниятъ брой се е увеличилъ за периода 1893-1934 г. съ 2114 или 176%.

Птицевъдството крепне и е съ много добро бѫдаще. Доходътъ отъ него е голѣмъ, понеже износа на яйца за Софийския пазаръ, който ги поглъща жадно, е сигуренъ, тъй като близкото разстояние спомага казичанци да носятъ прѣсни яйца, и следователно да бѫдатъ конкурентноспособни и добре търсени.

Съ насаждането на овощни градини и цвѣтя изъ селскитѣ дворове, се създава добра паша и за пчелитѣ. Пчеларството се засилва бърже и днесъ въ с. Казичане има 107 кошери (отъ които 93 нова система), а въ 1926 год. е имало само 32 кошери.

Преди Освобождението турскитѣ чифлици, обхващащи землището на нашето село, сѫ имали нужда отъ работенъ добитъкъ, а така сѫщо и отъ млѣчни и месни произведения. Обширнитѣ пасища и ливади сѫ давали тучна паша на сравнително много повече добитъкъ, отколкото днесъ намираме въ нашето село.

Ще преведемъ само единъ примѣръ: въ дома на 102-годишния дѣдо Динчо Илковъ е имало по време на Кримската война (1854 год) добитъкъ, както той се изразява: „болъ и болъ". Имали сѫ 10 жребни кобили, 25 крави, 16 биволи, 150 овце и др. Идва Освобождението. Съ намаляване на меритѣ намалява и животновъдството. За частичното му запазване влияятъ много стопанскитѣ връзки съ столицата.

3. *Други занаятия на населението*

Преди да разгледаме днешнитѣ занаятия на казичанци ще направимъ единъ исторически прегледъ на занаятията въ миналото.

Ние вече имахме възможность да поменемъ, че преди Освобождението една часть отъ населението сѫ били ратаи и воденичари по чифлицитѣ и воденицитѣ на бейскитѣ имоти. И до днесъ воденичарството не е загубило значение и е главенъ поминъкъ, отъ който се прехранватъ три кѫщи.

Помни се Гурговата воденица на „Ефендията", която е обслужвала селата: Нови-ханъ, Горни и Долни Лозенъ и Казичане. Друга воденица е била Беговата, която е обслужвала с. с. Бусманци и Казичане. Старата дѣдо Велкова воденица е превърната днесъ на кошара. Тя е заграбена следъ Освобождението отъ нѣкой си дѣдо Тоже. Всрѣдъ селото е „македонската" воденица съ 6 камъка — владение на повече отъ 20 души (съдружници по 2-3-5 души на камъкъ). Въ миналото тя е била турско притежание. На северъ отъ селото на р. Старъ Искъръ е „Мутийската" воденица, обслужваща с. с. Казичане и Кривина; има 6 камъка, като на нѣкои отъ тѣхъ стопанитѣ сж отъ с. Сеславци. Следъ войнитѣ доходитѣ отъ воденицитѣ изглежда да сж били незначителни, понеже за стопанитѣ се говори: „изпродадоха си нивитѣ за тия воденици“, обаче днесъ положението се е промѣнило понеже воденичаритѣ се радватъ на едни отъ най-хубавитѣ кжщи въ селото.

Въ връзка съ воденичарството е развито изработването на чували за жито и брашно, а сжщо така и за картофи. Голѣмитѣ чували побиратъ до 200—250 кгр. и носятъ името сакуи (ед. ч. сакуля). Тѣ се работятъ по домоветѣ отъ майстори мутафчии, които идватъ отъ с. с. Робертово (Бариево) и Долни Лозенъ.

Преди Освобождението, а и следъ това до откриването на ж. п. линия София—Пловдивъ въ 1888 год., казичанци сж се занимавали съ кираджийство. Ходили сж да каратъ оржжие (дѣдо Велко Боримечката и др.) за султанската войска чакъ до Плѣвенъ. За вино сж ходили изъ селата въ Маричината низина, като на румелийската граница сж плащали мито. Нѣкои сж отивали до Пиротъ и Кюстендилъ. Съ прокарването на ж.

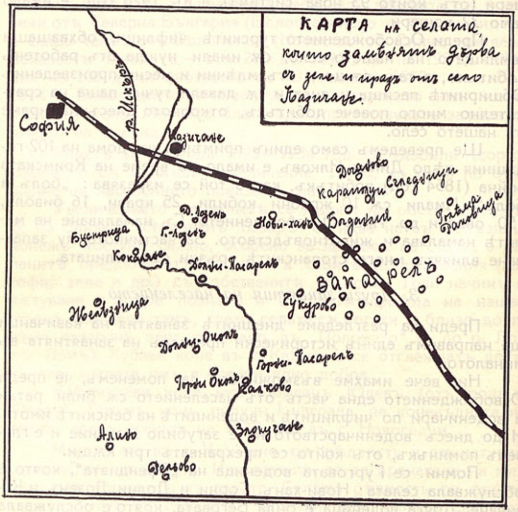
КАРТА на селата,
които замѣнятъ дърва
съ зеле и празъ отъ село
Казичане.
София
р. Искъръ
Казичане
Доганово
Карантци
Богданлия
Нови-ханъ
Д. Лозенъ
Г. Лозенъ
Бистрица
Кокаляне
Долни-Пасарелъ
Вакарелъ
Чукурово
Железница
Долни-Околъ
Горни-Пасарелъ
Горни Околъ
Калково
Злокучане
Алино
Рельово

Обр. 4.
Fig. 4. Les villages qui échangent avec les habitants de Kasitchané de bois pour de choux et de poireaux.

п. линия тоя добавачёнъ поминъкъ пресъхва. Съ избирането на градъ София за столица и съ бързото му и модерно застрояване, кираджийството като поминъкъ се трансформира въ пѣсъкчийство. Прекарването на пѣсъкъ и чакълъ за софийскитѣ строежи е давало добъръ доходъ.

Каруцаритѣ отъ с. Казичане сѫ конкурирани отъ тия въ с. Бусманци и други по-близки до столицата села, а така сѫщо отъ камиони и вагонопревози. Пѣсъкчийството днесъ е въ упадъкъ, но все пакъ отъ време на време се товари по нѣкой вагонъ съ пѣсъкъ на Казичанската гара.

Желѣзодобиването е занятие, за което само може да се предполага, че е било развито въ околноститѣ на с. Казичане. Югозападно отъ селото има мѣстность „Виднитѣ", въ която се намиратъ сгурийни материали. Guys (сравни 13, стр. 55) въ едно писмо отъ София, съ дата 24 май 1744 год. пише, че по пѫтя отъ Вакарелъ за София събралъ единъ пакетъ желѣзенъ пѣсъкъ и видѣлъ какъ вадятъ желѣзо отъ тая желѣзна земя — навѣрно това е наблюдавалъ той при с. Горубляне, но твърде е възможно да е работено и около нашето село. За последното твърдение спомага и обстоятелството, че споменатата мѣстность „Виднитѣ" е всрѣдъ корията, която нѣкога е давала изобиленъ горивенъ материалъ.

Казичанци се ползуватъ съ името на добри градинари. Докато изъ селата въ близость до София има голѣмъ брой градинари отъ Търновско, въ с. Казичане никога не е стѫпвалъ градинарь-другоселецъ. Казичанци сѫ прочути съ своето зеле и празлукъ въ съседнитѣ близки и далечни планински села, а така сѫщо и на Софийския пазаръ. Почти всѣко семейство се занимава съ градинарство, като има своя градина, най-вече около ливадата (вижъ стопанската скица). Като градинари пипинери отъ с. Казичане въ чифлика „Враня" работятъ 4 души работници, а други 4 души сѫ цвѣтари и градинари. Добавачёнъ доходъ е и ловджийството. Дори единъ казичанецъ е на служба като ловецъ въ двореца „Враня".

Една значителна часть домакинства на брой 18 (отъ всички 258) иматъ главенъ поминъкъ чиновничество (кантонери, стрелочници и служащи по Б. Д. Ж., 8 домакинства сѫ на пенсионери по Б. Д. Ж., 11 — на градинари, цвѣтари и коняри въ двореца „Враня", 2 — на по-висши чиновници по Б Д. Ж., други 2 на чиновници въ София, 5 на служащи въ София (метачи при Соф. община), 19 — на работници въ гара Искъръ и 8 на шивачи, обущари, кожухари въ София; 11 домакинства иматъ главния си доходъ отъ търговия (кръчмари, бакали, млѣкари). Като временёнъ добавачёнъ доходъ трѣбва да се отбележи тоя на работницитѣ по „четата" (временни работници по подържането на Б. Д. Ж.), а така сѫщо и дохода отъ работата въ двореца „Враня" по време на жътва, за копане, обиране на ментата и др.

Отъ прегледа е ясно каква голѣма стопанска роль е изиграла ж. п. линия, на която с. Казичане е гара. Още по време постройката на Цариградсткото шосе преди Освобождението, а и по постройката на ж. п. линия казичанци, мѫже и жени сѫ работили отъ сутринь до вечерь по тѣхъ. До двайсетина момета, казва дѣдо Динчо Илковъ, караха съ колички чакълъ по работенето на ж. п. линия".

4. *Съобщения*

Село Казичане днесъ отстои на страна отъ важнитѣ шосета: Цариградското и Орханийското. Съ тѣхъ то се свързва чрезъ клонъ, който се отдѣля при двореца „Враня" и продължава за с. Кривина съ разклонение за с. Бусманци. Нѣколко междуселски пѫтища свързватъ нашето село съ съседнитѣ нему села: Долни Богровъ, Робертово, Долни и Горни Лозенъ и Горубляне. Мекъ коларски пѫть води отъ с. Казичане за околийския му центъръ Новоселци презъ селата Робертово и Мусачево.

Ако по отношение на шосейнитѣ пѫтища селото е останало на страна, то тая загуба се компенсира отъ ж. п. линия София—Пловдивъ, на която то е втора гара по редъ отъ София, следъ гара Искъръ.

Направата на ж. п. линия Цариbrodъ—София—Вакарелъ е узаконена презъ 1885 год. Въ началото на сѫщата година чрезъ търгъ постройката на линията е била възложена на българското предприятие Ив. Грозевъ и С-ие. Работата започнала още сѫщата година, но Съединението и Сръбско-българската война попрѣчили да бѫде свършена и открита въ края на 1886 год. Линията била свършена и предадена на правителството едва презъ месецъ юний 1888 год. (9, стр. 94 и 1, стр. 31).

Презъ землището на с. Казичане е минавалъ стариятъ римски пѫть Бѣлградъ—Цариградъ. Ясни следи отъ тоя пѫть се виждатъ днесъ при „Раклата" (останка отъ мость на р. Старъ Искъръ) до Кривинското монастирче. Бележки за тоя пѫть ни дава К. Иречекъ. Ето какво пише той, следъ като описва Цариградския пѫть отъ София, Германъ и Лозенъ: „малко по-нататъкъ въ лѣво (съ лице къмъ изтокъ б. н.) този край е билъ пресѣченъ отъ римското шосе . . . . той е билъ важенъ както въ времето на преселението на народитѣ, така и презъ кръстоноснитѣ и турски походи. Неговитѣ следи сѫ около половинъ часъ отъ насъ . . . . . минава презъ селата Слатина и Казичане" (11ᵃ, стр. 106). Пѫтьтъ е пазнатъ на населението подъ името „Трояно", което е запазено и като име на мѣстность въ селското землище. Други сведения за римския пѫть дадохме вече при възникването на селото.

5. Стопански връзки

а) Съ планинскитѣ села

Село Казичане е въ стопански връзки съ близки и подалечни планински села на базата на взаимната натурална размѣна. Като зеляри казичанци замѣнятъ своята стока съ дърва, горивенъ и строителенъ материялъ. Важно за отбелязване е, че не казичанци разкарватъ зелето и лука си (празлукъ) по различнитѣ села, а става обратното — планинцитѣ слизатъ въ с. Казичане и тукъ замѣнятъ докаранитѣ отъ тѣхъ дърва. За подобни връзки на селата отъ Вакарелъ съ нашето село ни говори г. Г. Гунчевъ въ своята работа за Вакарелъ (7, стр. 164). Но, не само селата отъ Вакарелъ сѫ идвали и идватъ въ с. Казичане за градинарски произведения, а идватъ и отъ селата: Вѣринско (Чамшадиново), Живково (Ихтиманско), Голѣма Раковица; отъ Самоковскитѣ села: Алино, Поповяне, Чамурлий, Горни и Долни Околъ, Горни и Долни Пасарелъ; отъ софийскитѣ села: Желѣзница, нѣколцина отъ Кокаляне и Бистрица, отъ което село идватъ все по-рѣдко, понеже нѣма вече дърва, но за това пъкъ плетатъ кошове, които замѣнятъ съ зеле и лукъ. Отъ старопланинскитѣ села въ с Казичане селяни не идватъ, защото тѣ задоволяватъ нуждитѣ си отъ с с. Горни и Долни Богровъ, Чепинци и др.

Отъ селата на полето идватъ селяни отъ Нови-ханъ и Буджака[1]): Сгледници (Гюреджия), Караполци, Богданлия, Доганово и Лесново. Тукъ спадатъ може би и други села; дѣдо Динчо Илковъ знае споменатитѣ села, като такива на „кьошето“ (буджакъ) по р. Лесновска, подъ Вакарелскитѣ възвишения.

Интересно е, че всѣка година единъ и сѫщъ стопанинъ замѣня и продава зеле съ едни и сѫщи селяни макаръ и отъ различни села. Така дѣдо Георги Фудулски снабдява всѣка година по 25 кѫщи съ зеле и лукъ, отъ които 15 сѫ отъ с. Желѣзница. Години наредъ тия селяни отъ споменатото село ходятъ при него. На дѣдо Игнатъ Гюмюшевия всѣка година му каратъ дърва десетина кѫщи отъ с. Долни Околъ за зеле, празъ и др. Замѣната е 100—150 зелки за кола дърва, а ако е едро зелето 80—100 и стотина глави празлукъ.

Презъ есеннитѣ месеци на главния Казичански площадъ всѣки день спиратъ коли отъ споменатитѣ села. Едно оживление кипи врѣдъ селото. Всѣки бърза да види старитѣ си приятели, които не сѫ виждали отъ една година. Има много случаи когато бащата умира и сина отива да купува пакъ отъ тая кѫща дето е ходилъ и първия.

---

[1]) К. Иречекъ (11-а, стр. 75) споменава името Буджакъ за областьта източно отъ р. Искъръ по горния топълъ склонъ на с. с. Кѫтина и Курило (Буджакъ е турска дума и значи кѫтъ).

б) Съ двореца „Враня"

Стопанскитѣ връзки на с. Казичане съ двореца „Враня" датиратъ още преди Освобождението, когато на мѣстото на последния е сѫществувалъ турски чифликъ, въ който казичанци сѫ били ратаи и др.

Освенъ споменатитѣ връзки на казичанци съ двореца „Враня", въ който 11 домакинства добиватъ издръжката си като градннари пипинери, цвѣтари, коняри и ловци, заслужава да се отбележи още едно обстоятелство: с. Казичане доставя съ договоръ, чрезъ бай Йорданъ Прасковъ (слонджията) месо за двореца. Три пѫти въ седмицата той откарва месо. Последното той взема отъ добитъкъ закупенъ отъ самото село, а така сѫщо и отъ други села на Новоселска околия и София. Седмично въ двореца се носи по 50—60 кгр. месо, което е 3000—3500 кгр. годишно. Така, че добрия пазаръ и сигурната печалба подтикватъ мнозина да отглеждатъ и огояватъ добитъкъ за месо.

в) Съ София

Отъ най-голѣмо значение сѫ стопанскитѣ връзки на с. Казичане съ столицата. Последната е преди всичко административенъ и консумативенъ центъръ, а после стопанско-производственъ и индустриаленъ. Като центъръ и въ единия и въ другия случай тя влияе върху околнитѣ селища, влияе чрезъ своя пазаръ Не напраздно народниятъ поетъ Ив. Вазовъ бѣ казалъ, че тукашнитѣ хора, шопитѣ, намѣриха всичко на готово, като се има предъ видъ, че София, като столица на България е градъ, който е дѣло на културната и стопанска мощь на цѣлия български народъ.

Селянитѣ отъ с. Казичане два пѫти въ седмицата (вторникъ, но повече въ петъкъ) рано сутриньта докарватъ на пазарищата най-разнообразни продукти, като зеленчуци (зеле, картофи, празлукъ и др.), плодове (сливи), кокошки и яйца и по-рѣдко сирене и масло. Отъ продажбата на всички тия произведения тѣ си набавятъ бакалски стоки: соль, газъ, оризъ и др., а сѫщо така и всичко необходимо за земедѣлието и животновъдството. За влиянието на Софийския пазаръ върху ценитѣ на предлаганитѣ отъ казичанци произведения ние вече говорихме на друго мѣсто. Въ столицата се посещава най-много пазаря на ул. „Черковна" и бул. „Клементина" (между ул. Царь Борисъ и бул. Хр. Ботевъ), по-малко тоя на бул. Драгоманъ и бул. Драганъ Цанковъ до игрище „Юнакъ".

За да приключимъ съ стопанскитѣ връзки на нашето село трѣбва да кажемъ нѣколко думи и за тия съ околийския центъръ с. Новоселци. Тукъ пазаръ става всѣка срѣда, посещава се отъ казичанци, за да се снабдятъ съ добитъкъ и да си свършатъ нѣкоя и друга административна работа. Засилватъ се връзкитѣ и съ гара Искъръ, гдето сега възниква индустриаленъ кварталъ. Село Столникъ снабдява с. Казичане съ грънци, по-рѣдко такива идватъ отъ с. Осоица и Троянъ.

6. *Културни връзки съ столицата*

Селищата около София се влияятъ и въ културно отношение. Близкитѣ до столицата села коренно промѣнятъ своя обликъ съ течение на времето. Достатъчно е да припомнимъ, че Подуене само преди 50 години е било самостоятелно село, а днесъ е кварталъ на разрастналия градъ. Съ влизането въ голѣма София на селата: Слатина, Дървеница, Драгалевци, Красно село, Бояна, Княжево, Горна баня и Надежда, естествено, че тѣ ще се промѣнятъ и не е далечъ времето, когато и тѣ ще заприличатъ на днешното Подуене. Друга група села около столицата започватъ да играятъ ролята на споменатитѣ по-горе. Културата на столицата се разпространява въ близкитѣ селища, като се изразява преди всичко въ: планирвания, нови и хигиенични строежи, електрификация и други. Село Казичане не остава назадъ отъ влиянието на столицата, що се касае до материалната страна на културата. По отношение на прогресъ въ нрави, обичаи и характеръ казичанци сѫ типични шопи консерватори. Почти триста и петдесетъ хилядната столица ще ги удави въ културата си, но казичанци не възприематъ нищо или почти нищо положително. Промѣнило се е само облѣклото, като предишното бѣлодрешковско е измѣстено отъ градско. Момитѣ и булкитѣ сѫ вземали отъ града преди всичко бѣлилото и червилото, съ които неумѣейки да си служатъ, обезобразяватъ иначе нелошитѣ си лица. Младежитѣ, момичетата и момчетата, сѫ груби въ отношенията си. Училището и читалището трѣбва още много предрасѫдъци да изкореняватъ и да насадятъ повече лични и обществени добродетели.

Le village de Kasitchané

Par Ignat Penkov

Le village de Kasitchané est situé à l'une des manches de la rivière Iskâr, 12 klm. à l'est de Sofia. Son territoire s'étend sur les deux côtés de cette ramification. Les pluies printanières inondent la plus grande partie du territoire et la transforment en marais. Le sol est d'origine marécageuse, mais celui-ci des deux côtés de la rivière est d'origine alluviale. Tous les deux sont fertiles et produisent des pommes de terre, des choux, des poireaux, des tournesols, des fruits (prunes), ce qui représente un bon revenu pour le paysan.

A l'est du village se trouve une grande forêt de aunes (Alnus glutinosa). Au printemps et en automne elle est inondée par la rivière.

Kasitchané apparaît comme un village pour la première fois au commencement du XVII-e s.

Le nom du village provient des nombreux marais en lui et autour de lui que le voyageur et le bétail devaient patauger (en bulgare „gasia"). Et de „gaséné" on a fait le nom Gasitchané, ensuite Kasitchané. Les paysans du petit pays de Graovo se servent du nom Gasitchané lorsqu'ils cherchent à acheter des choux et des poireaux au marché de Sofia.

La population de Kasitchané est purement bulgare, telle a été aussi pendant la domination turque. A cette époque-là une ferme occupait une partie de son territoire, dont le dernier propriétaire a été le Turc Moustafa béï. Aujourd'hui le village a 1614 habitants et 262 maisons. Les maisons sont dans la plus grande partie vieilles, à un étage, et désormais elles vont être supplantées par des maisons neuves, à deux étages, construites en briques. Les vieilles maisons sont au fond de la cour, les nouvelles sont bâties près de la rue.

La qualité de lettré de la population est considérablement plus grande que celle d'avant la libération (1878). Le village est divisé en 32 quartiers. Ils portent leurs noms du nom du plus vieux de la famille qui premièrement y a habité ou bien du nom du village d'où les déracinés sont venus. Le village a une physionomie de ville grâce à ces constructions neuves, à ses rues regulières, à son électrification, aux marais mis à sec, etc.

Kasitchané est avant tout un village agricole, mais aussi un village maraîcher. Le développement de la culture maraîchère est dû aux conditions favorables: au sol gras alluvial et encore à l'abondance de l'eau.

Le village de Kasitchané est en relations économiques avec les villages de montagne: de Vakarel (20 villages et hameaux), Gorni et Dolni Losenetz, Gorni et Dolni Okol, Gorni et Dolni Pissarel, etc. qui font venir à Kasitchéné de bois, qu'ils échangent avec des choux et des poireaux: — 100 pièces de choux et 100—120 poireaux pour une charette de bois. Les habitants de Kasitchané font venir au marché de Sofia des légumes qu'on paie très bien. Au printemps ils apportent au marché de petits agneaux qui sont un fou revenu aussi. On apporte de même des poulets et surtout des œufs. Les paysans achètent de Sofia des articles d'épicerie, ou bien des articles nécessaires à l'agriculture et à l'élevage.

A 3 klm. et demi du village se trouve le domaine et le palais de S. M. „Vranïa", aux besoins duquel les habitants de Kasitchané fournissent de la viande. Aux travaux du domaine sont engagés quelques horticulteurs, maraîcheurs, écuyers et chasseurs, tous provenants de Kasitchané.

De tous les animaux domestiques la brebis est la plus élevée. Le village de Kasitchané fournit, par jour, 1000 litres de lait, qu'on vend à la capitale, 6—7 léva le litre.

Une grande importance à l'amméloration de la vie économique du notre village a le tracement du chemin de fer de Sofia — Plovdiv en 1888. Quinze familles du village subsistent comme cantonniers, comme employés des chemins de fer, d'autres 10—15 familles ont leur revenu supplémentaire comme des ouvriers provisoires des chemins de fer bulgares.

La proximité de la capitale, par laquelle bat le pouls de toute la nation bulgare, exerce une influence sur la floraison économique de ce village, sans que cette proximité puisse avoir cependant, le même degré d'influence sur l'élévement culturel du paysan de Kasitchané. Il reste toujours conservateur aux rapides amméliorations de sa vie personnelle et sociale.

ЛИТЕРАТУРА

1. Архивъ на Държавнитѣ желѣзници и пристаница въ България, кн. I. 1928 г. София.
2. Батаклиевъ Ив., Село Сестримо. сп. Естествознание и география, год. X (1925—26). София.
3. Батаклиевъ Ив., Къмъ въпроса за антропогеографскитѣ изучвания въ България. Училищенъ прегледъ, год. XXVIII, 1929.
4. Боневъ Бончо. Чифлина „Чардаклия", сп. Сердика, кн. VI. София 1938 г.
5. Букорещлиевъ Б. Приносъ къмъ изучване почвенитѣ типове въ Соф. поле. Год. Соф. у-тъ. Агр. лесов. ф-тъ, т. VII. София 1929 г.
6. Георгиевъ Матей. Икономическото минало на гр. София и Софийско, София 1926 г.
7. Гунчевъ Г. Вакарелъ. Антропогеографски проучвания. Год. Соф. у-тъ Истор. фил. ф-тъ, кн. XXIX. 1933 г.
8. Гунчевъ Г. Поселищногеографскитѣ проучвания въ България, сп. Архивъ за поселищни проучвания, год. I. кн. 1. стр. 3—32. 1938 г. София.
9. Доросиевъ Ив. Елементарни познания по история на желѣзницитѣ. София 1925 г.
10. Илевъ К. Отчетъ за първата изложба на картофи. София, 1919 г.

11.а Иречекъ К. Княжество България, часть II. Пѫтувания по България. Пловдивъ 1899 г.

11.б Иречекъ К. Военниятъ пѫть отъ Бѣлградъ за Цариградъ и Балканскитѣ проходи. Преводъ на Ст. Велковъ. Б. И. Б. т. IV. г. IV. 1932 г.

12. Ишírковъ А. Упѫтване за изучаване селищата въ българскитѣ земи. Сп. Училищенъ прегледъ, год. IX. (1906), кн. 2, София.
13. Иширковъ А. Градъ София презъ XVII в. Материали за историята на София, кн. III., София 1912 г.
14. Йордановъ Даки. Фитогеографски изучвания на блатата въ България въ връзка съ висшата имъ растителность. I часть — Вѫтрешни блата. Год. Соф. у-тъ Физ.-мат. ф-тъ, кн. XXVII (1930/31) 77—148 стр.
15. Кировъ К. Климатична скица на България. Сб. Б. Ан. Н. год. XXV. София 1929 г.
16. Поповъ Р. Предисторически и старохристиянски паметници отъ София и околностьта. Материали за историята на София, кн V. 1921 г.

17. Радевъ Ж. Картометрически приносъ за изучване на България Год. Соф. у-тъ, кн. V. (1908—1909).

18. Странски Ив. Софийскитѣ черни почви. Год. Соф. у-тъ Агр.-лесов. ф-тъ, т. XI. 1932/33. (565—578 стр. София.

19. Странски Ив. Почвознание. Унив. биб. № 160. София 1935 г.

20. Стояновъ Н. Растителнитѣ отношения въ Софийската долина. Год. Соф. у-тъ, Агрон. лесов.-ф-тъ, т. XII. (1933/34) стр. 750—784, т. XIII. (1934/35) стр. 239—278, т. XV (1936/37) стр. 1—40.

21. Хлѣбаровъ, Г. С. Овчи раси и разновидности въ България. Год. Соф. У-тъ Агр.-лес. ф-тъ т. XV. 1936/37 г. кн. 1 стр. 455—483.

22. Шишмановъ, Ив. Д., Стари пѫтувания презъ България въ посока на римския военненъ пѫть отъ Бѣлградъ за Цариградъ. Сб. Н. У. кн. IV. (1891 г.) стр. 320—483.

23. Ярановъ Д. Morphologie der hinterbalkanischen Becken. Сп. на Бълг. геолог. д-во, год. VII. София. 1935 г.

24. Мелнишки Л. Софийско поле, сп. Сердика. София, 1938 г., кн. IX. стр. 10—15; кн. VIII, стр. 3—8.

Одринскитѣ гагаузи

Отъ

Кирилъ Младеновъ

Нашиятъ полуостровъ е ималъ твърде превратна етнографска и политическа сѫдба въ продължение на многовѣковната си история. Едни народи сѫ се смѣнявали съ други. Едно политическо влияние се е замѣняло съ друго. Та дори и до наши дни само относително може да се говори, че населението на полуострова прекарва по-оседналъ и спокоенъ етнографски и политически животъ. Последица на тѣзи превратности сѫ многобройнитѣ езикови и вѣрски малцинства, сиречь малки или по-голѣми народни групи, които, независимо отъ своето народностно съзнание, се отличаватъ по езикъ или вѣра отъ народа, въ чиято държава живѣятъ[1].

Вѣрски или езикови малцинства се намиратъ по цѣлия полуостровъ. Такива сѫ най напредъ българитѣ въ Македония, Добруджа, Западнитѣ покрайнини и съвсемъ малъкъ брой въ Тракия. На второ мѣсто идватъ турцитѣ като малцинство. Тѣ живѣятъ на нѣколко мѣста въ България: Делиормана, Кърджалийско и др., въ Югославия и въ неголѣмъ брой въ Гърция. Преди войнитѣ числото на турцитѣ въ Гърция бѣ много по-голѣмо. Останалитѣ сега, главно въ Тракия подъ гръцка власть, сѫ въ замѣна на гърцитѣ които Турция позволи да останатъ въ Цариградъ[2]. На трето мѣсто, като вѣрско малцинство идватъ помацитѣ. Тѣхъ вече у насъ почнаха да ги назоваватъ съ по-правдоподобното име българи-мохамедани. Такива българи, сърби или гърци последователи на исляма живѣятъ на купчини въ България, Югославия, а преди войната и въ Гърция на островитѣ Критъ и Евбея. Голѣми групи българи-мохамедани по-рано живѣеха въ Македония подъ гръцка власть въ областьта Мегленъ, северно отъ гр. Воденъ, и областьта Несрамъ, Костурско. Сега въ Македония къмъ Тетовско и западно отъ Шаръ въ областьта Гòра живѣятъ българи-мохамедани, които се наричатъ торбеши. Все въ Македония, въ областьта Мегленъ до преди войната живѣеха и власи-мохамедани въ с. Нѫте. На четвърто мѣсто като малцинство идватъ власитѣ, до колкото ги има въ България, Югославия и Македония подъ гръцка власть. На пето мѣсто идватъ нѣколкото хиляди гърци край българския черноморски брѣгъ. Най-после следватъ гагаузитѣ въ България и въ Гърция, по-рано въ Турция, караманлиитѣ, циганитѣ, пръснати по всички държави, каракачанитѣ, по планинитѣ, така нареченитѣ павликяни у насъ и др.

---

[1] Последователитѣ на протестантството съ многобройнитѣ му подѣления смѣтамъ, че не могатъ да се причислятъ къмъ вѣрскитѣ малцинства, тъй като тѣхното вѣроотстѫпване е станало въ по-ново време и при по-други условия.

[2] Вж. Д. Ярановъ, Бѣломорска Тракия, и Приморска Македония, Год. на Соф. У-тъ. Ист.-фил. фак., кн. XXXIV, 1938, стр. 92.

Изучването на тия народни и вѣрски групи се налага на всички балкански етнографи едно, че много отъ тѣзи малцинства сѫ вече на изчезване, напримѣръ гагаузитѣ въ България, друго, че изясняването на езиковитѣ и вѣрски различия въ нашия полуостровъ ще разсѣе впечатлението на чужденеца, че Балканскиятъ полуостровъ е едно тъмно етнографско понятие. Толкова повече се налага това проучване следъ последнитѣ войни, когато съ малки изключения настанаха сѫдбоносни промѣни въ живота на балканскитѣ езикови и вѣрски малцинства. Повечето отъ тѣхъ бѣха премѣстени къмъ съответната държава по езикъ и вѣра. Настанени да живѣятъ при по-други стопански и обществени условия, претопяването на тѣзи народни групи бѣ ускорено. Кой напримѣръ би допусналъ, че около 3-тѣ хиляди власи-мохамедани, преселени въ Турция, ще могатъ да запазятъ своя езикъ и самобитность изобщо и за напредъ? Отдѣлно отъ това, размѣстването на балканскитѣ малцинства има свое отражение върху поселищнитѣ отношения на Балканскитѣ държави. Възникнаха съвършенно нови селища. Запустѣха други. Отъ кореннитѣ жители на дадено селище не е останалъ нито единъ човѣкъ. Въ такова селище се настаняватъ съвсемъ нови жители. Следователно старото поселищно съотношение е нарушено[1]. Тѣзи сѫ прочее съображенията, които налагатъ по-навременното проучване на балканскитѣ малцинства.

I.

Както вече се загатна гагаузитѣ сѫ едно доста интересно малцинство. Тѣ сѫ източно-православни християни, които говорятъ турски езикъ. Различаваме две групи гагаузи. Едни, които живѣятъ по западния, европейския, брѣгъ на Черно море, други гагаузи сѫ тѣзи, които живѣятъ въ околноститѣ на гр. Одринъ. Неизвестно защо, нѣкои наричатъ одринскитѣ гагаузи сургучи. Проучванията върху гагаузитѣ въ България сѫ донѣкѫде задоволителни благодарение на трудоветѣ на К. Иречекъ[1], В. А. Мошковъ[2], проф. Л. Милетичъ[3]. Ж. Чаковъ[4]. Напоследъкъ излѣзе и единъ значителенъ трудъ върху гагаузитѣ въ България отъ А. И. Мановъ[5], особено ценenъ заради етнографскитѣ материали, които съдържа.

---

[1] Срв. Г. Гунчевъ, Изчезналитѣ селища въ България, Архивъ за поселищни проучвания. София 1938, кн. 2, стр 40 и сл.

По-малко, дори съвсемъ непроучени оставатъ одринскитѣ гагаузи. Иречекъ, както самъ признава, не е ималъ възможность прѣко да ги наблюдава. А Мошковъ, при все, че е отишълъ нарочно за това въ Одринъ, поради неприязненото отношение на гръцкото духовенство или, по-ясно казано, поради гръцки интриги, е стоялъ само единъ день между гагаузитѣ въ с Каракасъмъ. И двамата тия изследователи обаче, вѣроятно единъ отъ другъ, а следъ тѣхъ и всички, които сѫ се занимали съ тѣзѝ гагаузи, ги наричатъ сургучи. Въ сѫщность това име съвсемъ не е познато на одринсктѣ гагаузи. Възможно е това да е нѣкакво родово или подигравателно име, или нѣщо подобно. Но както ще се види по-долу между този народецъ е познато само името гагаузи. Самитѣ тѣ се наричатъ гагаузи. Въ такъвъ случай напраздно се очудва Мошковъ защо „сургучей въ Андріанополѣ называютъ не только этимъ именемъ, но еще и гагаузамы“.

Одринскитѣ гагаузи или изобщо гагаузитѣ въ днешна турска Тракия, преди войнитѣ живѣели въ следнитѣ селища: с. Азатлий, на 4 часа южно отъ Одринъ, с. Каракасъмъ, с. Олпаша, (Оглупаша), с. Шарапларъ, с. Аслаанъ, градецътъ Хапса, половината отъ жителитѣ на който говорили гръцки, с. Кулели, с. Имамъ Пазаръ, с. Османлий, с. Карасъклий и с. Таткарьой. Всички се намиратъ на югъ и югоизтокъ отъ Одринъ съ центъръ Хапса. Наблизу до тѣхъ сѫ селата Залъфъ и Хабаларъ, населени съ арнаути-християни днесъ преселени въ Гърция. Споредъ думитѣ на Демиръ Димитровъ, за когото ще стане дума по-долу, отъ с. Хабаларъ сѫ се преселили 10 арнаутски семейства въ Ямболско, които като всички българи бѣжанци се ползували отъ всички облаги на Дирекцията за настаняване на бѣжанцитѣ.

Има още едно гагаузко селище въ Димотишко с. Инджекъ кьой. Още нѣколко селища съ гагаузи имало въ околноститѣ на Лозенградъ. Както се вижда изброенитѣ селища на брой 12 заедно съ селищата въ Лозенградско трѣбва да достигатъ до 17, колкото ги съобщава и Мошковъ [1]. Броятъ на населението споредъ общи пресмѣтания, трѣбва да е 10,000 души (у Мошкова) 7,330 души). Около 3000 души живѣятъ въ България, останалитѣ 7,000 души въ Гърция.

---

[1] Нѣколко бележки върху остатъцитѣ отъ Печенези, Кумани, както и върху тъй нареченитѣ народи Гагаузи и Сургучи въ днешна България, Пер. сп., 1890., кн. 32—33, стр. 211—241.

[2] Турецкія племена на Балканскомъ полуостровѣ, С. Петербургъ 1904 г., стр. 28—37.

[3] Най-нови изследвания по етнографията на гагаузитѣ, Пер. сп. 1905 г. кн 66, стр. 256—274.

[4] Гагаузитѣ въ България, Известия на Бълг. географ. д-во, София 1937 г., кн. IV, стр 48—75.

[5] Потеклото на гагаузитѣ. тѣхнитѣ обичаи и нрави. Варна 1938 г. Срв. за нея и отзива ни въ кн. 3 на настоящето списание

Преселването на одринскитѣ гагаузи въ България е станало на 1913 г. следъ турската реокупация на Одринско. Страшнитѣ и жестоки обстоятелства, при които е станало това преселване и изобщо преселването на тракийското население въ България, за сега нѣма да ни занимаватъ, понеже смѣтамъ, че тѣ сѫ отдавна известни. За преселването на гагаузитѣ въ Гърция ще стане дума по-долу.

Азъ посетихъ или, по-добре казано много пѫти посещавахъ одринскитѣ гагаузи въ новитѣ имъ мѣстожителства главно въ Елховско и Ямболско, гдето като бѣжанци живѣятъ и моитѣ родители. Сведенията събирахъ главно отъ гагаузитѣ въ с. Голѣмъ Манастиръ, Елховско. Въ това село живѣятъ и нѣкои по-будни гагаузки семейства. Тукъ живѣе споменатиятъ Демиръ Димитровъ и Анастасъ Стефановъ и двамата достатъчно грамотни и на нѣколко пѫти сѫ били кметове на селото. Освенъ отъ тѣхъ азъ се отнасяхъ за нѣкои работи и до други лица, главно жени, а наблюдавахъ живота и на всички гагаузи въ това село.

Днесъ одринскитѣ гагаузи живѣятъ въ три южнобългарски околии, както се вижда отъ следната таблица:

Сегашно мѣстожитество			Прежно мѣстожителсво
село	околия	сем.	
Голѣмъ Манастиръ	Елховска	40	Азатлий, Олпаша
Каменна рѣка	„	6	—
Синапово	„	5	—
Кирилово	„	50	—
гр. Ямболъ	Ямболска	100	—
Крумово	„	5	—
Меденъ Кладенецъ	„	15	Татаркьой
Ботево	„	10	—
Межда	„	10	—
Генералъ Тошево	„	15	—
гр. Хасково	Хасковска	—	Инджекьой и Лозенгр.

По нѣколко гагаузки семейства живѣятъ още и въ Нова Загора, Стара Загора и Бургасъ.

---

[1] Споменаванитѣ селища се намиратъ въ етнографската карта на Одринския вилаетъ (къмъ 1912) отъ проф. Л. Милетичъ, вж. Разорението на тракийскитѣ българи, София, 1918 г.

Въ новитѣ си мѣстожителства гагаузитѣ, по всичко изглежда, по-лесно свикнаха съ новитѣ климатически и стопански условия за животъ. Това личи отъ една страна отъ малкия процентъ на смъртни случаи и заболявания въ първитѣ години на своя новъ животъ, въ сравнение съ македонскитѣ бѣжанци напримѣръ, у които този процентъ е два до три пѫти по-голѣмъ. Освенъ това гагаузитѣ много лесно свикнаха съ мѣстнитѣ начини на препитание. Въ градоветѣ тѣ сѫ повече работници, лозари, колари, кираджии и др. Въ селата сѫ само земедѣлци. Любимъ тѣхенъ впрегатъ добитъкъ е биволътъ. Жилищита имъ сѫ чисти и доста подредени. Край стенитѣ въ стаята сѫ наслагани везани бѣли и червени възглавници. По полицитѣ сѫ наредени много глинени и метилически чинии. Сѫщитѣ битови черти човѣкъ може да наблюдава и у източнотракийскитѣ българи.

Най-характерно за одринскитѣ гагаузи остава името и езика. Днесъ тѣ вече отбѣгватъ да се наричатъ гагаузи, особено по-младитѣ. Но когато ги запитвашъ по-специално, съ известна твърдость отговарятъ: „Азъ съмъ гагаузинъ“. Напримѣръ въ общината на с. Голѣмъ Манастиръ се срещнахъ съ единъ гагаузинъ, който не можеше да се изразява на български и, когато го запитвахъ какъвъ си, отговаряше ту „човѣкъ“, ту „българинъ“. Но, когато, до колкото можехъ да се изразявамъ на тѣхния езикъ, му поставихъ въпроса: Бу адам бир тракиецдър; бу бир македонецдър; сен не адамсън? — „Бен гагаус“ отговори ми съ натъртеность[1]. Разбира се при подобно запитване всѣки отговаря „бен гагаус“. Предавамъ горния случай като по-харктеренъ. Само отъ децата, които ходятъ на училище не ще получите подобенъ отговоръ. Тѣ винаги отговарятъ „азъ съмъ българинъ“. Ако имъ кажешъ: „ти си гагаузинъ, отговарятъ: баща ми е гагаузинъ“. Явно е, че подрастващитѣ поколѣния съвсемъ ще забравятъ това име.

Такова е току речи, състоянието на езика имъ. На турски говорятъ само възрастнитѣ и то не навсѣкжде. Като домашенъ езикъ обаче все си остава турскиятъ. На него у дома говорятъ и децата, научили сѫ го вече и българкитѣ оженени за гагаузи. При превода на пѣснитѣ, които записвахъ отъ гагаузката баба Добра, 65 г., на мене напримѣръ ми помагаше не само младежътъ Тодоръ Стояновъ Тодоровъ, сега ученикъ въ III кл., но и снахата на баба Добра, мѣстна българка отъ с. Доброселецъ (Явузъ дере), Елховско. Въ езика на гагаузитѣ прави впечатление, че синоветѣ се обръщатъ къмъ майка си съ българския повикъ „мамо“, вмѣсто съ турския „ана̀“.

---

[1] „Този човѣкъ е единъ тракиецъ; този е македонецъ; ти какъвъ човѣкъ си“ — „азъ гагаузинъ“.

Тази дума обаче, както и посочената отъ Мошковъ йо или йа срѣщана и у българитѣ въ Поповско, споредъ Милетичъ, равна на нашето да, едва ли говорятъ за нѣкаква езикова близость между гагаузи и българи. За такава близость не може да ни убеди и широко разпространената легенда всрѣдъ гагаузитѣ, че тѣ нѣкога сѫ били българи и говорили български, но, понеже турцитѣ сѫ ги измѫчвали, то тѣ сѫ се съгласили да замѣнятъ езика, като запазятъ само вѣрата си — обратно на българитѣ-мохамедани, които запазили езика, но замѣнили вѣрата си. Легендата не отговаря на действителностьта. Нейната несъстоятелность се вижда отъ това, че възприемането на единъ чуждъ езикъ не е едноактно действие, както е и кръщаването въ друга вѣра, напримѣръ, та и дума не може да стане за подобно уговаряне. Отъ друга страна дори и ако допуснемъ, че турскиятъ езикъ, съ който днесъ си служатъ тѣзи гагаузи, е нововъзприетъ, то въ него все щѣха да се запазятъ нѣкои следи отъ нашия славянобългарски езикъ. А такива нѣма. Най-после нѣма въ историята случаи турцитѣ да сѫ се опитвали да влияятъ съ своя езикъ. Много е възможно, легендата да е съчинена и въ по-ново време. Но, че гагаузитѣ сѫ нѣщо различно отъ сегашния българинъ показва и тѣхния физически типъ. Така, всѣки по-опитенъ наблюдатель лесно може да различи кой е гагаузинъ всрѣдъ смѣсицата отъ бѣжанци, както е случая въ Елховско.

Сродство между одринскитѣ гагаузи и българитѣ може да се търси само въ областьта на бита и народното имъ творчество, а сѫщо така при фамилнитѣ и личнитѣ имъ имена. Въ облѣклото си тѣ не се отличаватъ отъ тракийскитѣ българи. Не се отличаватъ и по начина на обработване на земята. Хорàта имъ сѫ сѫщо еднакви. Мошковъ съобщава и следния обичай всрѣдъ гагаузитѣ: „Оригинальные были у сургучей ихъ надгробные памятники, на которыхъ красной и черной красками рисуется ремесло покойника. Если онъ былъ земледѣлецъ, то рисуется плугъ, запряженный волами, если — скотоводъ — то — человѣкъ, гонящій барановъ и т. д.“. Предавамъ това съобщение, защото сѫщиятъ обичай може да се види и всрѣдъ така наречениТѣ манастирски и каваклийски гърци въ Елховско, гдето по-запазенитѣ паметници и сега се вижда нарисуванъ свещеникъ съ кадилница въ рѫка, орачъ съ впрегнати волове, ковачъ съ чукъ въ рѫка и др. подобни.

По-загадачни оставатъ пѣснитѣ и имената. Името Богданъ войвода е разпространено въ тѣхния епосъ подобно на Крали Марко въ западнобългарския епосъ. И мотивитѣ на гагаузкитѣ пѣсни сѫ разпространени навредъ изъ българското народно творчество. Имената като Богданъ, Добри, Джелязколаръ явно показватъ голѣмата близость между българи и гагаузи. Повече подробности по този въпросъ читательтъ ще намѣри въ фамилнитѣ и мѣстни имена и народнитѣ пѣсни, на чиито мотиви, подъ черта, сѫ посочени успоредици изъ българското народно творчество. Всичко това е дадено въ специална глава, като материали. Пѣснитѣ сѫ предадени въ разказенъ видъ и то преведени, поради слабото познаване на турския езикъ отъ моя страна. Съжалявамъ много, че по тоя начинъ е жертвувана метриката и формата на пѣснитѣ. Но съдържанието и мотивитѣ сѫ безпогрѣшно предадени.

Изводътъ отъ тѣзи сравнения е, че гагаузитѣ въ Одринско по физически типъ и езикъ се отличаватъ отъ сегашния славянобългаринъ. Но еднаквоститѣ въ бита и изобщо народната имъ култура говорятъ за едно голѣмо сродство между тѣзи два народа. Това сродство е по-голѣмо отколкото съ който и да е другъ сега живѣещъ народъ.

Що се отнася до въпроса защо по-голѣмата часть отъ одринскитѣ гагаузи сѫ се преселили въ Гърция, то това се дължи само на силната гръцка пропаганда. Въ гагаузкитѣ села е имало само гръцки училища. Църквитѣ сѫ били сѫщо гръцки. Разбира се подлежи на съмнение доколко чрезъ училищата и църквитѣ се е всаждалъ гърцизмътъ въ духа на гагаузитѣ. Единъ обикновенъ случай може да ни увѣри въ това. Така напримѣръ отъ единъ възрастенъ гагаузинъ отъ с. Олпаша азъ имахъ случая да чуя съвсемъ безпогрѣшно молитвата Отче нашъ на гръцки езикъ. Но, когато помолихъ този човѣкъ да преведе нѣкои думи, указа се, че той горкиятъ не разбира нито една дума отъ този езикъ. За всѣки случай гръцкото духовенство ги е покровителствувало и голѣма часть отъ гагаузитѣ, поне формално, се е гърчеела. При реокупацията на Одринско, турцитѣ сѫ се отнесли съвсемъ благосклонно къмъ такива гагаузи, както и къмъ тѣхнитѣ покровители гърцитѣ, та всичкитѣ останали необезпокоявани по роднитѣ си мѣста. На 1923 г. обаче дойде Лозанскиятъ договоръ между Гърция и Турция, придруженъ отъ спогодба за насилствена размѣна на населения или по-право размѣна на православни съ мохамедани. По силата на тая спогодба за одринскитѣ гагаузи не оставаше другъ пѫть за преселване, освенъ пѫтя къмъ Гърция. На кое мѣсто въ Гърция тѣ сѫ настанени? Смѣта се, че днесъ тѣзи гагаузи иматъ мѣстожителство въ Тракия или Македония. Споредъ официалнитѣ гръцки статистики въ тѣзи две области сѫ настанени най-много бѣжанци — 107,607 души въ Тракия и 638,253 души въ Македония. Частнитѣ ни сведения гласятъ сѫщо, че най-много се е говорилъ турскиятъ езикъ пакъ въ тѣзи две области. Отъ разпитванията, които направихъ се установи само за семейството отъ с. Азатлий Джелязкооларъ Танашъ, че живѣе въ с. Орлу, Димотишко. Отъ писмата, които това семейство води съ своитѣ роднини въ с. Голѣмъ Манастиръ се вижда, че бѣжанцитѣ тамъ сѫ настанени съ срѣдствата на гръцката Дирекция за настаняване на бѣжанцитѣ, като имъ сѫ раздадени земи пропорционално на броя на членоветѣ на всѣко семейство. Въ Елховско земитѣ сж раздадени по равно на всѣко бѣжанско семейство, което брои най-малко двама дущи.

Новото мѣстожителство на гагаузитѣ въ България ускори тѣхното претопяване. Обаче съзнанието, че тѣ сж нѣщо отдѣлно отъ околната народна срѣда, у тѣхъ още не е затъмнено. Стремежътъ имъ е да сж по възможность сгрупирани повече семейства на едно мѣсто. При оземляванията на бѣжанцитѣ, които Дирекцията предприе къмъ 1927 г., много гагаузки семейства се премѣстиха къмъ селата гдето има повече тѣхни еднородци. Ако ги запиташъ защо се мѣстите, отговарятъ: „Бизимкилерден йэк“ — сиречь „отъ нашитѣ нѣма“. Но това съзнание ще се запази само още у нѣколко настоящи поколѣния. За напредъ изглежда сигурно, ще загине този толкова занимливъ народецъ.

II.

Пѣсни

1. Богданъ войвода и Либеденъ[1]

Либеденъ войвода се оженва за сестрата на Богданъ войвода. Деветь години той не я е завелъ при майка и при братъ. Единъ день Богданъ като приготвя мливо, си спомня за сестра си и се усмихва. Майката го запитва: Богдане сине, Богдане, що се смѣешъ подъ мустакъ (Богдане олум, Богдане, нечин іюлеорсън бъјък алтъндан?) Богданъ отговаря: мале ле мила мале, дойде ми на умъ за моята сестра, гдето Либеденъ войвода е взе и вече не се върна. Мале ле, мила мале, изкарай бащиния храненъ конь, изкарай черния бащинъ ножъ. Закарай коня на стжпалото. Дай ми дрехи да се облѣка. Дала майката дрехи; изкарала черния ножъ; закарала коня на камъка[2] — Богданъ пакъ дума: Дай ми ржка да се простимъ. Азъ отивамъ сестра си да търся. Когато минатъ 40 деня, за четиридесеть поменъ да ми правишъ.

Тръгва Богданъ и намира едно кладенче. На кладенчето две моми стоятъ. Пита Богданъ момитѣ дали тукъ нѣма нѣкой голѣмъ войвода. Момитѣ му отговарятъ: тукъ най-голѣмиятъ войвода хваща този голѣмъ камъкъ и до зингията на коня го повдига. Хваща Богданъ камъка и на далече го захвърля. Тогава пита момитѣ где е кжщата на юнака. Тѣ му показватъ тамъ гдето свѣти звездата. Отива тамъ Богданъ. Спира предъ голѣма кжща, чака и вика: сестро ле-мила сестро, я излѣзи вънка. — Чула сестрата и вънка излѣзла. Посрѣща го сестрата. Дала му да яде, да пие и да се опие[1]. Ялъ Богданъ и пилъ. Тогава сестрата го вързва съ синджиръ[2].

---

[1] Пѣсеньта у насъ е позната въ много варианти. Вж. Шапкаревъ, Сб. III, № 365, отъ Прилепъ; СбНУ, VII, 62, отъ с. Кърчово, Демирхисарско; СбНУ, XIV, 83, Копривщица.

[2] Камъкътъ, за който става дума, е специално издигнато мѣсто за по-лесно качване на коня,

Идва Либеденъ войвода. Пита кой лежи край огнището. Сестрата отговаря: — братъ ми дойде и или тебе, или мене ще погуби. Хващатъ тогава Богдана искатъ да го заколятъ. А Богданъ имъ се моли: пуснете ме да искарамъ елечето си на малкия Богданъ споменъ отъ вуйчо му да го оставя. — Отвързватъ рѫката на Богдана. Богданъ синджира разкѫсва. Хваща Либедена и го закаля. Закаля и сестра си. Закаля и малкото дете. Главитѣ имъ въ дисагитѣ турва и тръгва да си отива[3]. По пѫтя Богданъ пѣсень пѣе и припѣва това, което се случило съ него. Кога дома си пристига, майката на 40-тѣ деня поменъ прави. Съ радость сина си посрѣща. А Богданъ дисагитѣ й показва: сестра ми бакшишъ ти праща — Познала майката и много плакала.

Слушана отъ Добра Костадинова, 65 г., отъ с. Азатлий, сега въ с. Голѣмъ Манастиръ.

2. Мила[4])

Миле ле, Миле олум, Мила болна лежи. Майка й дума: — Стани ти, стани дъще (Калк сана, калк олум!) Погледни отдолу на горе. Къмъ моравата погледай. Момитѣ хоро играятъ. Годеникътъ ти танеца води. До всѣка мома и ергенъ. Калк сана олум, калк сана!

— Не мога да стана, мамо, не мога. Ела вижъ не мога да стана. Косата очитѣ ми покри. Плиткитѣ ми змия зави. Гнѣздо направи и змийчета измѫти.

Слушана отъ сѫщата

3. Богданъ[5]

Богданъ се хвалилъ похвалилъ на царския дюкянъ и азъ си имамъ хубава булка (Беним да вар гюзел каръм), и азъ си имамъ хубавъ конь[6]. Чули пашовитѣ гавази и на пашата думатъ: Аликим селям, паша ефенди, Богданъ се хвали съ хубава булка и хубавъ конь. Пашата праща гавазитѣ да повикатъ Богдана. Гавазитѣ викатъ Богдана: — Хайде бре Богдане, Богдане, пашата тебе вика (Паша сени чаръйор). Богданъ яде и пие и на гавазитѣ не отговаря. Гавазитѣ назадъ се връщатъ. На пашата разказватъ, че Богданъ не ще да дойде. Пашата нарежда главата да му отсѣкатъ. Тогава Богданъ се съгласява и при пашата отива. — Аликим селям, Паша ефенди. — Аликим селям Богдане. Ти си124 имала хубава булка и хранено конче. И азъ си имамъ Богдане, Богдане, казълбашъ[1] Богдане бързоходи 40 коня. Ще препускаме на 300 саата пѫть. Ако надмине твоятъ конь, ще ти дамъ деветь налбантски дюкяна и деветь двора (докуз тане аремлик). Ако надмине мойто конче, азъ ще ти взема хубавата булка[2].

---

[1] У Шапкаревъ: Му дадоя билка бимбилайка; ‖ Како ми пил, тако ми заспал.

[2] У Шапкаревъ: И му клала... ‖ Ситен синджир на гърлото ‖ Му възала негои бели раце.

[3] У Шапкаревъ: Си изваде (Богданъ Лутица) сабя кулаклия ‖ И му зеде глава Арватину. ‖ Па утиде у негои сараи ‖ Та я зеде глава на сестра си ‖ Си я върза во шарено чевре ‖ Та я кладе ф' шарени дисаги ‖ И си пойде дома при майка.

[4] Подобна пѣсень за болна мома, на която крака й змия изяжда е позната въ с. Радово, Трънско, вж. СбНУ, XXI, 16.

[5] Пѣсеньта е позната у насъ въ два варианта, вж. СбНУ, XXV, 9, отъ Врачанско и СбНУ. XXII–XXIII, 97, отъ Сливенско.

[6] Въ Врачанско: Че са іе Богдан пофалил, ‖ че има Богдан, че има, ‖ че има конче ранено ‖ И има булче убаво.

Става Богданъ въ кѫщи отива. Кончето си реди и плаче. Булката го пита: — Богдане, казълбашъ, Богдане, защо си тѫженъ и плачешъ. Богданъ ѝ всичко разправя. Булката започва жално да плаче. Тя си приготвя две шишета: едно шише съ шербетъ, друго шише съ отрова.

Тръгва Богданъ съ пашовитѣ коне да се надпрепуска. Препуска, препуска никой не може да го стигне. Тогава замислятъ какъ Богдана да преспятъ. Поканватъ го на почивка. Сѣда Богданъ и съ мъртвешки кости го заобикалятъ. Тогава Богданъ дълбоко заспива. Пашовитѣ коне наближаватъ къмъ цельта, а Богданъ още спи. Тогава неговото конче съ кракъ го побутва да се събуди и му казва: — Завържи си очитѣ съ кърпа свѣтъ да ти се не вие[3]. Азъ ще стана змия ще хвръкна; вѣтъръ ще стана ще пристигна. Така и станало.

Пашата се готви булката да вземе[4]. Поканилъ е зурли и даули. Богдановата булка на чардакъ седи. Въ рѫцетѣ си държи двет̀ѣ шишета. Ако Богданъ пристигне шербетъ ще пие, ако ли пашовитѣ коне — отрова ще пие. Богданъ пристига. Булката шербетъ пие. Изкарва булкинитѣ си руби и коня покрива. Отъ алтънитѣ си петали прави коня да кове.

Слушана отъ Мария Стоянова Тодорова, 45 г. отъ
с. Олпаша, сега въ с. Голѣмъ Манастиръ.

Фамилни имена

1. Отъ с. Азатлий

Шополар, Джелязкоолар Танаш, Мирлјолу Тодор, Карајованолу Миту, Каръјоланолу Добри, Караколю.

2. Отъ с. Олпаша

Карагенчоолар, Ютебири Иван, Камбуролу Јорги, Дочоолу Костанди, Чулјувек Желю, Бекяр Ристу, Камбос Анасташ, Питоулу Димиш, Ангел, Паскалоулу, Тоноулу Анасташ, Стуяноулу Димиш, Кукаулу Танаш, Баджук Димитро, Чапкънолу Димит.

---

[1] Казълбашитѣ (червеноглавцитѣ) сѫ мохамедани-сектанти. Известни сѫ като вироглаво и непокорно турско племе, вж. Мошковъ. 20.

[2] Въ Врачанско: И ако иде и дойде || Да земе Богданъ, да земе || Деветь дюкяна сѫ стока || Десети дюкян да земе || Сѫ ситен дребен маргарит || Ако пи иде, не доіде, да даде Богданъ да даде || Кѫщтата с покѫштнината || И Петкана съ дете Аврама

[3] Въ Сливенско: Извъди альън тистимел || Тъ си учити привръжи || Шъ духнат силни вьатруви, || Учити шъ ти напрашът.

[4] Въ Врачанско: Евреe зор са надале, || Петкана да си іуземат || Петкана с детіе Аврама.

Мѣстни имена

1. Отъ с. Азатлий

Суютлу дере, Стаму тарла, Мусаач, Куручешме, Докус ялак, Олпаша јолу, Кастарла, Бузалък баир.

2. Отъ с. Олпаша

Колиба Чокуру, Сармсаклък баир, Ишекчи мезар, Юртлук, Аджи дере, Чингене јери, Дюз-дере, Орта баир, Каратопрак, Мера алъ, Бунар чукур, Ялъма кър.

Забележка: На фамилнитѣ и мѣстни имена не сьмъ поставилъ ударение, тъй като всичкитѣ сѫ акцентувани въ съгласие съ турската акцентна система. Ударението винаги пада на последната сричка на думата безъ наставкитѣ къмъ нея.

Les Gagaouzes d'Adrianople

par K. Mladénov

Il y a dans la Péninsule balcanique, outre les principales nations, nombre de petits groupes nationaux qui se distinguent à la population environnante soit par la langue, soit par la religion ou bien par leur origine.

Les Gagaouzes l'un de ces petits groupes, parlent la langue turque, mais ils sont orthodoxes. Ils se divisent, en deux groupes. Le premier est dispersé au littoral de la Mer Noir et en Bessarabie. Le deuxième est le groupe d'Adrianople.

Les Gagaouzes de ce groupe sont appelés irrégulièrement Sourgoutches; cette nomination leur est complètement inconnue. Ils habitaient 17 villages dans la région d'Adrianople. Ils ont immigré en Bulgarie après la Guerre balcanique (1913) — environ 3,000 h. et en Grèce, après le traité de Lausanne (1923) — environ 7,000 h.

Les Gagaouzes d'Adrianople sont installés en Bulgarie principalement dans les arrondissements d'Jambol, d'Elhovo et de Haskovo; quelques familles habitent les villes: Nova-Zagora, Stara-Zagora et Bourgas. Elles se sont bien adaptées aux nouvelles conditions de vie. Les jeunes générations parlent très bien le bulgare et se disent bulgares quoiqu'ils n'aient pas oublié leur origine.

Plus loin on montre certains traits communs du folklore gagaouze et du folklore bulgare, comme dans les chansons [de Bogdan Voïvoda] etc. On finit par une petite liste de noms de familles gagaouzes et de noms topographiques des environs de leurs anciennes habitations.

Два изчезнали града въ Новозагорско

отъ

Никола Ст. Койчевъ

1. Юленъ градъ

За Юленъ градъ споменава Симеонъ Табаковъ въ своята книга „История на гр. Сливенъ“ (София 1911) томъ I

Така, стр. 162 той казва: „Споредъ дермендеренци на мѣстото на „развалената касаба“ подъ селото се намиралъ гр. Дервентъ или Юленъ градъ, предания, очевидно замъглени.“

На стр. 558 казва: „Отъ изчезналитѣ съ идването на турцитѣ заселища въ Сливенска околия сж: Юленъ градъ, между Тунджа и Гавраилово (бивше с. Дерменъ дере).“

На стр. 564 казва: „За името на разсипаната „касаба“ подъ с. Дерменъ дере различно се говори. Споредъ нѣкои стари дермендеренци, тая „касаба“ се нарича Дервенъ, нѣщо съмнително, споредъ други, тая „касаба“ се наричала „Юленъ градъ“. Това название е интересно и загадъчно. Ако даннитѣ на Идризи за Авли, които го посочватъ на изтокъ, а не на западъ отъ Истлифносъ (Сливенъ), не сж достовѣрни, то сигурно бихме били наклонни да вѣрваме, Юленъ визира Авли. И наистина, въ разнитѣ преписи на Вилхардуеновия ржкописъ, името Авли е съ близки на „Юленъ“ варианти: Eulin, Elin, Eului, Euluin. Пакъ съгласно горното предание „касабата“ или „Юленъ градъ“ били разсипани отъ турцитѣ, защото тукъ била обирана турската поща. Най-правдоподобно е, че „Юленъ градъ“ е разсипанъ още съ фактическото падане на тия покрайнини подъ турцитѣ“.

На стр. 565 казва: „Дермендеренското предание визира доволно старо минало, свързано съ разсипването на „Юленъ градъ“ и съ началото на робството ни подъ турцитѣ“.

Върху стойностьта на така изнесенитѣ данни отъ Сим. Табаковъ ще си послужимъ съ преценката на Вас. Аврамовъ въ книгата му „Юбилеенъ сборникъ Плиска — Преславъ“, (София 1929), гдето (стр. 43—55), между другото четемъ: „Обаче, обзетъ отъ идеята да отдаде на своя роденъ градъ по-голѣма слава и значение, Табаковъ отиде до крайность, като преписа на Сливенъ много събития, които нѣматъ нищо общо съ него. Освенъ това той не си е далъ никакъвъ трудъ да изучи топографията и названията на мѣстноститѣ му, за които пише цѣли страници“.

Ние сме напълно съгласни съ преценката на В. Аврамовъ и добавяме, че С. Табаковъ е взелъ и много събития отъ Новозагорско, които смѣта за такива отъ Сливенско, пакъ отъ съображения, които ни сочи Аврамовъ Той е отишълъ до тамъ, че и селата отъ най-западнитѣ части на Новозагорската околия ги използва въ теориитѣ си като „близки до Сливенъ“, вследствие на което Енизаарската кааза въ нейната северна часть фактически се лишава отъ села Точно тъй е постѫпилъ и съ въпроса за Юленъ градъ, за което, обаче, по добре е да оставимъ да говорятъ фактитѣ.

На около 1200 м. източно отъ с. Конаре, сега Кн. Евдокия, тече р. Улишница, която се образува отъ сливането на староплaнинскитѣ потоци Голѣма и Малка Улишница. Преди оголването на южнитѣ склонове на Стара-планина рѣката имала много вода, но днесъ е значително намаляла. Влива се въ р. Тунджа. Градътъ, който започва двесте метра източно отъ р. Улишница е разположенъ изцѣло северно отъ днешното шосе с. Конаре — с. Твърдица. Развалинитѣ обхващатъ пространство до 500 м. въ диаметъръ и личатъ ясно. Запазена е само часть отъ една отъ правитѣ му улици, покрити съ каменна настилка и съ тротоари широки до 1·50 м. За бордюри служатъ изправени плочи забити въ земята. Широчината на улицата безъ тротоаритѣ е около 5 метра.

Основитѣ на сградитѣ, които се подаватъ на мѣста до 40—50—60 см. надъ земята сѫ изградени все отъ камъкъ и хуросанъ. Нѣкои отъ тѣхъ иматъ дебелина до единъ метъръ. Отъ всичко това може да се заключи, че градътъ е ималъ все добри каменни сгради, прави и постлани улици, което говори за по-високо благосъстояние, а сѫщевременно и за по-културенъ животъ. Споредъ преданието, когато турцитѣ минавали край с. Мъглишъ, Казанлъшка околия, имало мъгла и не забелязали нищо, та отминали на изтокъ 6 часа пѫть и стигнали Юленъ градъ, чието население изклали, а града изгорили.

Ако вземемъ подъ съображение плана на града, разположението му на запазено отъ вѣтроветѣ мѣсто, почти до политѣ на Стара планина, уцедливото мѣсто, изгледътъ, който се открива на далечно разстояние предъ погледа на човѣка, свѣжия планински въздухъ и балканската вода, смѣло може да се заключи, че той е билъ поставенъ при отлични климатични условия.

Северно отъ града, на повече отъ километъръ по права линия, точно надъ мѣстото, гдето се съединяватъ въ планината Голѣма и Малка Улишница, сѫществуватъ развалини отъ кале, изградено, споредъ преданието, за защита на градското население.

Голѣма часть отъ жителитѣ на близкитѣ села Конаре и Козарево знаятъ за сѫществуването на града и мѣстото му.

Едни го наричатъ Юленъ градъ, а други — Улинъ градъ. Вторитѣ добавятъ, че името си градътъ получилъ отъ р. Улишница, която течала като въ улей, което отговаря на действителностьта.

Монастиръ Св. Никола. Северно отъ шосето с. Конаре — с. Козарево — с. Твърдица и непосрѣдствено на изтокъ отъ р. Улишница, тамъ, гдето тя стига шосето, се намиратъ развалини на монастиръ. За последниятъ споменаватъ Бр. Шкорпилови: „По предание се знае, че на това мѣсто има монастиръ. Сотирскиятъ монастиръ е билъ като главенъ надъ всичкитѣ монастири въ Сливенския балканъ отъ Маришкия проходъ до с. Твърдица. И днесъ околнитѣ лозя и ливади се наричатъ монастирски“.

При нееднократнитѣ изследвания, които сме правили на тия мѣста, въ присѫтствието на старци отъ близкитѣ села, можахме да съберемъ нѣкои интересни данни. Така, основата на монастирския храмъ представя правоѫгълникъ съ страни 25 на 28 крачки, дуваритѣ на който, изградени отъ камъкъ и хуросанъ, сѫ запазени на височина до единъ метъръ отъ основата. Около него има развалини отъ други по-малки постройки. Въ развалинитѣ на монастиря сѫ намѣрени кандила, а въ монастирския кладенецъ — пари и икони. Ежегодно на лѣтни Никулдень селянитѣ отъ близкитѣ села Конаре и Козарево се събирали тукъ, за да се черкуватъ. Това продължило до Освободителната война. Името на монастиря е Св. Никола, запазено и до днесъ въ паметьта на околното население.

Мѣстото, до което били разположени сградитѣ на монастиря турцитѣ наричали Кешишъ дере (отнася се за р. Улишница). Сѫществува и днесъ Калугерска нива, а мѣстото северно отъ монастиря носи име Калугерско лозе. Има и други интересни данни, но селянитѣ старателно ги криятъ. Опасяватъ се отъ възобновяването на монастиря и възвръщане имотитѣ му, което може да доведе до намаление на селското землище и мера.

Петдесеть метра източно отъ монастиря личи добре запазена калдъръмена уличка. На югъ тя слиза до друма, който на времето минавалъ презъ това мѣсто. Той водилъ отъ Казанлъкъ къмъ Бургасъ. Населението помни, че по него носили соль. На северъ уличката водила за Юленъ градъ. Дѣдо Георги Ивановъ отъ с. Козарево слушалъ отъ дѣдо Ненко отъ с. Димовци, Казанлъшка околия, аргатинъ на младини у турцитѣ въ с. Ешекчий, разни работи за монастиря. Между другото, Ненко му казалъ че чувалъ не веднажъ отъ турцитѣ да разказватъ, какъ при строежа на джамията си въ с. Ешекчий взели материала на монастиря Св. Никола, който се намиралъ между селата Конари и Козарево и съ възхищение се изказвали, че билъ направенъ отъ много дебели дъски и здравъ материалъ.

Въ турско време идвалъ калугеръ, за да възобновява монастиря, но турцитѣ не позволили. Последниятъ се намира много близо до с. Конаре, но спада въ землището на с Козарево.

Отъ изследванията, които направихме въ околнитѣ села, се установява, че монастирътъ притежавалъ и полски имоти. Така, въ землището на с. Николаево, и днесъ сѫществува мѣстностьта „Папазъ чаири“. Ливади съ сѫщото име има и въ землището на с. Едрево. Гурковци знаятъ по предание, че сѣното на тия ливади, още преди падането на България подъ турцитѣ, се носило на монастиря Св. Никола при с. Конаре, както и на онзи при с. Гурково. Вмѣсто днешниятъ мостъ на р. Тунджа при Ямурджа баиръ, северно отъ с. Долно-Паничерево, въ старо време имало мостъ, който носилъ името „Папазъ кьопрюсю“. По него се отивало за монастиритѣ, които били разположени северно отъ р. Тунджа.

2. Авли

За мѣстото на този градъ назоваватъ още: Afli, Auly, Eului, Eulin, Akli, Akla, Akliba, Euloi се води голѣмъ споръ между ученитѣ. Той се споменува презъ XI—XIII вѣкове, следъ което името му престава да се чува. Тукъ ще изложимъ накратко онова, което намираме у разнитѣ автори за Авли. Така византийскиятъ историкъ Кедринъ ни съобщава, че въ 1049 г. печенѣзитѣ, още въ първото време на нахлуването си презъ Дунава въ империята, преминали Балкана и се спрѣли на лагеръ къмъ Авлинъ, въ подножието на Хемусъ. Отъ тукъ тѣ се спустнали къмъ Ямболъ, гдето срѣщнали византийската войска, която идѣла отъ Одринъ по долината на Тунджа, и я разбили.[1]

Арабскиятъ географъ Идризи (XII в.) казва: Селището Афли е разположено въ една добре напоявана, засеена и извънредно плодородна мѣстность. Съвсемъ близо до северната страна се издигатъ планинитѣ подобно на стена. Тукъ цъвтятъ занаятитѣ — ковачи произвеждатъ всѣкакъвъ видъ уреди отъ желѣзо. Отъ Афли има единъ день пѫть на западъ до гр. Истифносъ (Сливенъ).[2] А на друго мѣсто добавя: Афли лежи въ плодородна покрайнина подъ Балкана. Известенъ е съ трудолюбието на жителитѣ си, съ индустрия и желѣзарство.[3]

---

[1] Вж. В. Аврамовъ, Юбил. сборникъ Плиска — Преславъ, томъ I, София 1929, ст. 113.

[2] Тамъ стр. 184.

[3] Вж. С. Табаковъ, История на гр. Сливенъ, т. I, София 1911, стр. 129.

Вилхардуинъ, маршалъ и историкъ на Латинската империя въ Цариградъ, сжщо споменава за Афли. Той казва, че въ 1206 год. императоръ Хенрихъ тръгналъ ненадейно отъ Одринъ и стигналъ на петия день при politѣ на планината въ Блахия, въ едно селище на име Eului (Eulin), гдето се разположилъ на лагеръ. Отъ тукъ императорътъ изпратилъ единъ отрядъ, който опленилъ околностьта, но въ Балкана жителитѣ го нападнали и разбили и императора билъ принуденъ да се върне обратно въ Одринъ.[1] Крепость и градъ подъ името Авли се споменува за последенъ пжть отъ Вилхардуина.[2]

Ramnusius като говори за това сражение казва, че то било „скроенъ отъ българитѣ капанъ“ за избиване на латинцитѣ. Проходътъ, въ който латинцитѣ навлѣзли билъ много тѣсенъ. Рицаритѣ, неопитни въ планинскитѣ движения, следъ като влѣзли въ него, тъй се забъркали, че било мжчно да се върнатъ назадъ. Българитѣ сж били разположени на високо, край скали, гдето като поставени на стража, сж си давали знаци съ останалитѣ български постове чрезъ огньове, заемали сж добри позиции отъ деветѣ страни на прохода и следѣли движението на латинската кавалерия. Българитѣ се нахвърлили върху латинитѣ съ страшни викове, а конетѣ на рицаритѣ били уморени и натоварени съ плячка. Завързала се ужасна схватка, следъ като българитѣ заели и устието на прохода и заобиколили отвредъ латинитѣ. Последнитѣ, като не можали да употрѣбятъ ни щитове, ни копия се защищавали само съ мечоветѣ си и малки сѣкири. Паднали много рицари избити, а останалитѣ живи си изгубили шлемоветѣ. Рицаритѣ не изгубили куражъ и продължавали да се бранятъ. Ненадейно имъ пристигнала помощь на чело на Gualtieri de Escornay и Giouanni di Bliant и следъ продължително сражение убили нѣколко души отъ българитѣ. Тутакси следъ това латинитѣ прогонени излизатъ отъ тѣснинитѣ и се отзоватъ въ полето на открито. Латинитѣ заедно съ императора следъ случката потеглили за Одринъ[3].)

Споредъ Ramnusius гр. Eului (Авли) билъ добре населенъ.

Виенскиятъ професоръ Томашекъ възъ основа даннитѣ на Идризи поставя градъ Авли въ околностьта на с. Бургуджий (днесъ с. Г. Александрово). [4]

К. Иречекъ предполагаше че южно отъ с. Дермемъ дере, Сливенска околия, се намиралъ гр. Авли, богатъ съ добитъкъ и жито, който въ XI—XIII в. се споменува при самитѣ поли на Хемусъ, близо до Диамполисъ (Ямболъ), 4—5 дни на северъ отъ Адрианополисъ.[1])

---

[1] Вж. В. Аврамовъ, п. с., стр. 184, 185.

[2] Вж. С. Табаковъ, п. с., стр. 156,

[3] С. Табаковъ, п. с., стр. 158, 159.

[4] В. Н. Златарски, История на българската държава презъ срѣднитѣ вѣкове, томъ II, София 1934 г., стр. 89.

Професоръ В. Н. Златарски споменава гр. Авли въ връзка съ печенѣзитѣ. Къмъ срѣдата на XI в. печенѣзитѣ, вследствие нападенията на външни врагове и вѫтрешни размирици, почнали да нахлуватъ презъ Дунава въ българскитѣ земи. По силата на договора съ византийския императоръ въ 1048 г. въ Северна България се поселили 20 хиляди печенѣзи начело на главатаря си Кегенъ. Това било първото масово поселение на печенѣзи въ Сев. България. Не много следъ настаняването си, печенѣзитѣ чувствувайки се доста силни, почнали да минаватъ Стара-планина и като се настанили при крепостьта Авли въ южнитѣ поли на планината (въ северната часть на Южна България) почнали да разпространяватъ своитѣ грабежи и опустошения въ Одринската область.[2]) А на друго мѣсто казва: Ако се сѫди по даннитѣ на Идризи, именно, че отъ Афли на единъ день пѫть западно се намиралъ градъ Истлифносъ и че на северната страна отъ Афли се издигали височини като стена, а това могатъ да бѫдатъ само Синитѣ камъни, ще трѣбва да признаемъ, че опредѣлението на Томашекъ е по-вѣрно и по-точно, въпрѣки това, че сѫществуващето и днесъ с. Авлиени на с. з. отъ Нова Загора би могло да говори въ полза на Иречековото предположение.[3])

Сим. Табаковъ бѣ на мнение, че Авли трѣбва да се търси източно отъ Сливенъ, въ мѣстностьта „Юртя", между селата Сотиръ и Глушникъ, въ самото подножие на Балкана.[4]) На друго мѣсто сѫщиятъ бележи: „Въ никакъвъ случай не може Авли да бѫде край Тунджа надъ Дерменъ дере, защото преди всичко това мѣсто е равно и не е въ подножието на Балкана, а което е по-важно, нѣма наблизо проходи".[5]) На трето мѣсто сѫщиятъ казва: „с. Авлиени, Новозагорско. както и с. Авлалий, източно отъ Ямболъ, не могатъ да се считатъ за нашето Авли, защото нито едно не е въ подножието на Балкана."[6])

Василъ Аврамовъ поставя гр. Авли при самия изходъ на на Марашкия проходъ, надъ с. Стралджа, между селата Горно Александрово и Сейменъ.[7])

Преди да подложимъ на критика това, което другитѣ автори сѫ казали преди насъ по въпроса за мѣстонахождението на Авли. считаме за необходимо да заявимъ, че сме проучили най-внимателно наименованията на всички мѣстности въ околностьта, както и преданията, които се отнасятъ за тѣхъ, съ желание да стигнемъ до положителни изводи.

---

[1]) Вж. К. Иречекъ, Княжество България, т. II. стр. 704 и 705.
[2]) Вж. В. Н. Златарски, п. с., стр. 88—89.
[3]) Пакъ тамъ, стр. 98.
[4]) Вж. С. Табаковъ, п. с., стр. 156.
[5]) Пакъ тамъ, стр. 160.
[6]) Пакъ тамъ, стр 164.
[7]) Вж. В. Аврамовъ, стр. 185.

а) Ние не сме съгласни съ Конст. Иречекъ, който въ „Български дневникъ за 1879—1884 год.,“ томъ II, стр. 73 пише: „Къмъ Авли сочи името на селото Авлиени въ Ени-Заарско.“ Село Авлиени разположено с. з. отъ Нова-Загора е добило името си отъ заградения съ стени дворъ на онзи, който първъ се е поселилъ тамъ (авлѫ = заградено мѣсто). То отстои $1^1/_2$ километра южно отъ Срѣдна гора. Не сѫществуватъ данни, за да се търси тамъ Авли. На това основание и изказаното мнение отъ В. Н. Златарски въ полза на горецитираното отъ Иречекъ пада.

Село Авлалий, разположено източно Ямболъ, край р. Азмакъ, сѫщо не може да се счита за нашето Авли, защото не е въ подножието на Балкана (срв. Сим. Табаковъ, п. с., стр. 164).

б) Ние не сме съгласни съ Василъ Аврамовъ, който поставя гр. Афли при изхода на Марашкия проходъ, надъ с. Стралджа, безъ да посочи основанията си за това.[1])

в) Ние сѫщо не сме съгласни съ Томашекъ и Иорд. Венедиковъ, които поставятъ Авли въ околностьта на с. Бургуджий, а забравятъ Иречекъ, който бележи, че Πυργίτξιον, което се споменува отъ Мануилъ Фила е днешното с. Бургуджий.[2])

г) Остава да видимъ какъ мисли по въпроса и Симеонъ Табаковъ. Отъ една страна той е на мнение, че Авли трѣбва да се търси източно отъ Сливенъ въ мѣстностьта „Юртя“, между селата Сотиръ и Глушникъ, въ самото подножие на Балкана, както споменахме по-горе, а отъ друга страна пише: „Въ никакъвъ случай Авли не може да бѫде край Тунджа, подъ Дерменъ дере, защото, преди всичко, това мѣсто е равно, не е въ подножието на Балкана и нѣма наблизо проходи“ [3]).

Съгласни сме съ Табаковъ, че „развалената касаба“, подъ Дерменъ дере, както я нарича той, не е Авли, но не виждаме и основанията му, че последното трѣбва да се търси източно отъ Сливенъ въ „Юртя“.

И тъй липсата на доказателства въ една или друга насока, оставятъ въпроса съ мѣстонахождението на Авли откритъ.

Ние сме на мнение, обаче, че мѣстонахождението на Авли е напълно опредѣлено и че то съвпада съ това на „Стария градъ“, върху основитѣ на който е направено днешното село Старо село, Сливенска околия[4]). За този старъ градъ нито единъ отъ поменатитѣ по-горе автори дума не казва.

---

[1]) Вж. п. т., стр. 185.

[2]) Вж. Иречекъ, п. с., стр. 713.

[3]) С. Табаковъ, п. с., стр. 160.

[4]) До преди 3 години спадаше къмъ Новозагорска околия.

„Стариятъ градъ“, както го наричатъ селянитѣ, започва отъ срѣдата на с. Старо село и продължава въ западна посока до мѣстностьта „Гюрлюджикя“. Върху каменитѣ основи на източната му часть е застроена задната часть на селото. Източно отъ селския площадъ, въ двора на Николаки Русевъ стоятъ още непокжтнати здравитѣ основи на градската баня. По-голѣмата часть отъ града остава далечъ на западъ отъ селото. Така, на около 600 метра въ северозападна посока отъ края на последното е мѣстностьта „Чукуръ тарла“. Тамъ е била централната часть на града. Непосрѣдствено до нея на западъ е мѣстностьта „Кюпъ тарла“ — най-гжсто населената градска часть. Южно отъ тѣхъ въ мѣстностьта „Кюй дере“ имало друга градска часть, независимо отъ оная тѣсна ивица отъ града, която се е простирала отъ мѣстностьта „Чукуръ тарла“ на изтокъ до срѣдата на днешното село. Въ всички тия мѣстности се намиратъ дувари, тухли, керемиди, кюпове и др. Така, въ нивата на Димитъръ Пѣевъ, находяща се въ мѣстностьта „Кюпъ тарла“, сж намѣрени сребърни кръстчета и сребърни пари, между които една съ надписъ на гърба COL FLD, стрѣли и др. Въ останалитѣ части на града сж намѣрени сребърни и бронзови римски монети отъ II и III в. следъ Хр., плочка съ надписъ на гръцки ΑΠΟΛΩΝΙ, две полирани 4 метрови колони, части отъ голѣма бронзова статуя и пр. Въ живота на Георги Митевъ Тянковъ, югозападно до самото село, е открита стаичка прилична на кладенецъ, въ форма на квадратъ, съ страна 4 м., дълбока е повече отъ 8 м. и безъ подъ. Върху земната повръхнина стаичката е заградена съ полирани гранитни камъни съ размѣри: дължина 140 см., широчина 110 см. и височина 80 см. Тѣ продължаватъ и на западъ, гдето се оформяватъ и други постройки, които се губятъ подъ пръстьта. Пакъ въ района на града е намѣрена амфора, около устата на която стои надписа ΣΩΤΗΡΟΣ. Гробищата на „Стария градъ“ сж били южно отъ града и сж много голѣми, а северно отъ него, върху южнитѣ поли и билото на Коджа баиръ, до преди 50—60 години, стояли още дългитѣ лози, останки отъ градскитѣ лозя. Старитѣ турци разправяли, че градътъ билъ „латински“.

Къмъ заключението, че Авли съвпада съ гореописания „Старъ градъ“ ни навеждатъ не само подробнитѣ данни, които намираме за Авли у Иречекъ, Кедринъ и Идризи, но и други обстоятелства, върху които ще се и спремъ.

1. Иречекъ предполага, че южно отъ с. Дерменъ дере, Сливненска околия, се е намиралъ Авли, богатъ съ добитъкъ и жито, който въ XI—XIII в. в. се споменува при самитѣ поли на Хемусъ (както твърди и Кедринъ), близо до Диамполисъ. Това обстоятелство е явно указание, где трѣбва да търсимъ Авли.

Но като се вземе предвидъ: а) че старитѣ автори, които описватъ събитията въ връзка съ Авли, не сж обходили неговитѣ околности, за да иматъ ясна представа за всичко и да избѣгнатъ възможнитѣ грѣшки, б) че по онова време не сж били разграничени планинитѣ съ името Хемусъ, за да бждатъ сжщитѣ точни въ заключенията си, и в) че на това основание най-източната часть на Срѣдна гора, високо връху южнитѣ поли на която лежи „Стариятъ градъ“ като допираща се до Хемусъ, на линията на селата Струпецъ—Бинкосъ, а почти допираща се и малко по на изтокъ, на линията на селата Струпецъ—Дерменъ дере, не е чудно да е била взета за часть отъ Хемусъ. Въ такъвъ случай „Стариятъ градъ“, съ който отождествяваме Авли, действително ще лежи въ политѣ на Хемусъ, близко до Диамполисъ, съ 3 километра поблизко отколкото „развалената касаба“ подъ Дерменъ дере.

Но освенъ на условието, че стои близо до Диамполисъ, едва на 24 клм., „Стариятъ градъ“ отговаря както ще видимъ и на всички данни, които ни се предаватъ съ такива подробности отъ Кедринъ и Идризи.

2. „Селището Авли било разположено въ покрайнина, която била добре напоявана, заселена и извънредно плодородна мѣстность“. Точно такава е и околностьта на „Стария градъ“. Тя е покрайнина, защото завършва до планината Срѣдна гора, намира се въ северната часть на Южна България[1]), заселена е и много плодородна; добиваната отъ нея пшеница е първокачествена. Напоявана е сжщо добре, обстоятелство видно отъ многобройнитѣ извори въ околностьта на Старо село, които на времето сж обслужвали „Стария градъ“. Такива извори сж: Ючъ дере, Капакли, Батакли дере, както и ония, чиято вода е използувана за Сюютлю чешмя, Кюпъ чешмя, Ени чешмя, Кара чешмя, а така сжщо и тия въ мѣстностьта „Гюрлюджикя“ (гюр = чуйно течаща вода). Въ последната мѣстность е откритъ напълно запазенъ каптажъ — басейнъ на изворни води за нуждитѣ на града, съ размѣри: дължина 8 метра, широчина 3 м. и височина 3 м. Подътъ му е покритъ съ плочи, мѣстата на изворчетата сж заградени съ широки тухли. Селянитѣ сж разрушили сводообразниятъ му покривъ. Стенитѣ на басейна-каптажъ сж изградени отъ камъни споени съ хуросанъ, размѣсенъ съ дребни парчета тухли. На източната стена, на височина 2 м. отъ пода има отворъ изграденъ отъ тухли съ височина 80 см. При търсене вода за селото презъ 1930 год. е разкопанъ, въ лозето на Пенчо Стояновъ Бѣлчевъ, находяще се въ мѣстностьта „Кюпъ тарла“, втори каптажъ-басейнъ отъ който водилъ водопроводъ пакъ за града, съ размѣри: дължина 6 м., широчина 2 м. и височина $2^1/_2$ м. Дебелитѣ му единъ метъръ

---

[1]) Вж. В. Н. Златарски, п. с., стр. 88—98.

стени сѫ изградени, както при другия каптажъ. Голѣма часть отъ водопроводнитѣ кюнци се извадиха презъ 1930 г. заедно съ разпредѣлителя на водитѣ, отъ който се отправяли сѫщитѣ въ три посоки. Това е ставало посрѣдствомъ голѣмо гърне съ 3 странични отвора въ форма на кржгъ. Откриването на самитѣ водопроводи е станало въ 1927 г. отъ Михаилъ Ж. Влашки отъ Нова-Загора.

3. Споредъ Идризи „съвсемъ близо до северната страна" (разбирай на града) се издигали планинитѣ като стена. Точно такъвъ е и нашия случай. Непосрѣдствено на северъ отъ „Стариятъ градъ" се издигатъ действително като стена Аала баиръ, а особено Коджа баиръ, части отъ най-източната из дънка на Срѣдна гора.

4. „Въ Авли цъвтѣли занаятитѣ; ковачи произвеждали всѣкакъвъ видъ уреди отъ желѣзо" (т. е. въ него имало желѣзарски работилници) казва Идризи. Въ единиятъ отъ жглитѣ, въ нивата на Димо Желевъ отъ с. Старо село, находяща се въ мѣстностьта „Чукуръ тарла", на едно протежение отъ стотина метра имало толкова много сгуръ, че тамъ житото не ставала. Между сгурията въ нивата му и сега още стояли два голѣми блока желѣзна руда. Въ мѣстностьта „Кюпъ тарла," която по-горе посочихме, като най-гжсто населената часть отъ града, и която съставлява продължение на мѣстностьта „Чукуръ тарла" въ западна посока, сжщо се намиратъ, и до сега запазени още, голѣмъ брой топки отъ сгуря, голѣми колкото човѣшка глава. И полянитѣ задъ „Кюпъ тарла" сж изцѣло изпълнени съ сгуря. Димитъръ Пѣевъ Калъчлията отъ с. Старо село, който има нива въ тази мѣстность, ни заяви, че въ последната, както и въ полянитѣ задъ нея имало толкова много сгуря, че селянитѣ правили тамъ сухи дувари отъ нея.

Всичко това ясно говори за развитата на времето си примитивна желѣзарска индустрия въ „Стариятъ градъ."

5. „Авли билъ известенъ съ трудолюбието на гражданитѣ си," казва Табаковъ. Наистина, цъвтежътъ на занаятитѣ, добре обработваното поле и положенитѣ грижи по водоснабдяването на града говорятъ само въ полза на една по-висока култура и работоспособность у населението на „Стария градъ."

6. „Отъ Афли имало единъ денъ пжть на западъ отъ Истлифносъ" казва Идризи.[1] Ние мислимъ, че тукъ авторътъ погрѣшно се е изразилъ. Вмѣсто да каже отъ Истлифносъ на западъ до Авли има единъ денъ пжть, той е казалъ обратното. Грѣшки отъ подобенъ родъ сж чести. А по всичко изглежда, че даннитѣ му сж неточни.

7. Въ своята книга „История на гр. Сливенъ," (томъ I, стр. 190) Сим. Табаковъ казва: „Развалинитѣ подъ Дерменъ

---

[1] Разстоянието отъ Сливенъ до Авли е 22 километра.

дере не сѫ на Авли, понеже сѫ разположени върху равно мѣсто, далечъ отъ Балкана и нѣма наблизо проходи.“ А щомъ това е вѣрно, ще следва сѫщото да се приложи и за „Стария градъ,“ който се намира само 3 километра по на югъ. Твърдимъ, че Табаковъ е прикрилъ истината, защото проходи наблизо сѫществуватъ. Така напр.: а) пѫтьтъ, който води отъ Дерменъ дере презъ Стара-планина за Търново,[1]) б) пѫтьтъ, който води отъ Дерменъ дере по течението на Бѣла рѣка за с. Бѣла, Сливенско, а отъ тамъ за Търново, в) пѫтя „Стариятъ градъ“ — Дерменъ дере — Бинкосъ — Твърдишкия проходъ, до който проходъ, ако и най-отдалеченъ (разбирай отъ „Стария градъ“) има едва 20 километра разстояние, което не представлява трудность за една кавалерийска часть, въ случая и за тази на Хенриха, за която ще стане дума по долу. Трѣбва да се знае при това, че отъ „Стария градъ“ презъ Срѣдна гора за развалинитѣ южно отъ Дерменъ дере има пѫть (тогава и сега), който минава западно отъ Кале баиръ[2]) и слизалъ на Тунджа, гдето личатъ основитѣ на моста по двата брѣга на рѣката.

8. Тукъ му е мѣстото да съобщимъ нѣкои данни, въ връзка съ Твърдишкия проходъ, за който току-що стана дума. При разпитване нѣколко старци отъ с. Твърдица (Новозагорско), нѣкои отъ които надхвърлили вече 100-тѣхъ години, помнятъ ли по предание случки, въ връзка съ калето разположено върху скала, километъръ северно отъ селото, въпросъ, какъвто задаваме въ всѣко село, около което сѫществува кале, двама отъ тѣхъ ми заявиха дословно следното: „По предание се помни за сражение станало въ прохода между българи и други, които били на коне. Въ завързалата се схватка отъ последнитѣ паднали много убити, а голѣма часть отъ останалитѣ живи въ бѣгството си, въ прохода, изгубила желѣзнитѣ си шапки (б. н. шлемове), които изпадали по пѫтя. На българитѣ направило силно впечатление само една отъ тѣхъ, която била златна и много блѣщѣла.“ Това сѫ буквално думитѣ на старцитѣ. Сѫщитѣ обстоятелства се хроникиратъ и отъ Рамнузиусъ, който описва този бой.[3]) При това нека споменемъ, че разказътъ на старцитѣ датира отъ 1930 г., а описанието на Рамнузиусъ ни стана достояние едва напоследъкъ.

Изложеното до тукъ ни дава право съ по голѣма сигурность да отнесемъ завързалото се сражение между българитѣ и латинската кавалерия именно въ тѣсния Твърдишки проходъ. Все въ този духъ говори и обстоятелството, че тѣлата на убититѣ рицари въ последствие ще да сѫ били събрани и заровени въ южния изходъ на прохода, за което притежаваме следното указание на Шкорпилъ: „Подобни намѣрвания на натрупани човѣшки кости забележихме при южното устие на Твърдишкия проходъ въ с. Твърдица.[1])

---

[1]) Вж. Х. и К. Шкорпилъ, Нѣкои бележки върху археологическитѣ и историческитѣ изследвания въ Тракия, Пловдивъ 1885, стр. 65.

[2]) Последната височина, съ която завършва Срѣдна гора на изтокъ.

[3]) Вижъ изложението по-горе на Рамнузиусъ. А преданието може да се запази у твърдичени, чието село се вече споменава въ 1305 г. отъ М. Филъ, което пъкъ показва че то е сѫществувало още въ XIII. вѣкъ, когато именно се разигравать горнитѣ събития.

9. Споредъ Кедринъ, въ 1049 год. печенѣзитѣ минали Балкана и се установили на лагеръ при Авли и отъ тамъ се спуснали къмъ Ямболъ, гдето срѣщнали византийската войска, която идѣла по долината на Тунджа, и я разбили. А р. Тунджа върви не къмъ Марашкия проходъ, за да търсимъ тамъ Авли като изходенъ пунктъ на печенѣзитѣ за настѫпление на югъ къмъ Ямболъ, както иска В. Аврамовъ, а северно отъ последния градъ тя завива на западъ като минава задъ Срѣдна гора, близко на северъ отъ „Стария градъ", т. е. отъ Авли. Затова че пѫтя, по който печенѣзитѣ отъ Авли се спустнали на югъ, е вървѣлъ по долината на Тунджа говорятъ и фактитѣ. Днешното село Джиново, Сливенско, въ далечното минало се намирало $^1/_2$ клм. на страни отъ Сливенскитѣ минерални бани, които пъкъ отстоятъ 6 клм. североизточно отъ „Стариятъ градъ". Когато с. Джиново се намирало до банитѣ въ него се кръстосвали два пѫтя: единиятъ идвалъ отъ Казанлъкъ — по течението на Тунджа — с. Джиново — Ямболъ,[2]) а другиятъ идвалъ отъ Стара-Загора — Нова Загора — „Стариятъ градъ" — с. Джиново, — Ямболъ, съ клонъ за Сливенъ[3]). По вториятъ именно пѫть, който вървѣлъ по долината на Тунджа се спуснали печенѣзитѣ на югъ. По сѫщия пѫть ще се е движилъ въ 1206 год. и императорътъ Хенрихъ, за да стигне на 5-ия день следъ тръгването си отъ Одринъ, при политѣ на планината въ Блахия, въ едно селище на име Eului (Eulin), а следъ разбиването на единъ неговъ отрядъ въ планината, той билъ принуденъ да се върне обратно въ Одринъ, пакъ по сѫщия пѫть, като най-кѫсь за Диамполисъ. И сега лѣте за пазаря въ Ямболъ селянитѣ използуватъ този пѫть. По-рано се наричалъ „Тахтаджи йолу." А щомъ всичко това е така, не е ли повече отъ очевидно, че Авли трѣбва да търсимъ западно отъ Тунджа, а не на изтокъ предъ Марашкия проходъ, както се мѫчи да ни увѣри В. Аврамовъ.

10. Най-сетне нека споменемъ, че километъръ южно отъ югозападната часть на „Стария градъ" сѫществува и днесъ

---

[1]) Вж. Х. и К. Шкорпилъ, п. т., стр. 46.

[2]) Вж. С. Табаковъ, п. с., стр. 592.

[3]) Пакъ тамъ, стр. 611. Споредъ Фотаки Атанасовъ отъ близкото до „Стариятъ градъ", с. Старо село, той билъ постланъ съ едри камъни. Табаковъ вмѣсто с. Джиново погрѣшно е отбелязалъ с. Налбантлари.

мѣстность на име „Авланъ кьой“, въ името на която трѣбва да виждаме запазенъ спомена за Авли. Авланъ кьой е въ близко съседство съ градската часть, която била разположена въ мѣстностьта „Кюй дере“.

Въ основа на тия доводи споредъ насъ не остава никакво съмнение, че Авли е „Стария градъ“, върху основитѣ на който е направено днешното село Старо село, Сливенска околия, близо до Диамполисъ (Ямболъ). Това именно обстоятелство е ржководило комисията, която презъ отчетната 1906/1907 год. му е дала името Старо село, за да запази чрезъ него спомена за „Стария градъ“.

Zwei verschwundene Städte im Gebiete von Nova-Zagora

Von Nikola St. Kojčev

Die in gegenwärtigem Aufsatze in Rede stehenden beiden verschwundenen Städte sind aus schriftlichen Quellen und Überlieferungen bekannt, doch war ihre Lage strittig.

Die erste derselben — Julengrad — hat nach dem Beginn der türkischen Eroberung zu bestehen aufgehört, d. i. gegen Ende des 14. Jh.. Der Verfasser fand ihre Überreste etwa 1,5 km östlich vom heutigen Dorfe Knjaginja Evdokia (Bezirk Nova-Zagora). Sichtbar sind von ihr Teile der Wände der steinernen Häuser, gerader und gedeckter Strassen mit Bürgersteigen und Bordkanten usw. In den beiden ihr am nächsten benachbarten Dörfern weiss man heute, dass die Stadt Julengrad oder Ulingrad geheissen hat.

Die zweite der Zerstörung anheimgefallene Stadt ist Avli, in den schriftlichen Quellen aus dem 11. bis 13. Jh. noch unter dem Namen Afli, Eulni, Eulin usw. Nachdem der Verfasser eine ausführliche kritische Beurteilung aller bekannter Berichte über diese Stadt wie auch aller bisher kund gewordener Meinungen über ihre Lage angestellt hat, stellt er fest, dass sie sich da befunden hat, wo jetzt die von der ansässigen Bevölkerung „Starija grad“ (die alte Stadt) bei dem Dorfe Staro-selo, jetzt im Bezirke Sliven, vor 3 Jahren aber noch zum Bezirke Nova-Zagora gehörig, genannten Ruinen sind.

Es finden sich hier Überreste von Gebäuden, vom Stadtbad, von Wasserleitungen nebst ihren Quellfassungen, von alten Friedhöfen wie auch von Eisenschlacke, was mit der Nachricht übereinstimmt, wonach es hier viel Schlosserwerkstätten gegeben hat. Diese Ortslage wird anderseits leicht und gut mit der Verteilung der damaligen Hauptverkehrswege in Einklang gebracht.

Румелия и Босна

Географски описалъ

Мустафа бенъ Абдуллахъ Хаджи Калфа

Отъ нѣмското издание на Йосефъ фонъ Хамеръ превелъ и снабдилъ съ обяснителни бележки

Стоянъ Аргировъ

III.

Беглербегликътъ Босна

Има 8 санджака, а именно:

1. Босна, седалище на пашата и беглербега, 2. Херсекъ (Херцеговина), 3. Клисъ, 4. Изворникъ (Зворникъ), 5. Пожега, 6. Рохиса, 7. Кърка, 8. Раховиджа; той граничи на изтокъ съ нѣкои санджаци на Румелия, на северъ съ Сава, на западъ съ Адриатическо море и допиращето се до него Хърватско, на югъ съ Албания и планината при Херсекъ (Херцеговина), която се простира отъ изтокъ къмъ западъ. Босна е първоначалното име на една рѣка, която минава покрай Херсекъ (Херцеговина), Клисъ и Изворникъ (Зворникъ); това име следъ това е било пренесено върху цѣлата страна. На 785 (1383) год. областьта отъ името на Мурадъ II била обложена съ данъкъ отъ Тимурташъ; обаче скоро следъ това васалниятъ краль въстаналъ, та когато султанъ Мохамедъ II потеглилъ за Ускубъ (Скопие), замъцитѣ Соколъ и Кулуджъ (Ключъ), гдето той се укрилъ, били превзети отъ Махмудъ паша, а самиятъ краль въпрѣки застѫпничеството на Махмудъ, билъ убитъ; отъ тогава Босна е беглербегликъ

I.

Санджакъ Босна

Босна Серай (Сараево), 26 деня пѫть отъ Цариградъ, главенъ градъ на областьта, нареченъ така отъ сарая (палата), който султанъ Мохамедъ издигналъ тамъ. На западната страна на града има една равнина, а отъ тритѣ други страни се издигатъ планини. Рѣката Миласка (Миляцка) иде отъ изтокъ, минава презъ града, кара нѣколко воденици и следъ това се влива въ Босна. На източната страна има единъ малъкъ замъкъ. Градътъ е точно толкова голѣмъ като Едрене (Одринъ). има 100 голѣми и малки джамии, 2 безистена, нѣколко бани и при джамията на Хосревбегъ единъ часовникъ съ камбана. Отъ плодоветѣ тукъ не става нищо друго освенъ грозде. Тукъ е голѣмо сборище на европейски търговци.

Йени Базаръ (Нови Пазаръ), на пжтя отъ Ускубъ (Скопие) за Босна; за тамъ се отива за 4 деня, като Косово остава на страна; той има несравними топли извори. Отъ тука се отива край Ташлъджа (Пльевлье) и се стига за 4 деня въ Серай (Сараево).

Истарифлакъ (Стари Влахъ), между Первенекъ (Бървеникъ) и Джаджка (Чачакъ), 24 деня пжть отъ Цариградъ.

За Джаджка знаемъ вече, че е Чачакъ; Первенекъ е Бървеникъ, и то онзи, който е билъ при вливането на Бървеница въ Ибъръ, малко по-долу отъ Павлица За Стари Влахъ М. Ђ. Милићевић (Кнеж. Србија, 641) бележи, че това е онзи край, който сега влиза въ Моравичката околия на Ужичкия окржгъ и че „некадшњи сав кадилук нововарошки био Стари Влах“. . . Знае се още единъ Стари Влахъ въ планинитѣ на Капаоникъ, ала това име е вече почти излѣзло отъ употрѣба (Нов.).

Вишградъ (Вишеградъ), на брѣга на Дрина, близо до предния, 23 деня пжть отъ Цариградъ. Тукъ има единъ прочутъ мостъ надъ току що споменатата рѣка; тя иде отъ Руджа, върви къмъ Вишеградъ и Изворникъ (Зворникъ), отъ гдето следъ това се влива въ Сава.

Новаковичъ мисли, че Руджа по погрѣшка е произлѣзло отъ Фоча.

Карадагъ (сиречь Черна Гора) пада къмъ северозападъ. Захваща на югъ при Клисъ и Ранта, продължава западно отъ Акхисаръ и източно отъ края Янъ, западно отъ изворитѣ на рѣката Полова, минава край паланката Суколта и следъ това върви на западъ отъ общината Подерафтиджа; минава покрай изворитѣ на рѣката Адна, къмъ изтокъ отъ малкия замъкъ Белай и свършва предъ замъка Сенъ, откъмъ източната му страна.

Подъ този Карадагъ се мисли планинския масивъ Черна Гора и Цръвливица въ босненска Крайна между Пливъ и Гламочъ, Санъ и Унъ. Отъ имената Ак-хисаръ е Скопие (Вакупъ), Янъ и Ранта не зная где сж, Полова е известното Плива. Какво е мислилъ Хаджи Калфа подъ Суколта сжщо тъй не зная. К. Иречекъ ми обърна вниманието на Соколъ – сокол-да (турски мѣстенъ падежъ) и наистина това ще бѫде Соколацъ, запустѣло градче подъ Черна Гора, близо до изворитѣ на р. Плива. Подерэфтиджа е Петровацъ. Ѫдна по своята прилика е Уна. Сенъ може лесно да бѫде Сень. Отъ това може много лесно да се види коя планина се мисли съ тази бележка (Нов.).

Челеби Базаръ (Рогатица), между Серай (Сараево), Вишградъ (Вишеградъ) и Джаиниджа (Чайничъ), 25 деня пѫть отъ Цариградъ.

Кулуджъ (Ключъ), близо до Черна Гора, на източната ѝ страна; рѣката Сана иде тукъ отъ планината, и Хамзабегсерай не е далече отъ тука.

Бурутъ (Бродъ), между Серай (Сараево), Тишне (Тешань), Яйджа (Яйце) и Берджа (Бръчка); при Сава.

Подерафтиджа (Петровацъ), на източния край на Карадагъ (Черна Гора), една отъ общинитѣ на Гьолхисаръ (Езеро), 27 деня пѫть отъ Цариградъ, населена отъ сърби.

Пошима (Бучимъ, Буксимъ, Бужимъ), отъ другата страна на Уна, недалече е Сасина.

Дубиджа (Дубица) подъ Пошима (Бужимъ), голѣмъ замъкъ при Уна, която минава край западната ѝ страна, и три часа по-нататъкъ се втича въ Сава. Тукъ е ислямската граница.

Перепуй (Прибой), между Истарифлакъ (Стари Влахъ), Осадъ (Осатъ) и Вишеградъ, 22 деня пѫть отъ Цариградъ.

Тишне (Тешейнъ, Тешань), 27 деня пѫть отъ Цариградъ, разположенъ срещу Яйджа (Яйце), Белене (Белинъ) и Дербендъ (Дервентъ); спада къмъ Босна.

Моденъ (Стари Майданъ), на източната страна на Карадагъ (Черна Гора), единъ замъкъ при Сана.

Козарса (Козарацъ), градъ и кадалъкъ подъ Моденъ (Майданъ) на Сана.

Дубоджтина, пристанище на Сава, единъ день пѫть надъ Рача.

Днесъ нѣма, казва Новаковичъ, до колкото зная, мѣста съ това име. По мѣстоположение трѣбвало би да се търси около Бръчка.

Сасина (Ясеновацъ), при сливането на Уна съ Сава.

Тукъ има грѣшка. Сасина лежи западно отъ Баня Лука, въ рударския край около Сански Мостъ, гдето е и Стари Майданъ. При сливането на Уна и Сава се намира Ясеновацъ (Нов.).

Олухъ (Олово), 25 деня пѫть отъ Цариградъ, между Калавна (Кладно), Челеби Базаръ, Серай (Сараево) и Граджаниджа (Грачаница). Тукъ спада и краятъ Джердже.

Челеби Пазаръ е турското име за Рогатица. Не мога да доловя кой край се мисли подъ Джердже. На питанието ми К. Иречекъ отговори, какво той мисли, че Джердже не ще да е нищо друго, освенъ Берче, Бирче, турско име за Власеница (Нов.).

Тодорнови (Нови), граниченъ замъкъ при Сава, единъ день пѫть отъ Бехке (Бихачъ).

И тукъ има грѣшка. Тодоръ-нови, който сега се нарича само Нови, се намира не на Сава, ами на Уна (Нов.).

Бехке (Бихче, по-точно Бихачъ), малко далече отъ Сава; три часа източно отъ Карадагъ (Черна Гора), въ една равнина; 28 деня пѫть отъ Цариградъ.

И Бихачъ е на Уна, ала не само „малко далече отъ Сава", ами на достатъчна далечина отъ Сава (Нов.).

Дербендъ (Дервентъ), между Серай (Сараево), Банялука, Яйджа (Яйце) и Тишне (Тешань). Градоветѣ на Босненската граница отвѫдъ Банялука сѫ следнитѣ: Бехке (Бихачъ), Тодорнови, Сасина, Пошимъ (Бужимъ), Дубиджа (Дубица), Градишка, Исуняръ (Свинярь на устието на Върбасъ), Бродъ, Дубоджтина (Бръчка?) и Рача.

Исуниаръ (Свинярь) при Сава, нѣкогашъ санджакъ, по-после съединенъ съ Кирка (Кръкъ).

Яйджа (Яйцé), укрепенъ замъкъ, три деня пѫть отъ Серай (Сараево), 29 деня отъ Цариградъ, между Банялука, Тишне (Тешань) и Дербендъ (Дервентъ). Тукъ се сливатъ рѣкитѣ Върбасъ и Пилава (Плива). На пѫтя за Банялука тукъ има единъ мостъ надъ рѣката Пилава (Плива).

Баналука (Банялука), 30 деня пѫть отъ Цариградъ, заобиколена отъ Костаниджа (Костайница) и Дербентъ (Дервентъ), разположена край двата брѣга на Върбасъ, има 2 замъка. Горниятъ е билъ отнетъ отъ невѣрнитѣ, долниятъ издигнатъ отъ Ферхадъ паша; Шахинъ паша го поправилъ.

Осмианъ (Осрина), единъ день пѫть отъ Банялука къмъ югъ, на пѫтя за Клисъ.

Хамеръ, както е отбелязано, ни насочва къмъ мѣсто, което той пише Osrinna. По-естествено е, казва Новаковичъ, да се посочи планината Осмина или Осмача, която се намира на югъ отъ Банялука.

Костаниджа (Костайница), укрепенъ замъкъ при Уна, която тукъ образува единъ островъ, 23 деня пжть отъ Цариградъ, на хърватската граница, заобиколенъ отъ Банялука и Бехке (Бихачъ).

Градишка (Градиска), замъкъ близо до Костайница.

Вазарвакси (Варцаре Вакупъ), градъ разположенъ на единъ день пжть отъ Банялука, срещу планината Карадагъ (Черна Гора). Отъ тукъ се дохажда до планината Лисина.

II.

Санджакъ Клисъ

Клисъ (Клиса), укрепенъ замъкъ съ воденъ трапъ, 30 деня пжть отъ Цариградъ, западно отъ Босна, не далече отъ брѣга на Адриатическо море. Хосревбегъ го превзелъ на 943 г. (1536—37) съ пристжпъ; най-близо се намиратъ Искарадинъ (Скрадинъ), Акхисаръ (Скопие) и Каменградъ. На 1007 год. (1598—99) Хафъсъ Ахмедъ паша го отнелъ повторно отъ невѣрнитѣ, които си го били присвоили, както и по-късно на 1058 год. (1648).

Испалатъ (Спалато, Сплитъ) срещу островъ Браца (Брача), единъ часъ отъ Клисъ, владение на венецианцитѣ.

Шобникъ (Себенико, Шибеникъ), замъкъ върху скалиста основа, на морския брѣгъ, владение на венецианцитѣ.

Пелона (Хлевно), шестата станция на пжтя отъ Серай (Сараево) за Искарадинъ (Скрадинъ).

Въ този трудъ Хлевно се споменува три пжти; тукъ за пръвъ пжть и се пише Пелона (поне така е прочелъ Хамеръ на турски); малко по-надолу се споменува наново и се пише Хелуна; следъ това на края въ отдѣла „Друмища и разстояния“, въ третия подотдѣлъ, пише се Пилавна, и следъ това въ четвъртия подотдѣлъ Холуна. Че навсѣкжде трѣбва да се чете Хлевно, казва Новаковичъ, вижда се по мѣстоположението.

Искарадинъ (Скардона, Скрадинъ), между Акхисаръ, Каменградъ и Гьолхисаръ (Езеро), на брѣга на Адриатическо море; на 928 год. Мохамедбегъ го отнелъ отъ маджаритѣ. На югъ се намира Шобникъ (Шибеникъ), на северъ Садра (Зара, Задаръ).

Лолинса, община спадаща къмъ Клисъ.

Новаковичъ мисли, че най-сполучливо би било да се мисли за Полица, която се намира южно отъ Клисъ

Нечунъ (Нецунъ, Нецеземъ), малъкъ замъкъ на южния брѣгъ на рѣката Кирка (Кърка) подъ Лошунъ. Шобникъ (Шибеникъ), който спада къмъ Клисъ, е единъ денъ пѫть по сухо, морето е далече единъ и половина деня пѫть.

Нито отъ Нечунъ, нито отъ Лошунъ можахъ да намѣря следа въ австрийската генералщабна карта (Нов.),

Белай (Биллай), малъкъ замъкъ на западната страна на Карадагъ (Черна Гора); по-нататъкъ е разположенъ Одуна (Удбина) близо до морския брѣгъ.

Акхисаръ (Вакупъ, Скопие), единъ день пѫть отъ Искарадинъ (Скрадинъ) срещу Каменградъ и Гьолхисаръ (Езеро); превзетъ на 907 г. (1501—1502) по заповѣдь на султанъ Баязидъ отъ Мустафа паша бегъ; той се намира при подножието на обраслата съ борове планина. Тукъ се слиза отъ Кьопрусъ (Купресъ).

Диринишъ (Дренихъ, Дърнишъ), спада къмъ Клисъ, далечъ е единъ день източно отъ Шобникъ (Шибеникъ). Единъ день пѫть отъ тукъ къмъ западъ се намира Искарадинъ (Скрадинъ), а единъ день пѫть къмъ изтокъ Дирхилка (Върлика).

Гьолхисаръ (Езеро), близо до Акхисаръ, източно отъ Карадагъ (Черна Гора), при рѣката Пилава (Плива). 38 деня пѫть отъ Цариградъ.

Дирхилка (Върлика), между Диринишъ (Дърнишъ) и Хелуна (Хлевно). Отъ Хелуна (Хлевно) по-нататъкъ се минава рѣката Четина (Цетина).

Въ последното изречение по-правилно би било да се каже, че между Хлевно и Върлика се минава Цетина (Нов.).

Гуламуджъ (Гламучъ, Гламохъ, Гламочъ), между Хелуна (Хлевно) и Пексика (Пецка).

Пексика (Пецка), между Мадна и Гуламуджъ (Гламочъ).

Мадна (Медна), между Осмианъ (Османъ) и Пексика (Пецка).

Новасилъ, между Клисъ, Каменградъ и Кирка (Кърка), близо до морския брѣгъ, при Босненската граница, 32 деня пѫть отъ Цариградъ.

И за това мѣсто не зная где би могло да бѫде, ако не е нѣгде около Нови градъ (Нов.).

Кьопрусъ (Купресъ), между Акхисаръ (Скопие) и Хелуна (Хлевно).

Каменградъ, между Акхисаръ (Скопие), Искарадинъ (Скрадинъ) и Кирка (Кърка), 31 день пжть отъ Цариградъ; тукъ се изливатъ гюлета за топове; тукъ има и рудници.

Синъ (Sign), единъ день пжть южно отъ Хелуна (Хлевно) и единъ день пжть северно отъ Клисъ.

Кесерава, между планинитѣ Лисина и Карадагъ (Черна Гора). Този край заедно съ двата гореспоменати се намиратъ на пжтя за Бехке (Бихачъ) и спадатъ къмъ Клисъ.

Кесерава може да бжде преди всичко Коса Яворова, която се намира на означеното мѣсто. Споредъ Хаджи Калфа турцитѣ сж наричали съ това име и цѣла покрайнина. Не зная дали отъ това име и сега има следа (Нов.).

III.

Санджакъ Кирка (Кърка)

Той се простира северозападно отъ Босна Серай (Сараево) къмъ Венеция, край морския брѣгъ, три деня пжть отъ изтокъ къмъ западъ на дължина и два деня пжть на ширина. Главниятъ градъ е

Кенинъ (Книнъ), заобиколенъ отъ Клисъ и Бехке (Бихачъ), на брѣга на Кирка (Кърка), която извира отъ горитѣ на Хирсовица, тече отъ изтокъ къмъ западъ и отива къмъ Кенинъ (Книнъ). Тя протича презъ блатистия край Бобоца (?), върви единъ день пжть по-нататъкъ къмъ Искардинъ (Скрадинъ) и следъ това се влива въ Адриатическо море. Санджакътъ Кирка (Кърка), нареченъ така поради рѣката, се снижава северозападно отъ Клисъ къмъ Венецианската граница. Оттатъкъ Искарадинъ (Скрадинъ) до Садра (Задра) се намиратъ край брѣга следнитѣ градове:

Делинъ, половинъ день пжть отъ брѣга.

Даслина, малко отдалеченъ отъ брѣга.

Рафича, замъкъ три часа по-нататъкъ.

Би могло да се мисли за нѣкое мѣсто Раковица или Рача. Между Книнъ и Задра на картата се виждатъ: Растевичъ и Радушичъ (Нов,).

Дирана, замъкъ сжщо тъй три часа по-нататъкъ.

Може да се мисли за Драмотичъ надъ Обровацъ на Зърмань, или за Дреновацъ, северно отъ Книнъ. К. Иречекъ ми писа, че това би могло да бжде Врана при Задра (Нов.).

Островиджа (Островица) се намира въ срѣдата на санджака.

Има наистина село Островица между Книнъ и Скрадинъ (Нов.).

Каринъ, край морския брѣгъ, половинъ день пѫть отъ Нови (Нови Градъ). Следъ това идатъ замъцитѣ: Седдисламъ (Исламъ), Пулдженикъ (Поличникъ), Земунъ единъ день пѫть далече, Варушъ, Сирка, Нодинъ (Надинъ) на единъ хълмъ; най-после замъкътъ Дирана (Врана). Всички тѣ се намиратъ западно отъ Задра.

Косуцра, презъ която минава гореспоменатата рѣка.

Не мога да се досетя какво се мисли подъ това име: да не е Кърбава? (Нов.).

Одуна, замъкъ край морския брѣгъ.

По името би могло най-напредъ да се помисли за Удбина, понеже тя е край морския брѣгъ (Нов.).

Котаръ, при хърватската граница, съ нивя простиращи се три деня пѫть далече и много гранични замъци. Най-близо се намиратъ: Каменградъ, Акхисаръ (Скопие) и Гьолхисаръ (Езеро); тукъ се намиратъ кадълъцитѣ, които спадатъ къмъ Кирка (Кърка):

Земникъ, малъкъ замъкъ близо до Задра.

Седдисламъ (Islямски Язъ), край морския брѣгъ, половинъ день пѫть отъ Нови.

Пулишникъ (Поличникъ), между Новиградъ и Седдисламъ.

Боланъ, замъкъ близо до Седдисламъ.

К. Иречекъ ми писа, че това ще е селото Билине при Кистань, съ развалини отъ крепость (Нов.).

Тинъ близо до Земникъ.

Радна, малъкъ замъкъ близо до Тинъ, съ джамия и баня.

Даслина, замъкъ близо до Радна.

Рафтидже срещу Шобникъ (Шибеникъ), единъ часъ отъ него.

Йеникаларъ, при брѣга на Купа, отъ другата страна на Костайница; изграденъ на 1000 год. (1591—92) отъ Хасанъ паша.

Лила, кадълъкъ, който спада къмъ Кърка и който обгръща повече отъ 10 замъка.

Тукъ безъ съмнение се мисли за Лика (Нов.).

Пурушикъ (Перушникъ, Перушичъ?), най-крайната граница къмъ Хърватско.

Нови, замъкъ. На западъ отъ Ликанския кадълъкъ се намиратъ горитѣ Мазенъ, а на западъ отъ тѣхъ кадълъкътъ Закирджина. Първиятъ замъкъ къмъ Мазенъ се нарича Обровица (Обравацъ), край който тече рѣката Сирмания (Зърманя) и се влива въ морето; тя тече отъ изтокъ къмъ западъ и кара много воденици. Отъ Задра се докарва житото на кораби и тукъ се меле, защото тамъ има малко воденици.

К. Иречекъ ми писа, че това ще да е най-много съвсемъ непозната кула и стражарница на турската граница, която тукъ е била близо до самото море (Нов.).

IV.

Санджакъ Исворникъ (Зворникъ)

Исворникъ (Зворникъ), 34 деня пѫть отъ Цариградъ, на пѫтя отъ Бѣлградъ за Босна Серай (Сараево). на високия брѣгъ на Дринъ, заобиколенъ отъ Богурдленъ (Шабацъ), Градджаниджа (Грачаница) и Мемлахатеинъ (Солу, Тузла). На 860 год. (1455—56) е билъ превзетъ отъ султанъ Мохамедъ. Замъкътъ е толкова високъ, че като се гледа надолу, хората се виждатъ като мравки. Отъ Бѣлградъ дохаждатъ тукъ по Сава много кораби за търговия. Корабитѣ вървятъ само до Зворникъ. Сава не тече по каменисто корито и при всичко това е дълбока и бърза. Оттатъкъ Зворникъ не отиватъ никакви кораби. Тъй като въ този край често се изкопаватъ голѣми кости, запазило се е предание, че „дивитѣ“ на Саломона сѫ били тукъ въ водата потопени.

Пирауникъ, между Йени Базаръ (Нови Пазаръ), Палафиджа и Истарифлакъ (Стари Влахъ), 20 деня пѫть отъ Цариградъ.

Пирауникъ и Первенекъ (вж. въ санджакъ Босна подъ Истарифлакъ— Стари Влахъ) е едно и сѫщо селище — Бървеникъ. Разликата въ четенето въ Пирауникъ и Первенекъ лесно се обяснява съ чудатия начинъ на турското писане. Че Пирауникъ е нѣгде на източната страна на Стари Влахъ, показва разликата въ далечината между него и Стари Влахъ отъ Цариградъ. На мѣстото, означено по турското четене Палафиджа, не трѣбва да се търси нищо друго, освенъ Павлица, черква на дѣсната страна на Ибъръ. Съ това отъ само себе си е опредѣлено мѣстото на Бървеникъ. Малко по-долу отъ Павлица, влива се отъ дѣсната страна въ Ибъръ рѣкичката Бървеница, а при нейното устие М. Ђ. Милићевић, Кнеж. Србија 658 споменува „град Брвеник“.

Бървеникъ се споменува дори до първитѣ години на XIX вѣкъ въ турскитѣ фермани, издавани на Ново-пазарскитѣ митрополити. На австрийската карта отъ 1690 г. Бървеникъ е записанъ още като градъ населенъ (Нов).

Тирауникъ (Травникъ); 2 деня пѫть северно отъ Серай (Сараево), северозападно на пѫтя за Банялука.

Градджаниджа (Грачаница), между Мемлахатеинъ (Тузла), Исворникъ (Зворникъ), Белина и Богурдленъ (Шабацъ), 23 деня пѫть отъ Цариградъ.

Пелина (Белина), между Градджаниджа (Грачаница), Богурдленъ (Шабацъ) и Тишне (Тешань), 24 деня пѫть отъ Цариградъ.

Посовача (Бусовача), единъ день пѫть отъ Серай (Сараево), на пѫтя за Банялука.

Бухорина, между Корпина (Крупань), Бадра (Ядаръ) и Градджаниджа (Грачаница), 23 деня пѫть отъ Цариградъ.

При всичката неточность на опредѣленитѣ граници Новаковичъ мисли, че Бухорина трѣбва да се търси или при Бораня, или при Буковица (Хасъ-Буковица, сиречь царска или държавна Буковица). Вмѣсто Грачаница по-правилно би било да се спомене Сребърница.

Серберниджé (Сребърникъ, Сребърница), между Берче (Бирча), Осадъ и Зворникъ, 23 деня пѫть отъ Цариградъ.

Мемлахатеинъ (Соли, Тузла), 24 деня пѫть отъ Цариградъ, между Босна, Бѣлградъ, Зворникъ, Градджаниджа (Грачаница) и Серберниджé (Сребърница); тукъ има 2 солни извора на пазаря, отъ тамъ и името на града, което на арабски значи двата солни извора.

Корпина (Крупань), 23 деня пѫть отъ Цариградъ, заобиколенъ отъ Серберниджè (Сребърница), Богурдленъ (Шабацъ) и Исворникъ (Зворникъ).

По положението на мѣстото, не може името Корпина да се свърже съ никое друго име, освенъ съ Крупань и Радевина (Нов.).

Бадрабинаръ, между Корпина (Крупань), Богурдленъ (Шабацъ) и Бухорина.

Покрайнината между Бораня, Щабацъ и Крупань, споредъ начина на Хаджи-Калфовото опредѣление, не може да бѫде друга освенъ Ядаръ (Нов.).

Богурдленъ (Шабацъ), укрепенъ замъкъ при Сава, 2 деня пѫть далече отъ Валиова (Валево) и Зворникъ; презъ разни времена е падалъ въ рѫцетѣ на невѣрнитѣ. На източната страна се издига висока планина, при чийто край се намира крепостьта срещу Сава. Отъ Раджа (Рача) има единъ день пжть покрай Дунава*). Сава прави тукъ единъ завой къмъ североизтокъ, и следъ това при Богурдленъ (Шабацъ) наново се връща въ своя пжть.

И тукъ трѣбва да се направи поправка, защото планинитѣ сж доста далече отъ крепостьта на Шабацъ; крепостьта се намира на равнище и всички планини въ непосрѣдствената околность на Шабацъ сж много низки. Burghurtlen или Buïurtlen значи по турски малина (Нов.).

Осадъ (Осатъ), близо до Валиова (Валево), 23 деня пжть отъ Цариградъ, заобиколенъ отъ Усиджа (Ужица), Вишеградъ и Серберниджѐ (Сребърница). Друго име, на този кадълъкъ е Шахинъ ювасж (сиречь соколско гнѣздо), защото замъкътъ е разположенъ много стръмно въ планината и само отъ една страна е достжпенъ. Градътъ има 50 кжщи, една баня и една джамия.

Тукъ сж забъркани Осатъ и Соколъ. Не е известно нѣкой край отъ дѣсната страна на Дрина да се нарича Осатъ. Ала на лѣвата страна на Дрина срещу Соколъ се намира мѣстность Осатъ въ окржга Сребърница (Нов.).

V.

Санджакъ Херсекъ (Херцеговина)

Между Босна Серай (Сараево), Дукагнъ и Клисъ, далече отъ първия 2 деня пжть на югъ, отъ Цариградъ 25 деня пжть. Тимурташъ паша на 785 год. (1383—84) накаралъ князa на Херсекъ (Херцеговина) да плаща трибутъ; следъ възстанието обаче на синоветѣ на Караманъ и избѣгването на князa на Херсекъ, цѣлиятъ край билъ напълно подчиненъ отъ Мохамедъ паша на 866 г. (1461—62). Само благодарение на многото молби на избѣгалия князъ, била отстжпена на неговия синъ половината отъ земята; следъ неговата смърть, обаче, цѣлиятъ край билъ присъединенъ къмъ ислямскитѣ владения.

Имоджка (Имоцки), между Габла, Мостаръ и Балагай (Благай), единъ день отъ Акджехисаръ, северно отъ Лупушка (Любушки), източно отъ Макарска, западно отъ Серай (Сарај).

Макарска, край морския брѣгъ, 24 мили отъ Габла (Габела). Кадълъкътъ се казва Карагустинъ.

Къзългьолъ, замъкъ надъ Имоджка (Имоцки), разположенъ край едно езеро.

---

*) Погрѣшно, вмѣсто: покрай Сава.

Кълзългьолъ значи Червено езеро. А надъ Имоцки има нѣкакво езеро (Нов.).

Балагай (Благай), граниченъ постъ, 24 деня пжть отъ Цариградъ, между Новасинъ (Невесинье), Имоджка (Имоцки), Габла (Габела) и Мостаръ; замъкътъ Кулуджъ (Ключъ) се намира наблизо.

Лупушка (Любушки), близо до Имоджка (Имоцки), между Габла (Габела) и Мостаръ, половинъ день пжть северно отъ Таратова. Рѣката Мостаръ минава посрѣдата.

Това не е истина, защото Любушки е близо до Требижатъ, единъ притокъ на Неретвина. Кое селище се мисли подъ името Таратова сжщо тъй не можахъ да отгатна (Нов.).

Габла (Габала, Габела), близо до Рагуза (Дубровникъ), 25 деня пжть отъ Цариградъ; заобиколенъ отъ Новасинъ (Невесинье), Имоджка (Имоцки) и Балагай (Благай); тукъ има единъ замъкъ, наричанъ Седдисламъ, гдето иматъ седалището си единъ надзиратель и единъ капетанъ. Островътъ Лесина (Хваръ) се намира на 26 мили отъ Габла (Габела).

Мостаръ, край една голѣма рѣка, наричана Нарентова (Неретва), единъ день пжть отъ Габала (Габела), заобиколенъ отъ Нови, Имоджка (Имоцки), Балагай (Благай), Белградджикъ. Въ Мостаръ има единъ много забележителенъ мостъ, само съ единъ сводъ, построенъ на 974 год. (1566—67); понеже повечето градини се намиратъ оттатъкъ рѣката, нѣкогашъ сж я минавали по единъ висящъ на синджири дървенъ мостъ, който нѣмайки стжлбове, толкова се е клатилъ, че сж го минавали съ смъртенъ страхъ. Следъ превземането на града, жителитѣ сж молили султана Сюлейманъ да заповѣда да имъ се издигне единъ камененъ мостъ. Той изпратилъ строителя Синанъ, който, следъ като разгледалъ мѣстоположението, се изказалъ, че тукъ е невъзможно да се засводи мостъ. Тогава се отказали отъ това намѣрение. По-късно единъ изкусенъ майсторъ столарь отъ града гарантиралъ за изпълнимостьта на предложението и мостътъ се построилъ. Той има единъ единственъ сводъ, чийто диаметъръ има 150 лакти, едно майсторско дѣло, което е учудвало всички строители на свѣта. Зидътъ върху който почива сводътъ има приблизително 8 лакти на ширина.

Почтилъ (Почитейлъ, Почитель), замъкъ край Нарента (Неретва), между Мостаръ и Габла (Габела) Въ планината тукъ се намира единъ край, наричанъ Добра.

Добра ще да е височината Дабаръ, която се намира около 30 километра източно отъ Почитель.

Новасинъ, заобиколенъ отъ Ломинъ, Балагай (Благай) и Мостаръ, 24 деня пѫть отъ Цариградъ.

Пороложфджа, между Имоджка (Имоцки) и Задвария (Задварье), на пѫтя за Клисъ.

Лопинъ (Любинье), допира се до Рагуза (Дубровникъ) и е заобиколенъ отъ Габала (Габела) и Червениджѐ (Требинье?), 25 деня пѫть отъ Цариградъ.

Задвария (Засвиръ, Задварье), замъкъ отъ кадълъка Макарска, близо до Четина (Цетина).

Червениджѐ, между Фуджа (Фоча), Переполъ (Прополье) и Новасинъ (Невесинье), 25 деня пѫть отъ Цариградъ.

Понеже мѣстоположението му е лошо означено, не би могло, мисли Новаковичъ, да се свърже съ друго име, освенъ съ Требинье и Требенищица. Въ това предположение ни затвърдява самиятъ Хаджи Калфа по-надолу при Фоча и Нови, за първото отъ които казва, че се намира между Червениджe, Невесинье и Пльевлье, а за второто между Червениджe (Требинье) и Любинье.

Омишъ (Алмиса), близо до морския брѣгъ, подъ Клисъ при Четина (Цетина), недалече отъ Задвария, срещу острова Браца (Брача). Макарска е 24 мили отъ тукъ.

Нодинъ (Норинъ и Ft. Opus), при вливането на Мостарската рѣка въ морето.

Това е кулата Норинъ подъ Метковичъ при Неретва.

Виргорджа (Въргорацъ), между Макарска и Лупушка (Любушки), въ дъното на една скалиста планина, която се простира отъ Габала (Габела) къмъ Задвария.

Таратова, разположенъ край рѣката, която отива къмъ Мостаръ.

Не можахъ да отгатна кое селище се мисли подъ това име (Нов.).

Дуна, северно отъ Пурусъ, спада въ областьта на Клисъ.

Дуна е известното Дувно. Какво е Пурусъ, не можахъ да отгатна. Турската транскрипция би ни водила на Брусъ, ала такова мѣсто не е познато въ този край, доколкото поне азъ зная. (Нов.).

Пурусъ, северно отъ Таратова.

Браца (Брачъ) и **Лесина** (Хваръ), два острова срещу Омишъ, съ планини, села и замъци.

Фуджа (Фоча), между Ташлиджа (Плевлье), Червениджѐ (Требинье) и Новасинъ (Невесинье). 24 деня пѫть отъ Цариградъ.

Переполъ (Приполье), между Ташлиджа (Плевлье), Чайниджа и Истарифлакъ (Стари Влахъ), 22 деня пжть отъ Цариградъ.

Чайниджа (Чайникъ, Чайниче), между Серай (Сараево) и Переполъ (Приполье), 24 деня пжть отъ Цариградъ.

Ташлиджа (Плевлье), столица на бега отъ Херсекъ (Херцеговина), на пжтя отъ Йени Базаръ (Нови-Пазаръ) за Босна Серай (Сараево), 23 деня пжть отъ Цариградъ, засбиколенъ отъ Фуджа (Фоча) и Чайниджа (Чайниче).

Белградджикъ, между Серай (Сараево), Мостаръ и Акхисаръ (Скопие, Вакупъ), 28 деня отъ Цариградъ.

Гацика (Гацко), кадълъкъ на Херсекъ (Херцеговина), близо до Нова (Нови).

Нова (Нови), крепость край морския брѣгъ, 27 деня пжть отъ Цариградъ; по два пжтя се отива до тамъ — отъ Скутари (Шкодра) и отъ Босна. Наоколо сж Чербениджe (Требинье) и Лопинъ (Любинье). Флотата на испанцитѣ и венецианцитѣ, която е била противъ адмиралъ Хайрединъ, превзела този замъкъ следъ тридневно сражение. На следната година, обаче, дошълъ по сухо Хасанъ паша, румелийскиятъ беглербегъ и адмиралъ Хайрединъ по море, които за 22 деня изхвърлили 8,200 гюлета отъ 37 топа, превзели съ пристжпъ едното укрепление, а другото се предало. Замъкътъ се намира 100 мили северозападно отъ Дураджъ (Драчъ) и 40 мили югоизточно отъ Рагуза. (Дубровникъ). Тукъ е заливътъ Катаро (Которъ), замъкътъ Будуа (Будва), Олгунъ (Улцинь) и Баръ (Антивари).

Конавла (Конавли), между Нови и Рагуза (Дубровникъ). На дѣсната страна отъ пжтя се намира Соколофджа (Соколовацъ), малъкъ замъкъ въ една равнина, и другъ единъ замъкъ отъ сжщата голѣмина се намира на морския брѣгъ.

Соколофджа отговаря на сръбското Соколовацъ или Соколовица. Между това въ паметницитѣ тази крепость се нарича Соко. Днесъ отъ него сж останали само развалини, а се вижда споредъ Хаджи Калфа, че въ времето, когато той е писалъ, още не е билъ разрушенъ. (Нов.).

Друмища и разстояния между най-забележителнитѣ градове

1. Отъ Серай (Сараево) за Банялука се минава рѣката Екшису (сиречь киселата вода), чиято вода има възкиселъ вкусъ като лимонъ, и се дохожда

въ Позоважда (Бусовача) за 1 день
„ Травникъ „ 1 „
„ Яйджа (Яйце) „ 1 „
„ Тирабова (?) въ планината „ 1 „
„ Банялука „ 1 „

2. Отъ Серай (Сараево) за Пеща
до Повазоваджа
(Позоваджа, Бусовача) „ 1 „
до Травникъ „ 1 „
„ Яйджа (Яйце), „ 1 „
минава се презъ Върбасъ до Тирабова „ 1 „
до Банялука, „ 1 „
минава се Уна и се дохажда до Костайница, „ 1 „
следъ това Сава и т. н.

3. Отъ Серай (Сараево) за Искарадинъ (Скрадинъ),
къмъ северозападъ презъ Повазоваджа (Бусовача)
за Травникъ, за 2 деня
следъ това въ лѣво „ Кастабли (?) „ 1 „
за Акчехисаръ (Скопие, Вакупъ) „ 1 „
за Кьопрусъ (Купресъ) „ 1 „
„ Пилавна (Ливно, Хлевно), „ 1 „
минава се презъ Четина (Цетина)
за Дихилка (Върлика) „ 1 „
за Диринишъ (Дернисъ, Дирнишъ) „ 1 „
за Искарадинъ (Скардона, Скрадинъ) „ 1 „

4. Отъ Банялука за Клисъ, отъ северъ къмъ югъ
за Осминаъ за 1 день
„ Мадна (Медна) „ 1 „
„ Пексика (Пецка) „ 1 „
„ Голамуджъ (Гламочъ) „ 1 „
„ Хол'уна (Хлевно), „ 1 „
минава се презъ Четина (Цетина) за Синь „ 1 „
за Клисъ „ 1 „

Край на беглербеглика Босн'а, отъ който впрочемъ само 5 санджака сж описани по отдѣлно.

Добавки

I.

Ловътъ на султанъ Ахмедъ I на 1022 год. отъ хеджра, християнско време 1613 г., отъ Едрене (Одринъ) за Глиполи, и отъ тамъ за Цариградъ, изъ първия томъ на Годишника на османското царство отъ Наим'а, стр. 289.

Първа станция отъ Едрене — Мохамедъ паша чаири (ливада) — Паша-чаиръ.

На следния день — Джисъръ Еркене (мостътъ на Еркене) — гр. Узунъ-Кюприю.
„ „ „ — Карабунаръ (черниятъ кладенецъ) — с. Кара-бунаръ.
„ „ „ — Алтънташъ (златниятъ камъкъ) — с. Алтънъ ташъ.
„ „ „ — Ахмедъ паша мензили (станцията А. п.) — Паша-кьой.
„ „ „ — Каиганли близо до Мигалагара (Малгара).

За да се отиде отъ тукъ за Галиполи, трѣбва да се мине планината Когритагъ (Курудагъ). За да избѣгне трудноститѣ на този проходъ, една часть отъ войскитѣ останала въ Родосджикъ (Родосто). Самиятъ султанъ тръгналъ само съ 3,000 души за Орша (Урша), пристигналъ на следния день въ Булаиръ и станувалъ на полето, близо до гробницата на Сюлейманъ паша (сина на Орханъ). Отъ тукъ най-близкиятъ станъ билъ Галиполското поле при Булаиръ.

На връщане той посетилъ наново гроба на Сюлейманъ паша, чийто покровъ той накаралъ да подновятъ отъ златотканъ платъ, който послужилъ за покровъ на Кааба, и следъ това станувалъ при солницитѣ на Кавакъ (с. Кавакъ).

На следния день той пристигналъ въ Балабанкьой (?)
„ „ „ „ „ Айнаджикъ (Айнарджикъ).
„ „ „ „ „ Родосджикъ (Родосто), гдето се съединилъ съ оставенитѣ войски, далъ аудиенция на татарския князъ Мохамедъ Гераи и празднувалъ съ донанма рождения день на Пророка.

На следния день станътъ билъ въ Кобриджи чаири (с. Копрюджа).
„ „ „ „ „ Умурджа (село Умурджа)
„ „ „ „ „ Силиври (Силиврия).

II.

Маршрутътъ на Мохамедъ IV отъ Едрене за Карабунаръ и отъ тамъ назадъ за Филибе на 1078 год. отъ хеджра, или на 1667 г. християнско лѣтоброение. Рашидъ, I т., стр. 36.

Първа станция Ак-бунаръ (бѣлиятъ кладенецъ) — Акъ-Бунаръ.
Втора „ Кючук-Дербендъ (малкиятъ проходъ) — Мал. Дервентъ (Лалково).
Трета „ Пашакьой (Пашово село) — Пашакьой.

Четвърта	станция	Гундузлеръ (дни) — Гюндюзлеръ.
Пета	„	Бахшайшъ (дарове).
Шеста	„	Шаабанъ бунари (Шабановъ кладенецъ) — Буюкъ бунаръ?
Седма	„	Карабунаръ (черниятъ кладенецъ).
Осма	„	Бахшайшъ (дарове) — Башалии?
Девета	„	Евлиалеръ (светии).
Десета	„	Арнаудъ (албанци) — Арнаутъ-кьой източно отъ Ямболъ?
Единадесета	„	Бакаджаки (погледъ) — Бакаджикъ (пл. св. Спасъ).
Дванадесета	„	Янболи (Ямболъ).
Тринадесета	„	почивка въ Янболи (Ямболъ).
Четиринадесета	„	Халилъ обаси (обични равнини).
Петнадесета	„	Заграджедидъ (Нова-Загора).
Шестнадесета	„	Загра-Атикъ (Стара-Загора)
Седемнадесета	„	Пашадереси (Пашовъ долъ).
Осемнадесета	„	Кара орманъ (Черна гора), с. на западъ отъ Чирпанъ.
Деветнадесета	„	Чобанъ бунари (овчарски кладенецъ).
Двадесета	„	Филибе (Пловдивъ).

III.

Маршрутъ на султанъ Мохамедъ IV отъ Едрене́ за Деспотяйлакъ на 1082 г. отъ хеджра, или на 1671 год. по християнско лѣточисление. Рашидъ т. I, стр 65.

Първа станция	Джисъръ Мустафа (моста на Мустафа) — Мустафа паша (Свиленъ).
Втора „	Хирменли (пъленъ съ гумна) — Харманлий.
Трета „	Узунджа ова (продълговата равнина) — Узунджово.
Четвърта „	Семусдже́ (Семишица — тлъстичъкъ) — Семизче (на 1553 наричанъ още Клокотница).
Пета „	Киали (Когали — скалистъ) — Каялий (сега Раковски).
Шеста „	Папазли (попски) — Папазлий.
Седма „	Курубаши (суха глава).
Осма „	Филибе (Пловдивъ).
Девета „	Еникьой (ново село) — Ново село на с. з. отъ Куртово конаре.
Десета „	Аладжаларъ (разноцвѣтни) — Аджаларе, южно отъ Т.-Пазарджикъ.
Единадесета	Отлуджикъ (тревистъ) — Пещера?
Дванадесета	Батакъ (блато) — Батакъ.
Тринадесета	Деспотяйлакъ (лѣтна квартира въ планината Доспатъ) — Доспатъ пл.

IV.

Маршрутъ на Мохамедъ IV отъ Едрене́ срещу Полша на 1083 год. отъ хеджра, или на 1672 г. по християнско лѣтоброение, по дневни маршове. Рашидъ т. I, стр. 68.

Първитѣ 7 деня отъ м. саферъ на станъ предъ града,

на 8 въ Чомлеккьой — Чомлеккьой.
„ 9 „ Дегирменкьой (воденично село) — Дермендере, южно отъ Къзълагачъ.
„ 10 „ Ениджé Къзълагачъ (ново червено дърво) — Елхово (Къзълагачъ).
„ 11 „ Янболи (Ямболъ).
„ 12 „ почивка тамъ.
„ 13 „ Сераймензили (дворцова станция).
„ 14 „ Каринабадъ (близки мѣста) — Карнобатъ.
„ 15 „ Айдосъ (Айтосъ).
„ 16 „ почивка тамъ.
„ 17 „ Илиджé (топла баня) — Лиджа, ю. и. отъ Айтосъ (Айтошкитѣ бани).
„ 18 „ почивка тамъ.
„ 19 „ Копаранъ (скубачъ), с. изт. отъ Айтосъ, на рѣка Хаджи дере.
„ 20 „ Суджилеръ (Wassermacher) — село Суджулукъ или Гулица.
„ 21 „ Кьоприкьой (мостово село) на р. Камчия, на изхода на Гулишкия проходъ.
„ 22 „ почивка тамъ.
„ 23 „ Девина (Девня).
„ 24 и 25 почивка тамъ.
„ 26 „ Ушенли — с. Юшенлий, по срѣдата на пѫтя Варна — Добричъ (въ картата 1 : 300000 на Виенския военъ географ. институтъ).
„ 27 „ Хаджиоглибазари (пазаръ на хаджиевия синъ), — Добричъ.
„ 28 „ Мусабегъ (князъ Моисей) — с. Мусабей по срѣдата на пѫтя Добричъ — Меджидие.
„ 29 „ Короналидерé (короненъ долъ).
„ 30 „ Такфурсуи (царска вода).
„ 1 „ ребиулевелъ почивка.
„ 2 „ Узуналичаири (ливадата на дългия Али).
„ 3 „ Муфтияйласи (лѣтната квартира на мюфтията).
„ 4 „ Бабатаги (бащина планина) — Бабадагъ.
„ 5 „ почивка.
„ 6 „ Кутлови.
„ 7 „ Исакджи (Исакча).

V.

Маршрутъ на единъ капитанъ-инженеръ за пжтуването му като пратеникъ въ Цариградъ презъ Нишъ и София.

Отъ Бѣлградъ до Столнацъ . . .	6	часа
„ „ „ Коларъ (Колгре) . .	3·30	„
Презъ Хасанъ паша паланка (на р. Ясеница, сега Паланка) за Балташимъ (Баточина)	9·45	„
„ Девибакерданъ (Девибагарданъ) за Ягодина	7·20	„
Минава се презъ Морава и Равенасъ (Раваница) за Паракинъ паланка (Парачинъ) . .	4·11	„
Отъ тамъ до Рашаникъ (Ражань) . . .	3·15	„
„ „ „ Алексинца (Алексинацъ) . .	5·31	„
Отъ Тополницбахъ (р. Тополница) до Нишъ	4	„
Отъ тукъ между планината и Нишава при рѣкичката Кутниско (р. Кутниска) до Коритнякъ	1·9	„
Между скалистата планина Синахъ (Сува пл.), отъ която извиратъ много топли потоци, и Нишава до Мустафа паша паланка (наричана порано Мусапаша паланка, сега Бѣла Паланка)	4	„
Отъ тукъ до Пиротъ (Шардкьой, Шехиркьой), който се намира на лѣво отъ Нишава, между скали и мочури	4·48	„
Десеть минути задъ Пиротъ върви единъ пжть на дѣсно въ планината, следъ това на лѣво отъ Нишава, която тече на дѣсно до Сарибродъ (Царибродъ)	3·50	„
Презъ скалитѣ Ежовицъ (Ежевица), край селото Драгоманъ, гдето иде единъ пжть отъ Видинъ, за селото Слибникъ (Сливница) .	5·6	„
Отъ тукъ за Обело (с. Обеля)	5	„
„ „ „ София	1·30	„
„ „ „ Грублянъ (с. Горубляне) презъ реката Искаръ	2	„
„ „ „ Ениханъ (Нови Ханъ) . . .	3·7	„
Край селото Вокеретъ (Вакарелъ) за Ихтиманъ	4·46	„
Три четвърти часа отъ тукъ минава се край Portam Trajani (Трояновитѣ врата), и се дохажда следъ продължителенъ пжть изъ единъ оврагъ при Марица, на дѣсно се намира снѣжната планина Рило (Рила)	2·20	„
Минава се Марица, село Ябровицъ [?], стражницата Кисдербендъ (Къздервентъ — Момина клисура) и се навлиза въ една равнина при селото Сарембегъ (Сарамбей) за .	4·43	„
До Татаръ Базаръ (Татаръ Пазарджикъ), гдето на нѣколко пжти се минава Марица за	2·54	„

Сжщо при Филибѐ (Пловдивъ) отъ Т.-Базаръ	6.18 „
Презъ потока Станимокъ (Станимака), гдето два часа въ дѣсно се намира градъ съ сжщото име, край Марица презъ Папазли за Алиага Чекмедже (Хаджи Елесъ — Борисовградъ), $^{3}/_{4}$ часа отъ Марица на дѣсно	5·31 „
Презъ селата Енимахале (Дервентъ), Когали (Каялий), Куручесме (Куручешме) за Семишица (Семизче)	4·53 „
Презъ Узунджаова и Хирменли (Харманлий)	6.32 „
Презъ селото Хебисе (Хебибчево) за Мустафа паша кьоприси (Джисъръ Мустафа — Свиленградъ)	4·33 „
По продължението на Марица, край Текирханъ (Текеханъ) за Етмекджикьой [?]	3·38 „
Отъ тамъ за Едренѐ (Одринъ)	1·30 „
„ „ „ Хафса (Хавса)	4·45 „
Презъ Минареликьой[?]до Баба Ески (Ескибаба)	4·7 „
Отъ Баба Ески (Ескибаба) до Боргасъ (Люле-Бургасъ)	3·47 „
„ тамъ до Каришдранъ (Бююкъ Карищиранъ)	3·10 „
„ „ „ Чорли (Чорлу)	3·47 „
„ „ „ Киникли (Кениклий)	2·45 „
„ „ „ Силиври	4·3 „
Презъ Бивадосъ (Богадосъ — Епиватусъ) за Бюкъ Чекмеджѐ	9·57 „
Отъ тамъ за Харемдере (Харамидере), Кючукъ Чекмедже, Хаснекьой[?], Чифликъ[?]	5 „
Всичко отъ Бѣлградъ за Цариградъ	162·58 „

БЕЛЕЖКИ

На пжтя отъ Бѣлградъ за Цариградъ има 7 укрепени прохода:

1. Единъ часъ и 45 минути отъ Нишъ, на пжтя за София, гдето се намира единъ караулъ или стражница, между високи обрасли съ гора планини.

2. Между Мустафа паша паланка (Бѣла Паланка*) и Шардкьой (Пиротъ). 43 минути извънъ паланката пжтьтъ се изкачва цѣлъ четвертъ часъ по планината Черникьой (Черни връхъ) до една височина, която стръмно се спуска надолу, следъ това минава добъръ половинъ часъ презъ много висока планина, гдето на дъното се намира единъ караулъ.

---

*) Бѣла Паланка първоначално се е наричала Муса паша паланка, преименувана погрѣшно по-късно на Мустафа паша паланка. Вж. Jiriček. C. Die Heerstrasse etc., 127.

3. Между Пиротъ и Нишъ, единъ часъ и 15 минути отъ Сарибродъ (Царибродъ) къмъ Слибникъ (Сливница), презъ скалитѣ Йежовицъ (Ежевица), който отъ дветѣ страни отвесно възлиза, въ продължение на 20 минути, съ единъ караулъ или стражница. Четвъртиятъ и най-прочутиятъ проходъ е Porta Trajani (Трояновитѣ врата). Тукъ има два пѫтя; единиятъ, врѣзанъ въ планината върви нагоре презъ вратата, другиятъ долу въ дѣсно въ дълбока пропасть, край единъ потокъ въ продължение на единъ часъ, отъ двѣтѣ страни заграденъ отъ високи скали. Петиятъ проходъ почва 1 часъ отъ Татаръ Базаръ (Татаръ Пазарджикъ) и върви, въ продължение на 2 ч. и 30 минути, край самата Марица, надъ издѣлани скали и мостове. На лѣво Марица, а оттатъкъ нея високи, на дѣсно низки скали, присѣчени отъ 4 силни потока, които тукъ се вливатъ въ Марица. Между този и предишния проходъ отива главниятъ пѫть за Босна Серай (Сараево) въ дѣсно навѫтре презъ Бана (Баня), Самаковъ (Самоковъ), Дупинджѐ (Дупница). Сестонликъ (Кюстендилъ), Гридере́ (Егридере), Паланка (Егри паланка) и Пирищина (Прищина). Следъ прохода се дохожда въ една равнина и се минаватъ още 6 малки потока, преди да се стигне до Базаржикъ. Лошиятъ пѫть между Узунджова (Узунджово) и Херманли (Харманлий), гдето планината и отъ двѣтѣ страни не може да се заобиколи, трѣбва да се брои за шестия проходъ, а за седмия дефилето при Бююкъ и Кючукъ Чекмедже, гдето връзката съ шосето е възстановена само чрезъ моста, който води надъ устието на езерото.

Пѫтьтъ отъ Едрене́ (Одринъ) за Цариградъ върви все нагоре-надолу, отъ хълмъ на хълмъ, поради многото потоци, които се вливатъ въ морето отъ лѣво на дѣсно и образуватъ многобройни долища.

Такива потоци има 85, на повечето отъ които сѫ издигнати мостове.

VI.

Маршрутъ на преводача (Хамеръ) презъ Добруджанска Татария отъ Варна за Галаджъ (Галацъ).

Отъ Варна до Бабадагъ има 42 часа, а имено:

до Аджемлеръ	2 часа
до Сарѫгьолъ	2 „
до Шахинлеръ (Шахинларъ)	2 „
до Иланлъкъ	2 „
до Карабаки (Карабакѫ)	2 „
до Караязиджи (Кара Язъджи)	2 „
до Херманъ Огли Коюси (Харманъ Куюсу)	1 „
до Гьомлекъ или Кадемкоюси (?)	4 „
до Узунларъ и Енимахала	$2^1/_2$ „
до Османфакихъ (Османфакѫ)	1 „

до Мурадларъ (Мурфатъ?)	2	„
до Карамурадъ	4	„
до Истеръ (Визтеръ)	2	„
до Коджакларъ (Коджелакъ?)	2	„
до Потуръ	4	„
до Истерне (Вестерия)	$4\frac{1}{2}$	„
до Енизале (Енисала)	$\frac{1}{2}$	„
до Бабадагъ	2	„
до Исакджи (Исакча)	8	„
до Рене (Рени) и Таморова (?)	4	„
до Галаджъ (Галацъ)	4	„

Странични разстояния

Между Гойемликъ и Узунларъ, на дѣсно е Бююкъ Енгосъ (Голѣмъ Енгосъ), на лѣво Кючукъ Енгосъ (?), до единия и другия . . 1 часъ

Отъ Херманогли (Харманъ-Куюсу) за Мангалия, която трѣбва да се намира тъкмо насреща 7 „

За Базарджикъ (Добричъ) . 5 „

Отъ Гойемликъ за Расова (Расоватъ) . 7 „

За Силистра . . .18 „

До Кабадинъ (на пжтя отъ Гойемликъ за Расова). . . . . . . 3 „

До Азабларъ . . . . . . 2 „

До Расова . . . . 2 „

На другата страна Мустафадже (Мустафа-кьой?) . . . . 1 „

На другата страна Мангалия . . . 2 „

Отъ Карамурадъ за езерото Сюдгьоли (Ташаулъ), което се изтича въ морето и въ срѣдата на което се намиралъ островъ, наричанъ Карабагдже 2 „

Кара-Херманъ (Кара-орманъ) на морския брѣгъ надъ Сюдгьоли (Ташаулъ) . . . 4 „

Отъ Карамурадъ за езерото Карасу (Черна вода) 4 часа, отъ което Дунавътъ билъ отдалеченъ само 2, а Черна вода . . . . . 6 „

На пжтя отъ Османфакихъ (Османъ-факж) за Расова: Булбуларъ (Ески и Ени-Бюлбюлеръ) . 1 „

Узунмохамедъ (?) . . . . 3 „

Расова . . . . . . 4 „

Отъ Коджакларъ за Хирсова (Хърсово) . 8 „
а имено до Кефеле (?) . . . . . 1 часъ
до Ширинлеръ (Шеринъ-кьой) 2 „
до Кадрикишласи (Каджж-кашла) 1 „
до Хирсова (Хърсово) . . 4 „
Всичко 8 часа

Отъ Османфакихъ (Османъ-факж) на пжтя за Костендже (Кюстенджа)

Мохамедье (Мамбети ?)	1 „
Хасделикъ (Хасдорлукъ)	1 „
Костендже (Кюстенджа):	2 „
Отъ другата страна за Бокадинъ (Кобадинъ)	2 „
Отъ тамъ за Казамакъ (Качемакъ)	2 „
„ „ „ Расова (Расоватъ)	4 „

Отъ хълма на западналия замъкъ Йенизале се намиратъ, споредъ магнитната стрелка, безъ да се брои отклонението, на 77⁰ северозападно Бабадагъ, пирамидообразната планина Помсилъ на 45⁰ северозападно, малката планина Денистепе на 25—35⁰ северозападно, островътъ на езерото Расимъ или Рамсинъ (Бабадагско) на 60—65⁰ северозападно.

Бележки

Единъ часъ и половина отъ Иланлъкъ, на пѫтя за Карабакѫ, се намира кладенецъ 250 педи дълбокъ. При Мурадларъ (Мурфатъ ?) се срѣщатъ крѫгове отъ голѣми стенни камъни, развалини на голѣма стара стена, която е вървѣла отъ Костендже (Кюстенджа) до Дунава, а именно, споредъ показанията на тамошнитѣ жители, до замъка Киновъ, нариччанъ още Адамкилисе (сир. Адамова черква).

Истеръ (Вистеръ) е изграденъ отъ развалинитѣ на единъ голѣмъ градъ, издигнатъ между две редици скали. Безъ съмнение това е Истеръ на Страбонъ. Скалитѣ се издигатъ около 10 минути преди да се стигне въ града. На една отъ тѣхъ въ дѣсно ни посочватъ входа къмъ подземни пещери, които се простирали много часове подъ земята. Като се наблюдава отъ хълма Йенизале (Енисала), езерото Рамсинъ изчезва по посока 25⁰ на северозападъ; обаче на ново се появява по посока на магнитната стрелка 32⁰ на североизтокъ. То е само едно езеро, чиято по-тѣсна часть се губи отъ окото подъ склона на хълма. Езерото завива на югъ къмъ морето и нѣма повече отъ три часа пѫть отъ неговото начало при Бабадагъ до устието. Въ най-широката си часть изглежда да има нѣколко часа. Селото, което се намира отъ другата страна на това езеро, се нарича Себилъ (Зибилъ). За нѣкакъвъ градъ Томисваръ, който е отбелязанъ въ повечето карти, нищо не може да се узнае въ цѣлата Добруджанска Татария. Езерото, край което е билъ разположенъ стариятъ Томи, може да е това при Бабадагъ, ала по-вѣроятно трѣбва да е езерото при Мангалия. Отъ посоченитѣ разстояния поличава, че ивицата земя между Дунава и Черно море въ повечето карти е посочена много широка.

Областьта Добруджа (наречена така, както изглежда, по мизиеца Δοβριχεος, споменуванъ отъ Халкохондила) е една необозрима, плодовита, обаче необработена равнина. Въ най-горещитѣ лѣтни дни, въпрѣки липсата на рѣки, зеленината и въздухътъ сѫ всѣкога прѣсни, което трѣбва да се отдаде, безъ съмнение, само на съседството на Дунава и на Черно море. На всѣкжде великолепни ливади за многобройнитѣ стада коне, крави и овце, произведенията отъ които сѫ главниятъ поминъкъ на жителитѣ (първоначално татари). Кадълъкътъ Варна се простира до Шахинларъ, Мангалийскиятъ до Костендже (Кюстенджа), а последниятъ до Бабадагъ.*)

Край

Поправки и добавки

Кн. II. 78 (18), р. 22 отгоре: Хаскьой безъ съмнение е днешното Асъкьой, северно отъ Хавса, на пѫтя Одринъ — Лозенградъ.

Кн. II. 79 (19), р. 15 отдолу вм. Паравди чети: Паравади.
" " 83 (23), р. 1 " вм. Такфурголи чети: Такфургьоли.
" " 85 (25), р. 1 " вм. жителитѣ били чети: жителитѣ да били.

Кн. II. 85 (25), р. 13 " : г-нъ Ив. Молловъ отъ Шуменъ, въ едно писмо до мене, смѣта, че джамията, за която е дума у Васифъ, била сегашната „Томбулъ“ джамия и че тя, споредъ надписа върху мраморната плоча надъ входнитѣ врата, била съградена на 1157 (1744) год., а не на 1059 (1649) год., както пише Васифъ, а следъ него и други пѫтешественици, па дори и К. Иречекъ. Понеже Хаджи Калфа е живѣлъ отъ 1609 до 1659 год., явно е, че джамията за която той говори не може да бѫде джамията на Шерифъ Халилъ ефенди, съградена на 1744 г., която дата трѣбва да веземемъ за достовѣрна. И наистина на моето запитване г. Молловъ ми съобщава, че въ Шуменъ имало още други две стари джамии: едната съ стари гробица до еврейската баня съ гробницата на Джезарлѫ Хасанъ паша и другата до „Томбулъ“ джамия, сега вече съборена. Около последната били намѣрени мраморни плочи съ християнски орнаменти и капители отъ църкви.

Кн. II. 87 (27), р. 23 отгоре вм. Умдрфакихъ чети: Умурфакихъ.
" " 88 (28), р. 16 отдолу вм. Weinschierling (лозата?) чети: киселъ трънъ (Berberis vulgaris).

---

*) Въ българския преводъ е изоставена седмата и последна добавка отъ нѣмския Хамеровъ преводъ, която съдържа турскитѣ имена на най-забележителнитѣ острови на Архипелага, споредъ картитѣ на „Историята на османскитѣ морски войни“ отъ Хаджи Калфа.

Кн. II. 89 (29), р. 3 отдолу вм. нѣще чети: не ще.

„ „ 99 (39), р. 2 отгоре вм. хубави градени улици чети: хубаво изградени улици.

Кн. II. 101 (41), р. 4 отдолу вм. Чйалаикъ чети: Чайлаикъ.

„ „ 101 (41), р. 6 „ вм. Ферджикъ чети: Фереджикъ.

„ „ 101 (41), р. 14 отгоре: книжовникътъ г. П. Делирадевъ отъ София устно ми съобщи, че по предание сегашното село Сиришникъ било старо тържище, въ което се събирали околнитѣ села на пазарь и че то било нѣкогашъ седалище на кадия. Това потвърждава догадката на К. Иречека.

Кн. II. 105 (45), р. 7 отгоре вм. Димотиха чети: Димотика.

„ „ 107 (47), р 13 отдолу: редакторътъ на сп. Родопа г. Караманджуковъ въ едно писмо до редакцията на Архивъ за поселищ. проучв. смѣта, че това название се отнасяло до планинския (таларж) кадълъкъ, обхващаџъ долината на р. Сюютлийка, дѣсенъ притокъ на р. Арда и съ центъръ днешниятъ гр. Кушукавакъ (Крумовградъ), който именно стоялъ почти на еднаква далечина между Гюмюрджина, Узунджово, а и Хаваси (Овасахи), ако това име е носило Ортакьойското (Ивайловградското) поленце.

Кн. II. 107 (47), р. 5 отдолу: нѣма нужда да се обяснява, че това е Енидже на р. Карасу (Места).

Кн. II. 108 (48), р. 9 отгоре: споредъ г. Караманджуковъ, Чайлаикъ (Чаглаикъ) били пръснатитѣ селища задъ планинския по посока къмъ Кавала масивъ Барзика, срещу българското с Еникьой (Ксантийско), сега изселено отъ българи. Тѣзи селища българитѣ наричали Челлекъ. Тамъ трѣбва нѣкога да е било седалището на кадълъка, на западъ отъ р. Места, въ жгъла, образуванъ отъ нея и Бѣло море. Седалището на тази покрайнина е Саржшабанъ. Преданието говори, че челлеклиитѣ, прочути отъ близкото турско време като крадци, особено на мулета, коне, овци и кози, замѣстили при нашествието на турцитѣ българитѣ, които се изтеглили презъ Букъ нагоре въ срѣдна Родопа и образували с. Широка лжка съ близкитѣ нему села, махали и колиби.

Кн. III. 48 (52), р. 23 отдолу вм. Келеирге (Келеперъ) чети: Келемрье (Келемеръ).

Кн. III. 50 (54), р. 7 отдолу вм. Лягадина чети: Лжгадина.
Кн. III. 53 (57), р. 1 отгоре вм. Ченак-лиманъ чети: Чанак-лиманъ.
Кн. III. 55 (59), р. 11 отгоре вм. Вардара чети: Вардаръ.
Кн. III. 57 (61), р. 6 отдолу вм. Родовисте чети: Радовисте.
Кн. III. 58 (62), р. 13 отдолу вм. Офджойли чети: Офдзайоли.
Кн. III. 59 (63), р. 29 отгоре вм. Олесина чети: Оласина.
Кн. III. 64 (68), р. 7 отдолу вм. Falmereyer чети: Fallmerayer.
Кн. III. 88 (92), р. 10 отгоре вм. Велжтеринъ чети: Велджтеринъ.

Присжтствието на *л* въ турската именна форма на селището показва, че неговиятъ славянски обликъ е билъ Въ*л*читрънъ, а не Вучитрънъ, а следователно и че неговитѣ първи основатели сж били българи, а не сърби. Инакъ турското название щѣше да гласи: Вуджтеринъ.

Кн. III. 93 (97), р. 22 отгоге вм. Копаникъ, Копаунегъ, (Купиникъ) чети: Копаникъ (Копаунегъ, Купиникъ)

Кн. III. 96 (100), р. 12 отдолу вм. Киранси чети: Киранса.
Кн. IV. 75 (103), р. 7 отгоре: Хаджи Калфовиятъ описъ на Босна не е нито толкова точенъ, нито толкова пъленъ, колкото е това при останалитѣ описания на покрайнинитѣ. Въ това се увѣряваме още отъ пръвъ погледъ, а освенъ туй можемъ да се увѣримъ за щастие и отъ сравнението на Хаджи Калфовиятъ описъ съ бележкитѣ на Аини-Али, по-стари отъ Хаджи Калфовата книга, както и съ описитѣ на босненскитѣ паши отъ второто и третото десетилѣтие на XVII вѣкъ, които сѫ запазени въ венециянски-далматински преводи и записки.

Хаджи Калфа е непъленъ за Босна, защото споменува въ нея осемь санджака, а ни дава описанието само на петь, а именно на: Босна, Клисъ, Кърkъ, Зворникъ и Херцегъ (Херцеговина), а за останалитѣ три, които у него сѫ поименувани: Пожега, Рохиса и Раховиджа нѣма ни дума. За Пожега можемъ да се догаждаме, че е часть отъ Словенско, за Раховиджа можемъ да предполагаме, че е Ораховица, градъ и область въ онова време въ Словенско, но какво значи Рохиса, не можемъ по нищо да отгатнемъ (Нов.).

Кн. IV. 79 (107), р. 6 отгоре вм. Варцаре чети: Варцаръ.
Кн. IV. 79 (107), р. 20 отгоре вм. Брача чети: Брачъ.
Кн. IV. 84 (112), р. 18 отгоре вм. Бухарина чети: Бухорина.
Кн. IV. 87 (115), р. 9 отдолу вм. Прусъ чети: Пурусъ.
Кн. IV. 89 (117), р. 24 отгоре вм. Дирнишъ чети: Дърнишъ.
Кн. IV. 95 (123), р. 3 отдолу вм. Гьомлекъ чети: Гойемликъ.
Кн. IV. 96 (124), р. 21 отдолу вм. Кабадинъ чети: Кобадинъ.

ОБЩИ ДОПЪЛНИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ

за Хаджи Калфа и за географското му съчинение Джиханнюма, въ което сѫ описани Румелия и Босна

отъ

Гълѫбъ Д. Гълѫбовъ

Нито въ азбучнитѣ, нито въ систематичнитѣ каталози на многобройнитѣ турски книгохранилища, богати съ стари ценни арабски, персийски и турски рѫкописи, авторъ подъ име Хаджи Калфа не сѫществува. Сѫщото вѣроятно ще да е и въ каталозитѣ на библиотекитѣ въ Персия, Арабия, Египетъ и други близкоизточни мюсюлмански страни, защото въ тѣхъ този авторъ е познатъ подъ името Кятибъ Челеби (Мустафа бинъ [синъ на] Абдуллахъ), съ добавено прозвище Хаджи Халифе, което европейцитѣ сѫ преиначили въ Хаджи Калфа (вж. по-подробни пояснения въ предговора на г. Ст. Аргировъ, кн. 2, стр. 63 и сл.).

Кятибъ Челеби (Хаджи Калфа) е билъ не само най-голѣмиятъ турски ученъ презъ XVII вѣкъ, но той и до днесъ си остава най-знаменитиятъ османски библиографъ, историкъ и географъ, всеизвестенъ на учения свѣтъ. Но научнитѣ занимания на нашия авторъ сѫ обхващали още и мюсюлманска юриспруденция, математическитѣ науки, дори и медицина. Всичко това естествено е допринасяло както за тогавашната му известность въ Европа, тъй и за днешната му слава на истински представитель на научната мисъль въ Османската империя презъ единъ вѣкъ, колкото свѣтълъ на Западъ, толкова мраченъ и тираниченъ въ страната на именития авторъ (вж. Ahmet Refik, Kâtip Çelebi, Istanbul, 1932, стр. 5). Поради това, не само никой въ отечеството му не го е оценилъ като ученъ и творчески мислитель, но често пѫти презъ живота си, той е бивалъ изоставянъ да се измѫчва безъ каква да е материална подкрепа за преживѣване. Въпрѣки тѣзи лишения, той не измѣнилъ на призванието си, подхранвано отъ необикновено и изключително влѣчение къмъ чистата наука, въ областьта на която той е работилъ денонощно, и можалъ да остави двадесеть и две голѣми и ценни съчинения по библиография, история, география и пр.

Най-голѣмиятъ му трудъ, неговото коронно дѣло, е съчинението му Кешфюззунун ан есамиюл кютуб вел фюнун, т. е. Откриване на мненията въ имената на книгитѣ и на наукитѣ, съ други думи наученъ описъ на книгитѣ и наукитѣ. Този огроменъ трудъ за негово време Кятибъ Челеби е работилъ цѣли двадесеть години, и е написалъ на арабски, на който езикъ, заедно съ персийски, той е пишелъ отлично. Кешфюззунун е преведенъ на латински отъ G. Flügel подъ название: Lexicon bibliographicum et encyclopaedicum a Mustafa ben Abdallah, Katip Jelebi dicto et nomine Haji Kalfa celebrato compositum. Leipzig, 1835—1854 T. I VI. Това е най-пълниятъ библиографски каталогъ на арабски, персийски и турски книги. Следъ смъртьта на автора, попълванъ е билъ отъ мнозина негови последователи. Намира се въ Софийската народна библиотека [X. E. $^{1}/_{4}$] въ арабски и латински текстъ; вж. по-вече подробности и относно други преводи въ Nouvelle bibliographie générale depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours. Paris, 1861. T. XXIII, стр. 39 и сл. (Hadji Kalfa).

Географското сьчинение на Кятибъ Челеби е Джиханнюма. Джиханнюма е съставна дума отъ: джихан, пер. сѫщ., свѣтъ, миръ, вселена; нюма, перс. прил. показателъ, който сочи. Двете думи заедно: свѣтопоказатель, миропоказатель, въ смисъль на козмография, география, както съ право много автори наричатъ това сьчинение. Джиханнюма е написана въ 1648 г. (вж. A. Refik пос. с. стр. 26), а печатана въ 1732 год. ведно съ първитѣ книги, напечатани съ въвеждането още на книгопечатането въ Турция. Въпрѣки, че е доста старо, това издание се намира и въ Софийската народна библиотека подъ № 0. 0. I. $^{1}/_{4}$, и въ много други библиотеки, а въ Цариградъ — въ всички. Въ него не сѫществува никакво географско описание на европейскитѣ владения на тогавашната Османска империя, следователно и на Румелия и Босна.

Както бележи и г. Ст. Аргировъ (II, 64), географското описание на Румелия и Босна Хамеръ е намѣрилъ въ единъ рѫкописъ, който е съдържалъ едновременно и поменатата печатна Джиханнюма. Тази рѫкописна Джиханнюма, която за различие отъ първата, ще наричаме цѣлостна, нѣкои автори считатъ за втора редакция на печатната (вж. Encyclopédie de l'Islâm, t. II, стр. 217, Hadji Kalpha отъ Mordtmann).

Въ времето на Хамера, въ началото на XIX вѣкъ, тя ще да е била истинска библиографска рѣдкость, каквато се смѣта и днесъ, понеже все още си остава въ рѫкописъ, неизданенъ до сега. По указание на Mordtmann, ние можахме да намѣримъ тази цѣлостна Джиханнюма не само въ библиотекитѣ, които той посочва, но още и въ новооткритата за публиката султанска библиотека въ стария дворецъ Топкапу, днесъ превърнатъ въ музей. Така че, понастоящемъ въ Цариградскитѣ обществени библиотеки, достѫпни за всички научни работници, сѫществуватъ следнитѣ шесть отлично запазени рѫкописи на цѣлостната Джиханнюма отъ Кятибъ Челеби (Хаджи Калфа) съ географското описание на тогавашнитѣ европейски владения на Османската империя, включително Темешварската, Будинската и други административни единици.

Тѣзи рѫкописи се намиратъ въ следнитѣ библиотеки: 1) единъ въ Ragıp paşa kütüpanesi: подъ № 1061 съ 340 листа при размѣри 300 мм. X 198 мм., съ четиридесетина художествено нарисувани малки и голѣми цвѣтни географски карти и двадесетина чертежи-карти; 2) единъ въ Süleymaniye kütüpanesi подъ № 640 [Halit efendi], съ 173 листа; този ржкописъ съдържа само описанието на Турция, т. е. безъ печатната Джиханнюма; поради това и въ каталога, както и на л. 1-а [ненумериранъ] е написано: Zeili Cihannüma min tarafı Rumili bu basma içinde yoktur, т. е. „притурка къмъ Джиханнюма за страната Румелия, въ печатната [Джиханнюма] това не сжществува“; 3) четири ржкописа въ Topkapı sarayı kütüpanesi подъ №№ 1622, 1624, 1629 и 1630 [Revan]: първиятъ е съ 300 листа; картитѣ и чертежитѣ грубо, детски нарисувани само съ черно мастило; вториятъ съ 200 листа; третиятъ съ 314 листа; четвъртиятъ съ 361 листа. Нека отбележа, че почти всички тѣзи ржкописи сж подвързани съ здрави корици, нѣкои облѣчени съ вишнена кожа.

Доколкото можахме да сравнимъ ржкописитѣ единъ съ други, въ добавъчната имъ часть, т. е. тази, която насъ интересува, можахме да установимъ, че тѣ сж почти съ еднакво съдържание. Тукъ тамъ преписвачитѣ сж правили много малки измѣнения въ нѣкои наименования на селищата, като: Бабаи Атик въ № 1061, написано Баба Ескиси въ № 640 (гр. Бабаески, първиятъ изразъ по персийско правило, а вториятъ по турско правило); на много други мѣста се виждатъ сжщо чести, но съвсемъ дребни измѣнения и въ описанията на селищата.

Общо взето, въ всички тѣзи ржкописи на цѣлостната Джиханнюма — безъ № 640, въ който както казахме печатната не сжществува — географското описание на тъй наречената добавъчна часть за земитѣ на тогавашнитѣ османски владения, винаги почва следъ оставени отъ единъ до шесть празни листа отъ края на текста на печатната Джиханнюма. Това обстоятелство ни дава основание да предполагаме, че наистина тази втора, добавъчна часть на Джиханнюма, Кятибъ Челеби не е написалъ едновременно съ първата (печатната) часть, а малко или много време отпосле. Иначе, тя би съставлява едно нераздѣлно цѣло съ издадената вече Джиханнюма, и не би била тъй рѣзко отк҄жсната отъ нея.

Нека отбележимъ сжщо, че преди да почне описанието на Румелия, въ тази добавъчна часть — безъ какво да е заглавие — се говори за морета, за езера, за планини, за рѣки, и пр. и пр., но като дефиниции, и това продължава двадесетина листа. Едва следъ туй, пакъ безъ какво да е заглавие, а просто въ срѣдата на нѣкой редъ (р. 14, л. 297-б на № 1061; р. 28, л. 266-а, № 1622; р. 3 и 4, л. 178-а, № 1624), съ червено мастило е написано Zikri memaliki Rumili, т. е. описание (буквално: споменаване) на Румелийската страна (страната Румили), като следъ нѣколко реда пакъ въ срѣдата (р. 23, № 1061) е написано Memleketi Viza, т. е. селището (буквално: страната) Виза, и все така въ срѣдата на редоветѣ се изреждатъ всички селища: Сарай, Чорлу, Хатунили, Бабаи Атикъ и пр. и пр., не само безъ никакво заглавие или поддѣление на санджаци, а чисто и просто дори безъ никакъвъ новъ редъ. Сжщото е и съ описанието на Memleketi Budin (л. 295-б, № 1622), съ това на Memleketi Temeşvar (л. 299-а, № 1622). Отъ това следва да заключимъ, че поддѣленията на санджаци, които г. Аргировъ ни дава, се срѣщатъ само въ ржкописа на графъ Ржевуски, както това изрично изтъква Хамеръ, като казва: тукъ (сиречь въ този ржкописъ) за първъ пжть се явява едно изчерпателно политическо разпредѣление на Европейска Турция на санджаци (вж. предговора на г. Аргировъ, кн. 2, стр. 65).

Нека добавимъ сжщо, че при общата провѣрка, която направихме на българския преводъ на г. Ст. Аргировъ, съ нашия преписъ изъ горепоменатитѣ ржкописи на цѣлостната Джиханнюма, не намѣрихме почти никакви неточности или грѣшки. Ако тукъ тамъ българскиятъ преводъ леко се отклонява отъ оригиналния турски текстъ, то се дължи изключително на малкитѣ измѣнения, които сж правили разнитѣ преписвачи. Това ни дава да заключимъ, че Хамеръ е билъ точенъ въ превода си, още повече че тази часть на Джиханнюма е написана на говоримия турски езикъ, и се разбира много по-лесно отъ печатната Джиханнюма, която на мѣста е извънредно трудна.

Въ нѣмския преводъ Хамеръ не е успѣлъ да преодолѣе друга трудность, свързана съ особеностьта на арабицата, въ която се употрѣбяватъ много малко гласни букви. Поради това и транскрипцията на имената на селищата, съ арабица написани съвсемъ правилно за турския езикъ, той ни дава преиначени въ изговора. Това е станало защото първо той не е знаелъ предварително имената на тѣзи селища; и второ, защото не е спазилъ нѣкои елементарни езикови закони въ турския изговоръ, като напр. всесилния законъ за вокалната хармония, който законъ щомъ се наруши, добива се речь, която въ индоевропейскитѣ езици напр. би съответствувала на речь съ нарушени правила за съгласуване по родъ и число на прилагателнитѣ съ сжществителнитѣ (вмѣсто добри хора — добъръ хора; вмѣсто une bonne femme — une bon femme и пр. неправилности). Така, вмѣсто да транскрибира Чорлу или Чорлж, както е трѣбвало да се изговори на турски написаното съ арабица въ турския текстъ, Хамеръ пише Чорли, съ явно и грубо нарушение на закона за вокалната хармония; вмѣсто Търнова, пише Тирнава; вмѣсто Пилевне, пише Пилавна; вмѣсто ясното и четливо Ивраджа, той пише Уйвардже (за гр. Враца); вмѣсто Харманлж, той пише Хирменли; вмѣсто Березникъ, той пише Пирсникъ; вмѣсто Дупнидже, той пише Дупинджа, и още много други неправилно транскрибирани имена на български, а може би и на други селища. Естествено, че това не е голѣма спънка да се намѣри истинското име на селището, но все пакъ трѣбва да се има предъ видъ отъ изследователитѣ, които биха искали да знаятъ точнитѣ и вѣрни турски имена на българскитѣ селища презъ времето на Кятибъ Челеби (XVII-и вѣкъ).

АЗБУЧЕНЪ ПОКАЗАЛЕЦЪ

НА ГЕОГРАФСКИТѢ ИМЕНА*)

А

Абукоръ вж. Врахори
Абулахоръ вж. Палеохорионъ
Авала III 93 (97)
Аваринъ вж. Наварино
Авлона вж. Валона
Авраша вж. Евреше
Авретъ-Хисаръ вж. Женско
Агостосъ вж. Негушъ
Аграфа III 62 (66)
Адамкилисе вж. Киновъ
Аджаларе IV 91 (119)
Аджа онассе II 103 (43)
Аджемлеръ IV 95 (123)
Адна р. вж. Уна
Азабларъ IV 96 (124)
Айдосъ вж. Айтосъ
Айнаджикъ вж. Айнарджикъ
Айдунатъ вж. Парамития
Айнабахти вж. Навпактосъ
Айнарджикъ II 104 (44), IV 90 (118)
Айосъ Оросъ вж. Света Гора
Айроболъ II 102 (42), II 103 (43)
Айтосъ II 79 (19), II 80 (20), IV 92 (120)
Акбунаръ IV 90 (118)
Акерманъ II 79 (19)
Акломъ р. II 90 (30)
Ак-херманъ вж. Акерманъ
Акхисаръ вж. Кроя
Акхисаръ вж. Скопие (Вакупъ)
Алавара III 51 (55)
Аладжаларъ вж. Аджаларе
Аладжа Хисаръ вж. Крушевецъ
Алакенише II 88 (28)
Алаклисе II 88 (28)
Аласона вж. Еласона
Алексинецъ IV 93 (121)
Алиага Чекмедже IV 94 (122)
Алмиса IV 87 (115)
Алтинъ III 89 (93)
Алто III 77 (81)
Алтънъ Или вж. Алтинъ
Алтънъ-ташъ IV 90 (118)
Амфиса вж. Сална
Анаболи вж. Науплия
Анатолико вж. Етоликонъ
Анатолия II 74 (14)
Андороса вж. Андруса
Андруса III 72 (76)
Антивари III 84 (88), IV 88 (116)
Анхиало II 79 (19)
Аполония р. III 81 (85)
Аргирокастро III 78 (82), III 80 (84)
Аргосъ III 69 (73)
Арда р. II 73 (13)
Аркадия вж. Кипарисия
Армийо вж. Халмиросъ
Арнаудъ-Бѣлградъ вж. Бератъ
Арнаутъ-кьой IV 91 (119)
Арта III 76 (80), III 78 (82)
Архосъ вж. Аргосъ
Аспропотамо III 77 (81)
Аталанти III 66 (70), III 67 (71)
Атина III 66 (70)
Ахмедъ паша мензили вж. Паша-кьой
Ахмедъ пашовъ чифликъ II 104 (44)
Ахьоли вж. Анхиало
Ашикъ III 51 (55)
Аюкьоси II 110 (50)
Ая Маура вж. Левкасъ
Аяпетри вж. Хагиосъ Петросъ

---

*) Римскитѣ цифри означаватъ книжката на Списанието, арабската цифра до нея, страницата въ него, а цифрата въ скоби — страницата на отдѣлнитѣ отпечатъци.

Б

Бабадагъ II 81 (21), IV 92 (120), 95 (123), 96 (124), 97 (125)
Баба Ески II 68 (8), II 78 (18), IV 94 (122)
Бабаларъ II 105 (45)
Бадрабинаръ вж. Ядаръ
Бадраджикъ вж. Патрасъ
Базарджикъ вж. Добричъ
Базария III 54 (58)
Бакаджикъ IV 91 (119)
Балабанкьой IV 90 (118)
Балиабадра вж. Патрасъ
Балташимъ вж. Баточина
Бана II 79 (19), II 94 (34), IV 95 (123)
Баня вж. Бана
Банялука IV 78 (106), 89 (117)
Бари вж. Баричъ
Баричъ III 93 (97)
Баръ вж. Антивари
Батакъ IV 91 (119)
Баточина IV 93 (121)
Бахшаишъ IV 91 (119)
Башалии IV 91 (119)
Белай IV 80 (108)
Белградджикъ IV 86 (114), 88 (116)
Белина IV 84 (112)
Белища вж. Биглища
Бендеръ II 83 (23)
Бератъ III 80 (84)
Берекетли II 101 (41), II 109 (49)
Бериде II 109 (49)
Беркасово III 93 (97)
Берки II 97 (37)
Берковджа вж Берковица
Берковица II 100 (40)
Беркосъ вж. Беркасово
Берче (Бирче) IV 78 (106)
Беръ III 55 (59)
Бехке вж. Бихачъ
Бешиклеръ (Бешикъ) III 53 (57), III 54 (58)
Биберджикъ III 67 (71), III 69 (73)
Бивадосъ вж. Епиватусъ
Биглища II 102 (42), III 61 (65), 85 (89), 86 (90)
Билине IV 82 (110)
Билища вж. Биглища
Бистрица р. III 61 (65)
Битоля II 102 (42), III 60 (64)
Бихачъ IV 78 (106)
Бихлище вж. Биглища
Бихоръ III 87 (91)
Благай IV 86 (114)
Бобоца IV 81 (109)
Бованъ III 91 (95)
Богасхисаръ II 103 (43)
Богджа адасж вж. Тенедосъ
Богурдленъ вж. Шабацъ
Бокадинъ вж. Кобадинъ
Боланъ IV 82 (110)
Болванъ II 101 (41)
Бораня IV 84 (112)
Боргасъ вж. Бургасъ
Боргасъ вж. Люле Бургасъ
Бордония III 70 (74)
Бори Корфуси ез. вж. Гала
Борисовградъ IV 94 (122)
Босна IV 75 (103), 100 (128)
Босутъ р. III 97 (101)
Бошатларъ III 90 (94)
Бояна р. III 82 (86)
Боянско ез. III 82 (86)
Браила II 84 (24)
Браникъ III 93 (97)
Браца вж. Брачъ
Брачъ IV 87 (115)
Брда III 83 (82), III 84 (88)
Бродъ IV 77 (105)
Броникъ вж. Браникъ
Брѣзникъ II 101 (41)
Будва III 83 (87), IV 88 (116)
Бужимъ IV 77 (105)
Буковица IV 84 (112)
Булаиръ IV 90 (118)
Булбуларъ вж. Ески и Ени-Бюлбюлеръ
Булованъ вж. Бованъ
Бургасъ II 78 (18), II 79 (19)
Бургосъ вж. Люле Бургасъ
Бунархисаръ II 77 (17)
Бурутъ вж. Бродъ
Бусовача IV 84 (112), 89 (117)
Бухорина IV 84 (112)

Бухуръ вж. Бихоръ
Буюкъ бунаръ IV 91 (119)
Буюкъ Енгосъ IV 96 (124)
Буюкъ Карищиранъ IV 94 (122)
Буюкъ-Чекмедже II 76 (16), II 102 (42), IV 94 (122), 95 (123)
Бѣла Паланка III 97 (101), 98 (102), IV 93 (121), 94 (122)
Бѣлградъ III 91 (95), IV 94 (122)
Бѣли Ломъ р. II 89 (29), II 90 (30)
Бървеникъ IV 76 (104), 83 (111)

В

Вазарвакси вж. Варцаръ Вакупъ
Вакарелъ IV 93 (121)
Вакупъ вж. Скопие (Вакупъ)
Валиова вж. Вальево
Валовища III 54 (58)
Валона III 78 (82)
Вальево III 96 (100)
Вардаръ III 54 (58), III 57 (61), III 60 (64)
Варна II 80 (20), II 83 (23), IV 95 (123), 98 (126)
Варушъ IV 82 (110)
Варцаръ Вакупъ IV 79 (107)
Ватка III 71 (75)
Ведисъ вж. Воюса
Велджтеринъ вж. Вълчитрънъ
Велестинъ III 64 (68)
Велесъ II 101 (41), III 57 (61)
Велсинъ вж. Велестинъ
Вестерия IV 96 (124), 97 (125)
Вешче III 68 (72)
Видинъ II 93 (33), II 94 (34)
Виза II 77 (15)
Визтеръ IV 96 (124)
Виргорджа вж, Въргорацъ
Вистиджа вж. Египнъ
Вишеградъ III 96 (100), IV 76 (104)
Власеница IV 78 (106)
Власина III 59 (63)
Воденъ III 55 (59)
Водина вж. Воденъ
Воло III 63 (67)
Волтосъ III 69 (73)
Воница въ санджака Карлж Или III 77 (81)
Воница въ санджака Янина III 78 (82)
Востица вж. Египнъ
Воюса III 79 (83)
Врана IV 81 (109), 82 (110)
Враня III 59 (63)
Врахори III 76 (80)
Враца II 91 (31)
Вресово II 87 (27)
Вуниджа вж. Воница
Вълчитрънъ III 88 (92), IV 99 (127)
Върбасъ р. III 97 (101), IV 78 (106), 89 (117)
Въргорацъ IV 87 (115)
Върлика IV 80 (108), 89 (117)

Г

Габела IV 86 (114)
Гала ез. II 107 (47)
Галацъ IV 95 (123), 96 (124)
Галиполи II 102 (42), IV 90 (118)
Гастуни III 75 (79)
Гацко IV 88 (116)
Герлово II 86 (26), II 87 (27)
Гермехисаръ III 68 (72)
Гизибилада III 83 (87)
Гирония вж. Крайна
Гламочъ IV 80 (108), 89 (117)
Гойемликъ IV 95 (123), 96 (124)
Голо вж. Воло
Голубинье II 94 (34)
Горубляне IV 93 (121)
Грава-заливъ III 78 (82)
Градджаниджа вж. Грачаница
Градиска IV 79 (107)
Грачаница IV 84 (112)
Гридере вж. Егридере
Гроцка III 94 (98)
Гуламуджъ вж. Гламочъ
Гулица вж. Суджулукъ
Гьогерджинликъ край Дунава II 94 (34)
Гьогерджинликъ въ Гюмюрджинско II 107 (47)
Гьолбаши III 83 (87)
Гьолкесре вж. Костуръ

Гьолхисаръ вж. Езеро
Гюлградъ II 79 (19), II 80 (20)
Гюмурджина II 101 (41), II 107 (47)
Гюндюзлеръ IV 91 (119)
Гюргево II 90 (30)

Д

Дабаръ IV 86 (113)
Даслина IV 81 (109), 82 (110)
Дебри вж. Дебъръ
Дебъръ III 61 (65), 84 (88)
Девибагарданъ IV 93 (121)
Девина вж. Девня
Девня IV 92 (120)
Дегирменкьой вж. Дермендере
Делвино III 78 (82)
Делинъ IV 81 (109)
Дели Орманъ II 86 (26)
Делония вж. Делвино
Демала III 67 (71)
Демиръ-Хисаръ (гр. Сидерокастро, бълг. Валовища) II 101 (41), III 54 (58)
Денистепе IV 97 (125)
Депеделенъ вж. Тепелени
Дербентъ вж. Дервентъ
Дервентъ IV 78 (106), 94 (122)
Дермендере IV 92 (120)
Деспотяйлакъ вж. Доспатъ пл.
Дефтерополи вж. Елефтерополи
Джаджка вж. Чачакъ
Джаиниджа вж. Чайничъ
Джамлиджа вж. Хидра
Джердже IV 78 (106)
Джетиня р. III 96 (100)
Джибра вж. Цибъръ
Джисъръ-Еркине вж. Узунъ Кюпри
Джисъръ Мустафа паша вж. Мустафа паша
Джума Базаръ вж. Джумая
Джумая II 102 (42), III 61 (65)
Джурджова вж. Гюргево
Джурчъ III 97 (101)
Димитрофджа вж. Митровица
Димотика II 68 (8), II 102 (42), II 105 (45)
Дирама вж. Драма
Дирана IV 81 (109)
Дири вж. Дебъръ
Диринишъ вж. Дърнишъ
Дирхилка вж. Върлика
Дихилка вж. Върлика
Добра вж. Дабаръ
Добричъ II 83 (23), IV 92 (120), 96 (124)
Добруджа II 87 (27), IV 95 (123), 97 (125)
Дойранъ вж. Поленинъ
Домениконъ III 64 (68)
Доспатъ пл. IV 91 (119)
Дощиджé III 72 (76)
Драгоманъ IV 93 (121)
Драгошъ III 83 (87)
Драма II 101 (41), II 109 (49)
Драчъ III 81 (85)
Дрина р. III 96 (100)
Дринъ р. III 82 (86), 84 (88), 90 (94) 97 (101)
Дубиджа вж. Дубица
Дубица IV 77 (105)
Дубоджтина IV 77 (105)
Дувно IV 87 (115)
Дукагинъ III 89 (93)
Дулцино (Улцинъ) III 84 (88), IV 88 (116)
Дуна вж. Дувно
Дупинджа вж. Дупница
Дупница III 56 (60), IV 95 (123)
Дураджъ вж. Драчъ
Дусъ Касри II 77 (17), II 79 (19)
Дърнишъ IV 80 (108), 89 (117)
Дьоменекъ вж. Домениконъ
Дяково III 89 (93)

Е

Евбея вж. Негропонте
Евлиалеръ IV 91 (119)
Евреше II 103 (43)
Егина III 67 (71)
Егионъ III 75 (79)
Егрибосъ островъ вж. Негропонте
Егрибосъ крепость вж. Халкисъ
Егри Буджакъ III 61 (65)
Егридере IV 95 (123)
Егри Паланка IV 95 (123)

Егрису III 56 (60), III 59 (63)
Едренѐ вж. Одринъ
Ежевица IV 93 (121), 95 (123)
Ежево III 50 (54)
Езеро IV 77 (105), 80 (108)
Екернѐ вж. Екрене
Екрене II 81 (21)
Екшису р. IV 88 (116)
Еласона III 64 (68)
Елбасанъ III 80 (84)
Елевтерополи III 50 (54)
Елхово вж. Къзълагачъ
Емеклъкъ II 82 (22)
Ени-Бюлбюлеръ IV 96 (124)
Ениджe II 107 (47)
Ениджe Къзълагачъ вж. Къзълагачъ (Елхово)
Енизале II 82 (22)
Енкили и Енкиликастри III 77 (81)
Еникьой вж. Ново село
Енимахала IV 95 (123)
Енимахале вж. Дервентъ
Енисала IV 96 (124), 97 (125)
Енихан вж. Нови Ханъ
Еносъ II 102 (42), II 106 (46)
Епиватосъ IV 94 (122)
Ергиръ Кастри вж. Аргирокастро
Еркене р. II 105 (45)
Еседабадъ III 67 (71)
Ески Баба вж. Баба Ески
Ески-Бюлбюлеръ IV 96 (124)
Ески Джумая II 88 (28)
Ескидураджъ III 82 (86)
Ески Загра вж. Стара Загора
Ески Марашъ II 73 (13)
Есферликъ вж. Свърлигъ
Есферликъ — баняси вж. Свърлишка баня
Етмекджикьой IV 94 (122)
Етоликонъ III 77 (81)
Еюбъ III 78 (18)

Ж

Жабякъ III 83 (87)
Женско III 54 (58)

З

Загора II 89 (29)
Загория вж. Загорье
Загорье II 93 (33)
Загра Атикъ вж. Стара Загора
Загра джедидъ вж. Нова Загора
Задварье IV 87 (115)
Задерима вж. Задримлье
Задримлье III 90 (94)
Закирджина IV 83 (111)
Заплински рудници III 90 (94)
Захра II 89 (29), II 92 (32)
Зворникъ III 77(101), IV 75 (103), 83 (111)
Зейтуни III 66 (70), III 67 (71)
Земникъ IV 82 (110)
Земунъ IV 82 (110)
Зибилъ IV 97 (125)
Зиляхово вж. Зихна
Зитуни вж. Зейтуни
Зихна вж. Зъхна
Златица II 101 (41)
Знеполье II 101 (41)
Зърманя р. IV 83 (111)
Зъхна II 101 (41), III 109 (49)

И

Ибрахилъ вж. Браила
Изворникъ вж. Зворникъ
Изворъ III 98 (102)
Иланлъкъ IV 95 (123), 97 (125)
Илбеги Бергуси II 73 (13)
Илбесанъ вж. Елбасанъ
Илидже вж. Лиджа
Имоцки IV 85 (113)
Ингли III 76 (80)
Индже Кара вж. Индже Карасу (Бистрица)
Индже Карасу (Бистрица) III 61 (65)
Инджесъ II 75 (15)
Инджигисъ вж. Инджесъ

Инджиръ — Корфуси III 51 (55)
Инсикра р. II 92 (32)
Ипекъ III 89 (93)
Ипсала II 101 (41), II 102 (42), II 104 (44)
Исакча II 84 (24), IV 92 (120), 96 (124)
Исдйнъ вж. Зейтуни
Искарадинъ вж. Скрадинъ
Искарпаръ III 79 (83)
Искендерье вж. Шкодра
Искъръ р. IV 93 (121)
Ислади вж. Златица
Исламски язъ IV 82 (110), 86 (114)
Исламъ IV 82 (110)
Ислемьѐ вж. Сливенъ
Исмаилъ II 82 (22)
Иснеболъ вж. Знеполье
Испалатъ вж. Сплитъ
Истарда вж. Старово
Истарифлакъ вж. Стари Влахъ
Истарова III 80 (84)
Истерне вж. Вестерия
Истеръ вж. Визтеръ
Истибъ вж. Щипъ
Истифа вж. Тива
Исуниаръ вж. Свинярь
Ихтиманъ II 101 (41), IV 93 (121)
Ишбатъ вж. Спатъ
Ишимъ вж. Ишми
Ишми III 85 (89)

Й

Йени Базаръ вж. Нови Пазаръ
Йенибеглий II 97 (37)
Йени Загра вж. Нова Загора
Йениджe Вардаръ III 54 (58)
Йениджеи Карасу вж. Ениджe
Йениджe Къзълагачъ вж. Къзълагачъ
Йенизале вж. Енисала
Йеникаларъ IV 82 (110)
Йенису III 48 (52)
Йенихарамъ III 94 (98)
Йенишехиръ III 63 (67)
Йеркьой III 96 (100), 97 (101)
Йеркьоки вж. Гюргево
Йонанъ II 74 (14)

К

Кавакъ IV 90 (118)
Кавала II 108 (48)
Каганикъ вж. Качаникъ
Кадемкоюси IV 95 (123)
Кадехия III 55 (59), III 62 (66)
Кадрикашласи вж. Кадж-кашла
Кадж-кашла IV 96 (124)
Казамакъ вж. Качемакъ
Казанлъкъ II 100 (40)
Каиганли IV 90 (117)
Каколита вж. Катаколу
Калаверта вж. Калаврита
Калаврита III 72 (76)
Калаикъ пл. III 63 (67)
Каламата вж. Каламе
Каламе III 72 (76)
Кале Султание II 104 (44)
Калиакра II 79 (19), II 80 (20)
Калиакра вж. и Гюлградъ
Калканделенъ вж. Тетово
Калотинци III 93 (97)
Каменградъ IV 81 (109)
Каменица III 93 (97)
Капъ Пало III 70 (74)
Капуданъ пашовъ санджакъ II 102 (42), III 60 (64), 86 (90)
Караагачъ II 86 (26)
Караата III 66 (70)
Карабагдже IV 96 (124)
Карабакж IV 95 (123), 97 (125)
Карабунаръ IV 90 (118), 91 (119)
Карабурну III 79 (83)
Каравари III 76 (80)
Карагьофча вж. Крагуевецъ
Карадагъ II 101 (41), III 54 (58), III 59 (63)
Карадагъ вж. и Черна Гора
Караджадагъ III 84 (88)
Кара-Ломъ р. II 90 (30)
Карамурадъ IV 96 (124)
Кара Орманъ IV 99 (119), 96 (120)
Карасакалъ II 76 (16)

Кара су р. II 75 (15), II 76 (16), II 86 (26), II 101 (41), II 108 (48)
Карасу пл. 48
Карасу-Йениджеси вж. Йениджеи Карасу
Карасу вж. Черна вода
Каратова вж. Кратово
Караферя вж. Беръ
Карахерманъ вж. Карахирменъ
Карахирменъ II 81 (21)
Кара Язъджи IV 95 (123)
Карвалишъ вж. Грава-заливъ
Каринабадъ вж. Карнобадъ
Каринъ IV 82 (110)
Каритена III 72 (76)
Каришдранъ вж. Бююкъ Карищиранъ
Карловиджа вж. Карловци
Карловци III 93 (97)
Карнобадъ II 79 (19), II 85 (25), IV 92 (120)
Картина вж. Каритена
Карлж Или III 76 (80)
Касандра III 50 (54), III 52 (56)
Кастабли IV 81 (117)
Кастелъ Россо III 65 (69), III 66 (70)
Кастену вж. Гастуни
Кастри III 69 (72)
Катаколу III 75 (79)
Качаникъ III 60 (64)
Качемакъ IV 97 (125)
Каялий IV 91 (119), 94 (122)
Кениклий IV 94 (122)
Кенинъ вж. Книнъ
Кербене III 62 (66)
Кербенешъ III 76 (80)
Кердекьоси II 110 (50)
Кереметликъ II 108 (48)
Керемида II 108 (48)
Керме III 67 (71)
Кесерава IV 81 (109)
Кесрье вж. Костуръ
Кефеле IV 96 (124)
Кефисия III 67 (71)
Кефса вж. Кефисия
Кешанъ II 101 (41), II 102 (42), II 106 (46)
Килагра вж. Калиакра
Калидбахаръ II 103 (43)
Килия II 79 (19)
Киновъ IV 97 (125)
Кипарисия III 74 (78)
Каранса р. III 96 (100)
Кирка вж. Кърка
Кирлиова вж. Герлово
Кирусъ II 100 (40)
Китера III 70 (74)
Китриесь III 72 (76)
Китросъ вж. Четрусъ
Кичево III 87 (91)
Кладово II 93 (33)
Клисъ IV 75 (103), 79 (107), 89 (117)
Ключъ IV 75 (103), 77 (105)
Книнъ IV 81 (109)
Кобадинъ IV 96 (124), 97 (125)
Кобриджи чаири вж. Копрюджа
Когали вж. Каялий
Когритагъ вж. Курудагъ
Коджакларъ IV 96 (124)
Коджелакъ IV 96 (124)
Козарацъ IV 77 (105)
Козарса вж. Козарацъ
Козникъ III 91 (95)
Коларе IV 93 (121)
Колония II 102 (42), III 86 (90)
Колубара р. III 96 (100), 97 (101)
Колуръ III 67 (71)
Колхисаръ III 76 (80)
Комулджина вж. Гюмурджина
Конавли IV 88 (116)
Коница III 78 (82)
Копаникъ вж. Купиникъ
Копаранъ IV 92 (120)
Копрюджа IV 90 (118)
Кордилъ II 76 (16)
Кордосъ вж. Коринтъ
Коридже вж. Корча
Коринтъ III 68 (72)
Коритнякъ IV 93 (121)
Короналидере IV 92 (120)
Корондосъ III 77 (81)
Корони III 72 (76)
Корпина вж. Крупань
Кортачъ III 48 (52)
Корфу III 78 (82)
Корча II 102 (42), III 86 (90)
Коса Яворова IV 81 (109)

Косово III 88 (92)
Костайница IV 79 (107), 89 (117)
Костаниджа вж. Костайница
Костендже вж. Костенецъ
Костендилъ вж. Кюстендилъ
Костенецъ II 100 (40)
Костумъ р. III 62 (66), III 63 (67)
Костуръ II 102 (42), III 60 (64)
Косуцра IV 82 (110)
Косъ II 102 (42)
Котаръ IV 82 (110)
Которъ III 84 (88), IV 88 (116)
Кочания вж. Кучайна
Кочаня вж. Кучайна
Кочису III 110 (50)
Крагуевецъ III 95 (99)
Крайна II 93 (33)
Кратово III 58 (62)
Крива рѣка III 56 (60), III 59 (63)
Кроя III 85 (89)
Крупань IV 84 (112)
Крушевецъ III 90 (94)
Кулуджъ вж. Ключъ
Кумъ III 53 (57)
Куниджа вж. Коница
Купа IV 82 (110)
Купиникъ III 93 (97)
Купресъ IV 80 (108), 89 (117)
Курикусъ III 69 (73)
Курубаши IV 91 (119)
Курудагъ IV 90 (118)
Курудере II 78 (18)
Куручешме II 101 (41), III 96 (100), IV 94 (122)
Куршумлий III 90 (94)
Куршунли вж. Куршумлий
Кусникъ вж. Козникъ
Кустенджа вж. Кюстенджа
Кутлови IV 92 (120)
Кутниска р. IV 93 (121)
Кучайна II 93 (33), II 94 (34), II 101 (41), III 95 (99)
Къздервентъ вж. Момина клисура
Кързархисаръ III 65 (69)
Къзълагачъ II 96 (36), II 99 (39), IV 92 (120)
Къзългьолъ IV 85 (113)
Къзълдели р. II 105 (45)
Къзълнехъръ р. вж. Къзълдели
Къзълхисаръ вж. Кастелъ Россо
Кърбава IV 82 (110)
Кърка IV 75 (103), 81 (109)
Къркдере II 75 (15)
Къркие II 76 (16)
Къркъ-килисе вж. Лозенградъ
Кьоприкьой IV 92 (120)
Кьоприли вж. Велесъ
Кьопрусъ вж. Купресъ
Кюстенджа II 81 (21), IV 97 (125), 98 (126)
Кюстендилъ III 56 (60), IV 95 (123)
Кючукъ-Дербентъ вж. Лалково
Кючукъ Енгосъ IV 96 (124)
Кючукъ-Чекмедже II 102 (42), IV 94 (122), 95 (123)

Л

Лавра III 51 (55)
Лалково IV 90 (118)
Ламия вж. Зейтуни
Лангаза III 50 (54)
Ланка вж. Лънга
Ланса ез. III 50 (54)
Лариса вж. Йенишехиръ
Лемносъ II 102 (42)
Леринъ II 102 (42), III 60 (64)
Лесбосъ II 102 (42)
Лескофдже вж. Лѣсковецъ
Левкасъ III 77 (81)
Лесина вж. Хваръ
Леукадия вж. Левкасъ
Лешъ III 90 (94)
Лиджа IV 92 (120)
Лила IV 82 (110)
Лисина пл. IV 79 (107)
Ловечъ II, 91 (31)
Лозенградъ II 77 (17)
Лолинска IV 79 (107)
Ломъ р. II 89 (29)
Лондари III 72 (76)
Ломъ р. II 89 (29), II 90 (30) (Бѣли и Черни)
Лонгосъ III 50 (54), III 52 (56)

Лопинъ вж. Любинье
Лофджа вж. Ловечъ
Лошунъ IV 80 (108)
Лумпусъ вж. Лонгосъ
Лунгусъ вж. Лонгосъ
Лупушка вж. Любушки
Лѣсковецъ II 101 (41)
Лѣсковецъ (сръбски) III 90 (94)
Лънга III 61 (65)
Любинье IV 87 (115)
Любушки IV 86 (114)
Люле Бургасъ II 77 (17), IV 94 (122)
Лжка вж. Лънга

М

Мадени Ипекъ вж. Майданпекъ
Мадна вж. Медна
Мазаракъ III 78 (82)
Мазенъ IV 83 (111)
Майданпекъ III 95 (99)
Майданъ (Стари Майданъ) IV 77 (105)
Маина III 62 (66), III 64 (68), III 71 (75)
Макарска IV 85 (113)
Макри II 101 (41), II 107 (47)
Малгара II 101 (41), II 102 (42), II 104 (44)
Малеасъ III 70 (74)
Мамбети IV 97 (125)
Мангалия II 81 (21), IV 96 (124), 97 (125), 98 (126)
Маразакъ вж. Мазаракъ
Марица р. II 73 (13), IV 13 (121), 94 (122), 95 (123)
Марлия пл. II 108 (48)
Матапанъ вж. Маина
Матъ III 85 (89)
Махмудовъ островъ III 66 (70)
Мачинъ II 84 (24)
Машклоръ III 63 (67)
Мегара III 67 (71)
Мегри вж. Макри
Медведя III 90 (94)
Медока вж. Медведя
Медна IV 80 (108), 89 (117)
Мелникъ III 57 (61)
Мезакия вж. Музакия
Мемлехатеинъ вж. Соли
Менгеше вж. Монемвазия
Менлихъ вж. Мелникъ
Мерсенли III 69 (73)
Месемврия II 80 (20)
Местубе III 67 (71)
Метелинъ II 102 (42)
Метони II 73 (77)
Метрофджа вж. Митровица
Мигалигара вж. Малгара
Мидиллю вж. Метелинъ
Мидия II 78 (18)
Миласка р. вж. Миляцка
Миляцка IV 76 (104)
Минараликьой IV 94 (122)
Мисиври вж. Месемврия
Мисистра вж. Мистра
Мистра III 69 (73)
Митровица III 93 (97), 97 (101)
Моденъ вж. Майданъ
Модуниджъ III 66 (70), III 67 (71)
Момина Клисура IV 93 (121)
Монастиръ вж. Битоля
Монемвазия III 70 (74)
Морава III 88 (92), IV 93 (121)
Мораджа (Морака) р. III 83 (87)
Морея III 68 (72)
Мориово III 60 (64)
Морихова вж. Мориово
Мостаръ IV 86 (114)
Мотунъ вж. Метони
Мохамедъ паша чаири вж. Паша-чаиръ
Мохамедье IV 97 (125)
Музакия III 79 (83)
Мурадларъ IV 96 (124), 97 (125)
Мурфатъ IV 96 (124)
Мусабей IV 97 (120)
Мустафадже IV 96 (124)
Мустафакьой IV 96 (124)
Мустафа паша (Кьоприси или Джисъръ М.) II 96 (36), IV 91 (119), 94 (122),
Мустафа паша паланка вж. Бѣла Паланка,
Муфтияйласи IV 92 (120)

Н

Наварино III 74 (78)
Навпактосъ III 76 (79)
Надинъ IV 82 (110)
Наполи вж. Науплия
Нарда вж. Арта
Нарентова вж. Неретва
Населица (Населичъ) II 102 (42), III 61 (65)
Насиледжъ вж. Населица
Наслиджъ вж. Населица
Науплия III 69 (73)
Неврекубъ вж. Неврокопъ
Неврокопъ II 101 (41), II 109 (49)
Негропонте III 64 (68)
Негушъ III 55 (59)
Неретва IV 86 (114)
Нечунъ IV 80 (108)
Никополъ II 87 (27)
Нишава IV 83 (121)
Нишъ II 101 (41, IV 93 (121), 94 (122)
Нова Берда вж. Ново Бърдо
Нова Загора II 97 (37), IV 91 (119)
Новасилъ IV 80 (108)
Новасинъ IV 87 (115)
Нови IV 78 (106), 83 (111), 88 (116)
Нови Пазаръ IV 76 (104)
Нови Ханъ IV 93 (121)
Ново Бърдо III 89 (93)
Ново село IV 91 (119)
Нодинъ вж. Норинъ
Норинъ IV 87 (115)

О

Обеля IV 93 (121)
Облочица II 84 (24)
Обраваць IV 83 (111)
Обровица вж. Обраваць
Обрущица II 84 (24)
Овче поле III 96 (100)
Одербосъ III 66 (70)
Одринъ II 68 (8) сл., IV 94 (122), 95 (123)
Одуна IV 82 (110)
Оласина вж. Власина
Олгунъ вж. Дулцино
Олимпъ III 62 (66)
Олово IV 78 (106)
Олундурукъ III 76 (80)
Олухъ вж. Олово
Омишъ вж. Алмиса.
Опаръ III 86 (90)
Орепосъ III 66 (70)
Оркубъ вж. Прокупие
Орѣхово II 92 (32)
Орфано II 108 (48)
Орша вж. Урша
Осатъ IV 85 (113)
Османъ Пазаръ II 86 (26)
Османфакж IV 95 (123), 96 (124)
Осме вж. Осъмъ
Осмианъ IV 78 (106), 89 (117)
Островица IV 81 (109)
Острово II 102 (42), III 61 (65)
Остромджа вж. Струмица
Осъмъ р. II 87 (27), II 91 (31)
Отлуджикъ IV 91 (119)
Офдзайоли III 58 (62)
Охридъ III 60 (64), 84 (88)

П

Павлица IV 83 (111)
Пазаргахи-джидидъ III 53 (57)
Пазаракия III 53 (57)
Пазаръ III 54 (58)
Паланка III 94 (98), IV 93 (121)
Паланка вж. Егри Паланка
Палатмина вж. Платамона
Палафиджа вж. Павлица
Палашима вж. Косово
Палехорионъ III 77 (81)
Папазлий IV 91 (119), 94 (122)
Паравади вж. Провадия
Парамития IV 78 (82)
Парачинъ III 91 (95), IV 93 (121)
Парга III 78 (82)
Пасова III 70 (74)

Пастровихъ вж. Паштровичъ
Патрасъ III 75 (79)
Паша дереси (Пашовъ долъ) IV 91 (119)
Паша-кьой IV 90 (118)
Паша-санджакъ II 109 (42)
Паша-чаиръ IV 89 (117)
Паштровичъ III 84 (88)
Пексика вж. Пецка
Пелина вж. Белина
Пелона вж. Хлевно
Перакинъ вж. Парачинъ
Первенекъ вж. Бървеникъ
Переполъ вж. Приполье
Перепуй вж. Прибой
Персепе вж. Преспа
Персеринъ вж. Призренъ
Перушичъ IV 82 (110)
Петричъ III 57 (61)
Петровацъ IV 77 (105)
Петровихъ вж. Петричъ
Пецка IV 80 (108), 89 (117)
Пещера IV 91 (119)
Пиада III 67 (71), III 69 (73)
Пилавна вж. Плѣвенъ
Пилавна вж. Хлевно
Пилосъ вж. Наварино
Пирауникъ вж. Бървеникъ
Пиротъ IV 93 (121), 94 (122)
Плива р. IV 76 (104), 78 (106)
Пираущта вж. Правища
Пиремеди вж. Премети
Пиринъ II 109 (49)
Пиристина вж. Прищина
Пирлипа вж. Прилепъ
Пиротъ II 101 (41)
Пирсникъ вж. Брѣзникъ
Плавъ III 89 (93)
Платамона III 55 (59), III 62 (66)
Пловдивъ II 98 (38), IV 91 (119)
Плѣвенъ II 91 (31)
Пльевлье IV 76 (104), 88 (116)
Повазоваджа вж. Бусовача
Погония III 79 (83)
Подава вж. Будва
Подгорица III 83 (87)
Подерафтиджа вж. Петровацъ
Подлимлье III 88 (92), 89 (93)
Подмила вж. Подлимлье
Пожаревецъ III 94 (98)
Пожега IV 75 (103)
Пожегаджикъ III 95 (99)
Позоваджа вж. Бусовача
Позорофджа вж. Пожаревецъ
Поимия II 91 (31)
Поклинъ III 81 (85)
Полемия вж. Поломье
Поленинъ III 57 (61)
Полица IV 79 (107)
Поличникъ IV 82 (110)
Полна III 82 (86)
Полова (Пилава) р. вж. Плива
Поломье II 91 (31)
Поморье вж. Анхиало
Помсилъ IV 97 (125)
Порава III 83 (87)
Поролофджа IV 87 (115)
Порсокъ р. вж. Босутъ
Порто джунто III 74 (78)
Порто фико III 77 (81)
Посовача вж. Бусовача
Потинджа III 93 (97)
Потуръ IV 96 (124)
Почитель IV 86 (114)
Пошгориджа вж. Подгорица
Пошима вж. Бужимъ
Правища II 101 (41), II 109 (49)
Превеза III 76 (80)
Премети III 79 (83)
Преспа II 102 (42), III 85 (89)
Прибой IV 77 (105)
Призренъ III 87 (91)
Прилепъ III 60 (64)
Приполье IV 88 (116)
Прищина III 88 (92), IV 95 (123)
Провадия II 79 (19), II 83 (23)
Прокупие III 90 (94)
Псофисъ III 75 (79)
Пулавъ вж. Плавъ
Пулванъ вж. Болванъ
Пулдженикъ вж. Поличникъ
Пулишникъ вж. Поличникъ
Пурусъ IV 87 (115)
Пурушикъ IV 82 (110)

Р

Раваница IV 93 (121)
Равенасъ р. вж. Раваница
Радна IV 82 (110)
Радовисте вж. Радовище
Радовище III 58 (62)
Радомиръ III 56 (60)
Радомье вж. Радомиръ
Ражань III 97 (101), IV 93 (121)
Разградъ II 79 (19), II 89 (29)
Разлогъ II 101 (41), II 109 (49)
Рамъ II 94 (34), III 94 (98)
Ранта IV 76 (104)
Расимъ (Рамсинъ) IV 97 (125)
Раслукъ вж. Разлогъ
Расоватъ IV 96 (124), 97 (125)
Рафича IV 81 (109)
Рафтидже IV 82 (110)
Рахово вж. Орѣхово
Рача III 97 (101), IV 78 (106), 85 (113)
Рашаникъ вж. Ражань
Рени IV 96 (124)
Ресава III 94 (98)
Рила IV 93 (121)
Рогатица IV 77 (105), 78 (106)
Родосджикъ вж. Родосто
Родосто II 102 (42), II 103 (43), IV 90 (118)
Родосъ II 102 (42)
Росова вж. Ресава
Рохиса IV 75 (103)
Рубусъ III 67 (71)
Руджа IV 76 (104)
Рудникъ III 94 (98)
Румелия II 74 (14), II 94 (34), II 101 (41), III 97 (101)
Руськьой II 106 (46)
Русчукъ II 90 (30)
Руя III 71 (75)

С

Сава р. IV 83 (111), 85 (113), 89 (117)
Саламбрия р. III 63 (67)
Сална III 67 (71)
Салона вж. Сална
Салоникъ вж. Солунъ
Самоковъ II 101 (41), IV 95 (123)
Самотраки II 106 (46)
Сана р. IV 77 (105)
Санто Николо III 70 (74)
Сапарево III 57 (61)
Сапиенца III 73 (77), III 74 (78)
Саплински рудници вж. Заплински рудници
Сараево IV 88 (116), 89 (117) 95 (123)
Сарай II 76 (16)
Сарисалтикъ II 80 (20)
Саржгьолъ II 102 (42), III 61 (65), III 78 (82), IV 95 (123)
Сасено III 79 (83), III 81 (85)
Сасина вж. Ясеноваць
Саслж дере II 68 (8)
Сахорико вж. Суха рѣка
Света гора III 50 (54)
Света гора при Търново II 89 (29)
Свети Спасъ пл. IV 91 (119)
Свети-фора вж. Света гора
Свиленъ градъ II 96 (36), IV 91 (119) 94 (122)
Свинярь IV 78 (106)
Свищовъ II 92 (32)
Свърлигъ II 93 (33), II 94 (34)
Свърлишка баня II 94 (34)
Себилъ вж. Зебилъ
Сегимъ вж. Седжимъ
Седдбахаръ вж. Седилъ-Бахаръ
Седдисламъ вж. Islямски язъ
Седжимъ III 81 (85)
Седилъ-Бахаръ II 104 (44)
Селна II 83 (23)
Селфидже II 102 (42), III 61 (65)
Семаватъ еви вж. Олимпъ
Семендра вж. Смедерево
Семени р. III 79 (83)
Семизче IV 91 (119), 94 (122)
Семусдже вж. Семизче
Сень IV 77 (105)
Серай вж. Сарай
Серай вж. Сараево
Сераймензили IV 92 (120)
Сербернидже вж. Сребърница

Сервия вж. Селфидже
Сересъ вж. Сѣръ
Серфидже вж. Селфидже
Сестонликъ вж. Кюстендилъ
Сидрекаиси III 50 (54), III 53 (57)
Силиврия II 102 (42), IV 90 (118), 94 (122)
Силистра II 84 (24), IV 96 (124)
Синахъ вж. Сува пл.
Синь IV 81 (109), 87 (117)
Сиришникъ II 101 (41), IV 99 (127)
Сирка IV 82 (110)
Сирмания вж. Зърманя
Сирусъ вж. Сѣръ
Систовъ вж. Свищовъ
Сиярова III 57 (61)
Скопие III 59 (63)
Скопие (Вакупъ) IV 76 (104), 80 (108), 89 (117)
Скрадинъ IV 79 (107), 89 (117)
Сливенъ II 88 (28)
Сливница IV 93 (121)
Смедерево III 91 (95)
Соколецъ Баня вж. Баня
Соклиса вж. Псофисъ
Соколовацъ IV 88 (116)
Соколъ IV 75 (103), 85 (113), 88 (116)
Соли IV 84 (112)
Солунъ III 48 (52)
София II 97 (37), IV 93 (121)
Спатъ III 81 (85), 86 (90)
Сплитъ IV 79 (107)
Сребърница IV 84 (112)
Станимака IV 94 (122)
Станкьой вж. Косъ
Стара Загора II 99 (39), IV 91 (119)
Стари Влахъ IV 76 (104)
Старово III 85 (89), 86 (90)
Столнацъ IV 93 (121)
Струга III 80 (84)
Струма III 50 (54)
Струмица III 57 (61)
Сува пл. IV 93 (121)
Суджилеръ вж. Суджулукъ (Гулица)
Суджулукъ (Гулица) IV 92 (120)
Суколта IV 76 (104)
Сулу-Дербендъ II 101 (41)
Суха рѣка III 87 (91)
Сѣръ II 101 (41), II 109 (49)
Сѣрска рѣка III 50 (54), III 57 (61)
Сюдгьоли вж. Ташаулъ

Т

Тагарди II 101 (41), II 107 (47), IV 99 (127)
Тагбинаръ II 85 (25)
Такфурсуи IV 92 (120)
Таланда вж. Аталанти
Тамарова IV 96 (124)
Таратова IV 86 (114), 87 (115)
Татаръ-Базаръ вж. Татаръ-Пазарджикъ
Татарбунаръ II 83 (23)
Татаръ-Пазарджикъ II 100 (40), IV 93 (121), 95 (123)
Ташаулъ IV 96 (124)
Ташлиджа вж. Плевлье
Текеханъ IV 94 (122)
Текиртагъ вж. Родосто
Текирханъ вж. Текеханъ
Текфургьоли II 83 (23)
Тенедосъ III 71 (75)
Тепелени III 79 (83)
Терджолъ III 61 (65)
Терфидже III 69 (71)
Тетово III 60 (64)
Тетовска планина III 59 (63)
Тешанъ IV 77 (105)
Тива III 67 (71)
Тиквешъ III 57 (61)
Тимокъ кадълъкъ II 93 (33), III 95 (99)
Тимуръ-хисаръ вж. Демиръ-хисаръ
Тинъ IV 82 (110)
Тирабова IV 89 (117)
Тирауникъ вж. Травникъ
Тиргушна вж. Търговище
Тирнава вж. Търново
Тирхала вж. Трикала
Тишне вж. Тешанъ
Тодорнови вж. Нови
Тойранъ вж. Дойранъ
Толи Монастиръ вж. Битоля
Томи II 82 (22), IV 97 (125)
Томисвиръ II 82 (22), IV 97 (125)

Томоринджа вж. Томорница
Томорница III 86 (90)
Тополница IV 93 (121)
Торнезе III 75 [79)
Тоторканъ вж. Тутраканъ
Травникъ IV 84 (112), 89 (117)
Траянови врата IV 93 (121), 95 (123)
Требинье IV 87 (115)
Трикала III 62 (66)
Триполисъ III 69 (71)
Триполица вж. Триполисъ
Тузла IV 84 (112)
Туйланъ III 58 (62)
Тулджа вж. Тулча
Тулча II 82 (22), II 83 (23)
Тунджа р. II 73 (13), II 97 (37), II 99 (39), II 100 (40)
Тусла II 107 (47)
— въ Гърция II 69 (73)
Тутраканъ II 92 (32)
Тучаня II 93 (33)
Туянъ III 58 (62)
Търговище III 87 (91)
Търново II 89 (29)

У

Удбина IV 82 (110)
Ужица III 95 (99)
Узиджа вж. Ужица
Узуналичаири IV 92 (120)
Узунджа-ова вж. Узунджово
Узунджово II 97 (37), IV 91 (119), 94 (122), 95 (123)
Узунъ Кюпри II 101 (41), II 105 (45), IV 90 (118)
Узунмохамедъ IV 96 (124)
Узунларъ IV 95 (123)
Уйвардже вж. Враца
Уйваринъ вж. Враня
Умурджа IV 90 (118)
Умурфакихъ II 79 (19)
Уна р. III 97 (101), IV 77 (105), 89 (117)
Урша IV 90 (118)
Урша-кадж-кьой вж. Евреше
Ускубъ вж. Скопие
Устурга вж. Струга
Ушенли вж. Юшенлий

Ф

Факия II 79 (19)
Фанари III 74 (78)
Фарсалосъ III 64 (68)
Фенаркебиръ III 64 (68)
Фере II 101 (41), II 102 (42), II 106 (46)
Фереджикъ вж. Фере
Фетисламъ вж. Кладово
Филибе вж. Пловдивъ
Филорина вж. Леринъ
Фирджова вж. Кичево
Фирина III 69 (73)
Флорина вж. Леринъ
Фоча IV 76 (104), 87 (115)
Фуджа вж. Фоча

Х

Хавале вж. Авала
Хавасахи II 107 (47), IV 99 (127)
Хавасперсеринъ III 87 (91)
Хавса II 78 (18), IV 94 (122)
Хагиосъ Петросъ III 69 (73)
Хаджи Елесъ вж. Борисовградъ
Хаджи-Огли-Базаръ вж. Хаджи-Оглу Пазарджикъ
Хаджи-оглу-Пазарджикъ вж. Добричъ
Халилъ обаси IV 91 (119)
Халкисъ III 65 (69)
Халмиросъ III 64 (68), III 66 (70)
Хамзабегсерай IV 77 (105)
Харамидере IV 94 (122)
Харамъ вж. Рамъ
Харманъ Куюсу IV 95 (123)
Харманлий II 97 (37), IV 91 (119), 94 (122), 95 (123)
Харчачъ III 48 (52)
Хасанъ Баба III 63 (67)
Хасанбеглий II 99 (39)
Хасанъ паша паланка III 94 (98), IV 93 (121)
Хасанфакж II 88 (28)

Хасделикъ вж. Хасдорлукъ
Хасдорлукъ IV 97 (125)
Хаскьой II 78 (18), IV 98 (126)
Хаснекьой IV 94 (122)
Хатунили II 77 (17)
Хафса вж. Хавса
Хваръ IV 86 (114)
Хебибчево IV 94 (122)
Херсекъ вж. Херцеговина
Херцеговина IV 75 (103), 85 (113)
Хесарградъ вж. Разградъ
Хидра III 69 (73)
Хиреполи вж. Айроболъ
Хирменли вж. Харманлий
Хирсова вж. Хърсово
Хисарарди II 110 (50)
Хисарлъкъ II 73 (13)
Хисарлъкъ вж. Гроцка
Хисаръ Султани II 104 (44)
Хлевно IV 79 (107), 89 (117)
Хоросъ III 72 (76), III 73 (77)
Хорпища вж. Хрупища
Хорташъ вж. Кортачъ
Хотинъ II 84 (24)
Хрупища III 61 (65)
Худупиджъ III 72 (76)
Хуломиджъ III 74 (78)
Хурище II 102 (42)
Хуталиджъ II 92 (32)
Хърсово на Дунава II 79 (19), II 84 (24), IV 96 (124)
Хърсово въ Айтошко II 86 (26), II 87 (27)

Ц

Царибродъ IV 93 (121)
Цариградъ IV 94 (122), 95 (123)
Цетина III 84 (88), IV 89 (117)
Цибъръ II 92 (32)

Ч

Чаглаикъ II 79 (19), IV 99 (127)
Чаглаикъ вж. и Чайлаикъ
Чайлаикъ II 101 (41), II 108 (48)
Чайниче IV 88 (116)
Чайничъ IV 77 (105)
Чанакъ кале II 103 (43)
Чанакъ лиманъ III 53 (57)
Чардакъ II 83 (23)
Чаталджа въ Гърция III 64 (68)
Чаталджа II 75 (15)
Чаталъ Боргасъ II 77 (17)
Чачакъ III 94 (98), IV 76 (104)
Чека адасж вж. Китера
Челеби Базаръ вж. Рогатица
Челингиръ II 90 (30)
Чербениджe вж. Требинье
Червенъ II 90 (30)
Черменъ II 96 (36), II 97 (37)
Черна вода IV 96 (124)
Черна Гора III 59 (63), IV 76 (104)
Черна Гора с. IV 91 (119)
Черна рѣка II 93 (33)
Черна Рака вж. Черна рѣка
Черни връхъ IV 94 (122)
Черни Ломъ II 90 (30)
Черникьой вж. Черни връхъ.
Черновъ вж. Червенъ
Четинъ вж. Цетина
Четросъ III 55 (59), III 63 (67)
Чинарлъкъ III 55 (59)
Чирменъ вж. Черменъ
Чирпанъ II 100 (40)
Чифликъ IV 94 (122)
Чомлеккьой IV 92 (120)
Чорли вж. Чорлу
Чорлу II 76 (16), IV 94 (122)
Чубанъ бунари IV 91 (119)

Ш

Шаабанъ бунари IV 91 (119)
Шабацъ III 96 (100), IV 84 (112)
Шабибакъ вж. Жабякъ
Шапджиларъ вж. Шапчи-хане
Шапчи-Хане II 107 (47)
Шардкьой вж. Пиротъ
Шарпланина III 60 (64)
Шартагъ вж. Шарпланина

Шахинларъ IV 95 (123)
Шахинъ ювасж IV 85 (113)
Шеринъ-кьой IV 96 (124)
Шефтлунехъръ III 63 (67)
Шехиркьой вж. Пиротъ
Шибеникъ IV 79 (107)
Ширинлеръ вж. Шеринъ-кьой
Шкодра III 82 (86)
Шобникъ вж. Шибеникъ
Шуменъ II 79 (19), II 85 (25), IV 98 (126)
Шумла вж. Шуменъ
Шумна вж. Шуменъ

Щ

Щипъ III 58 (62)

Ю

Юшенлий IV 92 (120)

Я

Ябровицъ IV 93 (121)
Ягодина III 94 (98), IV 93 (121)
Ядаръ IV 84 (112)
Яджаагачъ III 64 (68)
Яйджа вж. Яйце
Яйджилеръ ез. III 51 (55)
Яйце IV 78 (106), 89 (117)
Якова вж. Дяково
Ямболъ II 99 (39), IV 91 (119), 92 (120)
Янболи вж. Ямболъ
Янево III 88 (92)
Янина III 62 (66), III 77 (81)
Янтра II 89 (29)
Янъ IV 76 (104)
Ясеноваць IV 77 (105)

СЪДЪРЖАНИЕ:

	Кн.	Стр.	
Предговоръ	II	63	(1)
Едрене (Одринъ)	II	68	(8)
Румелийски земи	II	74	(14)
Санджакъ Виза	II	75	(15)
„ Къркилисе (Лозенградъ)	II	77	(17)
„ Силистра	II	79	(19)
„ Никополи	II	87	(27)
„ Видинъ	II	93	(33)
„ Чирменъ	II	96	(36)
„ София	II	97	(37)
„ Галиполи	II	102	(42)
„ Салоникъ (Солунъ)	III	48	(52)
„ Костендилъ	III	56	(60)
„ Ускубъ (Скопие)	III	59	(63)
„ Тирхала	III	62	(66)
„ Егрибосъ (Негропонте)	III	64	(68)
„ Морея	III	68	(72)
„ Айнабахти (Навпактосъ)	III	75	(79)
„ Карлж Или	III	76	(80)
„ Янина	III	77	(81)
„ Делония	III	78	(82)
„ Авлона	III	78	(82)
„ Илбесанъ	III	80	(84)
„ Искендерье (Шкодра)	III	82	(86)
„ Охридъ	III	84	(88)
„ Персеринъ (Призренъ)	III	87	(91)
„ Велджтеринъ (Вълчитрънъ)	III	88	(92)
„ Дукагинъ	III	89	(93)
„ Аладжа хисаръ (Крушевецъ)	III	90	(94)
„ Семендра (Смедерево)	III	91	(95)
Беглербегликъ Босна	IV	75	(103)
Санджакъ Босна	IV	75	(103)
„ Клисъ	IV	79	(107)
„ Кърка	IV	81	(109)
„ Исворникъ (Зворникъ)	IV	83	(111)
„ Херсекъ (Херцеговина)	IV	85	(113)
Друмища и разстояния между най-забележител. градове	IV	88	(116)
Добавки	IV	89	(117)
Бележки	IV	94	(122)
Странични разстояния	IV	96	(124)
Бележки	IV	97	(125)
Поправки и добавки	IV	98	(126)
Общи и допълнителни бележки за Хаджи Калфа отъ Гъл. Д. Гължбовъ	IV	101	(129)
Азбученъ показалецъ на географскитѣ имена	IV	105	(133)

МАЛКИ ПРИНОСИ

Нѣколко турски документи за Хасекията

отъ

Георги п. Аяновъ

Макаръ думата хасъ, хасеки да е вече достатъчно разяснена отъ етимологическо гледище отъ досега изказанитѣ мнения и тълкувания въ печата [1]) проблемътъ за Хасекията, споредъ насъ, като една привилегирована область въ миналото, не е още напълно разрешенъ отъ историческо гледище.

За да се хвърли повече свѣтлина върху произхода и границитѣ на тая область, ще приведемъ нѣколко официални турски документи, въ завѣренъ преписъ отъ Министерството на външнитѣ работи, които намѣрихме приложени къмъ голѣмото горско гражданско дѣло при Бургаския окржженъ сждъ, № 586/1921 год., за гората и чифлика „Хорозларъ“, които се намиратъ въ Хасекията.

Тия документи сж следнитѣ:

1) Така, въ едно протоколно решение на Ахтополския административенъ съветъ отъ 1887 г. 15 юлий, изпратено до Лозенградския мютесарифинъ съ № 102, четемъ между другото: „. . . Донася се до Ваше знание. . . . че отъ направенитѣ провѣрки и проучвания се установи, че поменатия чифликъ Хорозларъ отъ незапомнени времена е впадалъ въ Бургаска околия, обаче, следъ новото административно дѣление на вилаета (разбирай следъ 1878 г., б. м.) едно пространство отъ 60,000 дюлюма, находяще се въ Ахтополска околия отъ вакъфа на Челеби султанъ Мехмедъ ханъ, съ друго име Хасеки султанъ и известно подъ името Хорозларъ чифликъ. Други 40,000 дюлюма сж останали въ Източна Румелия . . .“

2) Въ едно постановление на първостепенния Цариградски окржженъ сждъ, I-во гражданско отдѣление, № 511, отъ 7 априлъ 1886 г. се казва: „Вследствие на исковата молба, подадена отъ пълномощ-

---

[1]) Вижъ литература по въпроса: Г. п. Аяновъ. Привилегировани области въ Сев. из. Странджа; Архивъ за поселищни проучвания, кн. II, стр. 28 31. П. Миятевъ на сжщото мѣсто, стр. 29. В. Шановъ. За Хасекията, в. Миръ, бр. 11,432, 1938 г. Д Ханджиевъ в. Миръ, бр. 11,428, 1938 г. Г. п. Аяновъ, Хасекия, в. Миръ, бр 11, 428, 1938 г. За Хасекията виж. сжщо голѣмитѣ турски речници на Шамообинъ Сами бей, стр. 567-568, на Али Назима, стр. 338. дето сж дадени различни тълкувания на тая дума. Сжщо Г. Димитровъ, Кн. България, кн. I, стр. 32-33

ника на Димитъръ Бракаловъ, бургаски житель, съ завѣрено пълномощно, Хасанъ Таксимъ ефенди, следъ смъртьта на Михаилъ (Тодоровъ, б. м.) владетель на чифлика Хорозларъ, находящъ се въ Ахтополска околия, Лозенградски санджакъ, отъ вакъфа на Хсеки и Шехъ зааде Султанъ Мехмедъ ханъ, поменатия чифликъ е преминалъ по наследство на синоветѣ му...".

3) Въ едно свидетелство отъ Ахтополската община отъ 3 септеврий 1884 г. четемъ: „Заявяваме, че на всички е известно и удостовѣрено, че задружнитѣ владетели и владетелки на чифлика Хорозларъ, находящъ се въ границитѣ на Василиковска община, отъ приходоноснитѣ имоти на свещенния вакъфъ на покойния Шехъ-зааде султанъ Мехмедъ, Хасекийска община, Ахтополска околия, а по-рано Бургаска околия, Сливенски санджакъ...".

4) Въ едно писмо отъ данъчния началникъ до Министерството на Държавнитѣ вакъфи, се пише: „Съ подаденото до Министерството заявление, съ подписа на Али, като се заявява, че чиф. Хорозларъ, находящъ се въ общината Хасеки, Бургаска околия...".

5) Въ едно донесение отъ адвокатурата при имперскитѣ вакъфи до председателя на Цариградския окр. сѫдъ, I-во гражданско отдѣление, отъ 15 ноемврий 1890 г., четемъ: „Съгласно смисъла на заявлението на Димитъръ Бракаловъ, житель на Ахтополска околия, преписъ отъ което е изпратено до съкровището на имперскитѣ вакъфи, поменатия е купилъ преди 15 години чиф. Хорозларъ, находящъ се въ сѫщата околия, отъ вакъфа на блаженопочившия Хасеки и Шехъ-зааде султанъ Мехмедъ ханъ...".

6) Въ едно удостовѣрение отъ Василиковския общински съветъ до Бургаския каймакаминъ, отъ 14 юлий 1867 г., за сѫщия чифликъ Хорозларъ четемъ: „Даваме настоящето удостовѣрение до Бургаския каймакаминъ, въ удостовѣрение на това, че Михаилъ Тодоровъ, житель на с. Кости, почина на 1250 (1834 г.), който е обработвалъ чифлика Хорозларъ отъ 1814 г. и го владѣялъ съ тапии, като неговъ истински владѣлецъ, чийто чифликъ, находящъ се въ Бургаска околия, въ землището на Василиковска община, отъ земитѣ на султанскитѣ вакъфи на Султанъ хасеки...".

7) Въ единъ крепостенъ актъ отъ 1872 г. четемъ: „Причината за издаването на настоящия актъ е следната: Вследствие пристигането отъ счетоводството на Сливенския вакъфъ въ съкровището на имперскитѣ вакъфи съобщения, нумерата на които сѫ означени по-горе, следъ смъртьта на Костантинъ, владѣлецъ на една гора, нахождяща се въ мерата на чифлика Хорозларъ, Василиковска община, Бургаска околия, Сливенски окрѫгъ, отъ свещенния вакъфъ на Хасеки султанъ отъ категорията на вакъфа мюстегаллятъ и пр....".

Отъ приведенитѣ документи може да се направятъ нѣколко заключения, най-първото отъ които ще бѫде това, че въпросната областъ Хасекията, е била, несъмнено, вакъфско владение.

По-трудно е да се опредѣли чий вакъфъ е била. Самото име, споредъ етимологическото тълкувание на думата означава, че е била частно владѣние и се числѣла, както е казано въ документитѣ, къмъ „съкровището на имперскитѣ вакъфи“, но на кой султанъ именно, не е много ясно, защото има известно противоречие въ самитѣ документи. Въ единъ е казано, че е „отъ султанскитѣ вакъфи на Хасеки султанъ“, което споредъ тълкуването на В. Шановъ[1]) значи на законната жена на султана или валиде ханъмъ, отъ която се раждалъ престолонаследника. Въ другъ документъ се говори, че е „отъ вакъфа на блаженопочившия Хасеки-и-шехъ-зааде султанъ Мехмедъ ханъ“. Въ трети документъ се казва, че е „отъ вакъфа на Челеби султанъ Мехмедъ ханъ, съ друго име Хасеки султанъ“. Ако приемемъ, че Хасеки султанъ означава майката султанка (валиде ханъмъ), какъ може тя да се отождествява съ Челеби султанъ Мехмедъ ханъ...? Сигурно това противоречие произлиза отъ нѣкоя грѣшка въ превода, който за жаль, ние нѣмаме възможность да свѣримъ. За насъ остава ясенъ само факта, че Хасекията е била частенъ султански вакъфъ.

Върпѣки това противоречие въ нѣкои документи, имаме основание да допуснемъ съ голѣма вѣроятность, че този вакъфъ е билъ на султанъ Мехмедъ, първо, за това че неговото име се споменава въ повечето документи и второ, че на сѫщия султанъ е било вакъфско владение и съседната мера на М. Търново.

Остава да видимъ кой е билъ този султанъ Мехмедъ, тъй като отъ историята знаемъ, че отъ 14—19 в. въ Турция сѫ царували 4-ма султани съ сѫщото име. Като се има, обаче, предвидъ, че въ единъ отъ документитѣ се говори, че този вакъфъ е сѫществувалъ „отъ незапомнени времена“, а другъ документъ, че този султанъ се споменава съ титлата Челеби султанъ Мехмедъ, ние сме наклонни да приемемъ, че той ще да е единъ отъ първитѣ Мехамедовци, а именно султанъ Мехмедъ I (1414–1421), синъ на Баязида, който покори България, тъй като той е носилъ тая титла. Въ това се увѣряваме още, че сѫщия Мохамедъ I носи и титлата победитель, споредъ М. Търновското ходутнаме, а той действително е билъ победитель въ борбата съ другитѣ си братя Муса, Сюлейманъ и др. и даже възстановитель на империята[2]).

За да си обяснимъ факта, защо костичененинътъ Михаилъ Тодоровъ се явява презъ 1814 г. пъленъ владетель на Хорозларския чифликъ, онаследенъ впоследствие, споредъ крепостния актъ отъ 1872 г. отъ четирмата му наследници: Тодоръ, Ефтимъ, Димитъръ и Костадинъ, когато тая земя е била вакъфско владение, ще трѣбва да обяснимъ, че въ Турция е имало два вида вакъфски или посветени земи (ерази-и-мефкуфе), а именно: истински вакъфи (ефкафи сахиха) и неистински вакъфи (ефкафи гайри сахиха), наричани още тахсеисатъ кабилинвенъ ефкафъ[3]). Първитѣ сѫ били частни земи (ерази-и-мемлюке) или мюлкъ, или пъкъ държавни земи (ерази-и-мерие), които земи отпосле, съ султанско позволение, сѫ станали вакъфи. Вториятъ видъ вакъфи сѫ били отдѣлни отъ държавнитѣ земи, но съ височайше позволение тѣхнитѣ приходи, като десятъкъ и др. берии сѫ били предназначени за нѣкое посветено мѣсто (вакъфъ).

---

[1]) Посоч. съч.

[2]) De la Jonquière. Historie de l'Empire ottoman, p. 144—148.

[3]) Д х. Диневъ. Горитѣ въ яйлъцитѣ и кълшъцитѣ, Бургасъ.

Тия два вида вакъфски владения, независимо отъ тѣхния произходъ, сѫ се различавали и по това, че истинскитѣ вакъфи сѫ се управлявали по специалнитѣ наредби на вакъфитѣ и зависели изключително отъ управлението на вакъфа, когато неистинскитѣ вакъфи, сѫ се управлявали съ държавнитѣ земи и по отношение на тѣхъ напълно се прилагалъ закона за земитѣ[1]). А споредъ чл. 78 отъ закона за земитѣ въ Турция, достатъчно е било 10 годишно владение на една земя, гора или мера, въ смисъль на използуване прихода, срещу плащане на данъка, за да се добие право на собственость[2]).

Подобно нѣщо ще да е станало и съ Хорозларския чифликъ, съ неговитѣ гори и земи, както и съ земитѣ отъ цѣлата Хасекия. А този фактъ ни говори, че тя е била отъ втория видъ посветени земи — неистински вакъфи. Въ това се увѣряваме още и отъ решението на Ахтополския окр. сѫдъ отъ 1887 г. въ което изрично е казано, че горната Хорозлари въ едноимения чифликъ, е отъ категорията на неистинскитѣ вакъфи (ефкафи гайри сахиха)[3]), т. е. отъ земитѣ мюстеггалятъ.

И тъй, може да се смѣта положително установено, че Хасекията е била султанско вакъфско владение отъ категорията на неистинскитѣ вакъфи, числящъ се най-първо къмъ имотитѣ на султанъ Мехмедъ I, а въ последствие миналъ въ други рѫце на използуване, както е случая съ Хорозларския чифликъ, който е билъ часть отъ сѫщия вакъфъ и презъ течение на годинитѣ е минавалъ отъ рѫце въ рѫце. Ако последниятъ собственикъ на чифлика Д. Бракаловъ, който се споменава въ документитѣ, го е купилъ отъ наследницитѣ на Михаилъ Тодоровъ отъ с Кости, М. Търновско, то последния, споредъ едно решение на Ахтополския свещенъ шериатски сѫдъ отъ 1816 г.[4]), го е купилъ отъ Хасанъ ага Салиевъ, житель на с. Салихлеръ, сега изчезнало село — между Рѣзово и Каланджа. Последниятъ пъкъ го ималъ като часть отъ наследство отъ по-голѣмия му братъ Мехмедъ ага и т. н.[5]). При това, Хорозларския чифликъ, който ние познаваме въ днешнитѣ му граници, споредъ удостовѣренията на съседнитѣ общини, е билъ само една часть отъ първоначалното владение на Мехмедъ ага, а какъвъ дѣлъ представлява тая часть отъ общия имотъ не може да се знае.

Макаръ вакъфско владение отъ втора категория, Хасекията не е могла да нѣма своитѣ привилегии. За тѣхъ ние говорихме въ една по-първа статия въ Архива[6]).

На сѫщото мѣсто ние се опитахме да начертаемъ границитѣ на Хасекията, възъ основа на сегашнитѣ граници но меритѣ на изброенитѣ 17 Хасекийски села. И въ заключение казахме, че Хасекията представлява една очертана область между рѣкитѣ Велека и Аи-дере — отъ югъ и отъ Босненското било — отъ северъ — начиная отъ Османъ баиръ до морето.

---

[1]) Виж. Посоченото горско дѣло. Сѫщо Д. х. Диневъ.

[2]) Тамъ.

[3]) Пакъ тамъ.

[4]) Пакъ тамъ.

[5]) Пакъ тамъ.

[6]) Архивъ П. Пр., кн. II. стр. 28—31.

Ако за южната граница на Хасекията не може да има споръ, защото е установена документално отъ Хадутнамето на М. Търновската мера, то е за северната граница можахме да се съмняваме. Нѣкой документи, обаче, въ сжщото горско дѣло, ни даватъ известни указания, да опредѣлиме по-точно и тая граница. Въ продавателното отъ 18. III. 1875 г., издадено отъ Василиковската община, по случай продажбата на Хорозларския чифликъ отъ М. Тодоровитѣ наследници на Бракаловъ, сж посочени следнитѣ граници на чифлика: Кюпрюбоазъ, Чаиръ Кайфеси, Локари кюпрюсу, Дюшпадакъ гифитъ, Коджа карж гечитъ, Кара Мустафаларъ, Муса Кариеси юрту, Узунъ ова, Джевезли юртъ, Юксекъ кайрякъ, Тилкилеръ, Ашикъ юрту, Гарванъ, Чукуръ караагачъ боазъ и покрай морето се сключва съ Кюприю боазъ.

Възъ основа на една провѣрка на самото мѣсто, горскитѣ власти презъ 1903 година, сж съставили свой протоколъ № 24 отъ сжщата година, въ който сж очертали границитѣ, както следва:

Чаиркьой — край Кюприйскитѣ и Аланкайряшкитѣ ниви (южно) до Петковия гечитъ, по Ходжа горския долъ или Солу дере, Хамбарджийско дере, пограничниятъ постъ „Кара топракъ", по пжтя на турско-българската граница (границата до 1912 година) до Караагачския заливъ и по морския брѣгъ край Атлеманъ достига устието на Аланкайряшката рѣка — южно отъ Кюприя — сега Приморско.

Ако гледаме приложената карта-скица къмъ поменатото горско дѣло ще заключимъ, че източната половина отъ северната граница на Хасекията, е минавала южно отъ селскитѣ ниви на Кюприя и Аланкайрякъ — южно отъ Дяволското езеро, или съ други думи — съ малки изключения — по старата турско-българска граница, която пъкъ както знаемъ, е вървѣла по Босненското било и то по северното му разклонение — отъ с. Визица до Атлеманъ.

Въ първата ни статия установихме, по други данни, че и западната половина отъ тая граница е вървѣла по Босненското било.

Можемъ, следователно да заключимъ, възъ основа на изнесенитѣ нови данни, какъвъ е билъ произхода на Хасекията и кои сж били точнитѣ ѝ граници.

КНИЖОВНИ ОЦЕНКИ

Йорданъ Захариевъ. Чипровци — Поселищно-географски проучвания съ исторически бележки. № 3 и 4 отъ год. VII на Четиво по българска история. Стр. 300. Цена 60 лв. София Книгоиздателство Хр. Г. Дановъ, 1938 г.

Г-нъ Йорданъ Захариевъ, който е добре известенъ на нашитѣ учени съ капиталнитѣ си съчинения „Кюстендилското краище“ и „Каменица“ издадени отъ Академията на наукитѣ, сега ни поднася единъ новъ свой трудъ — Чипровци.

Интересътъ му къмъ бележитото минало на Чипровци го събудило, както самъ казва въ предговора си, да споходи това село, а после да го проучи и опише. Чипровци свързва навѣки името си съ едно голѣмо събитие въ българската история — Чипровското въстание, което може да се счита за единъ отъ първитѣ сериозни опити на българитѣ да се освободятъ отъ турското иго и да възкресятъ българската държава. Знаятъ се сѫщо и трагичнитѣ последици на въстанието — грабежи, убийства, безчинства, опожарявания спрѣмо българското население. Сѫдбата на Чипровци бѣ най-тежката — тогавашния цвѣтущъ градецъ, а това бѣ преди 250 години, се опожари и изравни съ земята, голѣма часть отъ населението му избито, друга часть се спаси съ бѣгство по гори и планини, а трети избѣгаха задъ граница. Минали се доста години докато се възобнови селището.

Авторътъ си поставилъ за задача да опише възникването, развоя и миналото на Чипровци преди 1688 г., да проследи борбата на неговото население за свобода и независимость както и възобновеното въ днешно време село. Г нъ Захариевъ е раздѣлилъ книгата си главно на две части: физиогеографска и антропогеографска.

Въ първата часть се разглежда положението на селото и се подчертава, че Чипровци, макаръ и толкова бележито за нашата история, не е проучено до сега. Като се изключатъ Д-ръ Ст. Бончевъ и Д. Мариновъ, ни единъ другъ ученъ не се е отбивалъ въ него. Дори хора като К. Иречекъ, Проф. Милетичъ, Проф. Н. Милевъ, които сѫ писали за ролята на католишката пропаганда у насъ и засѣгатъ Чипровци, не сѫ посетили това село.

Чипровци е разположено въ политѣ на Чипровския балканъ, и съ по-голѣмата си часть лежи на дѣсния брѣгъ на Чипровската рѣка. Съ неговата работна земя, гори въ балкана, пасища покрай тия гори, Чипровци въ географско отношение има характеръ на типична планинска земя. Авторътъ говори още за климата, растителната покривка и животния свѣтъ на селото.

По-подробно е развита антропогеографската часть. Въ нея авторътъ разглежда кога е възникнало селището. Нѣма сведения за типа и организацията на Чипровци презъ времето на първото и второто бъл. царство. Знае се, че къмъ края на второто бълг. царство, Чипровци е сѫществувало като чисто бълг. селище и въ него се заселили саксонци колонисти — рудари, повикани, навѣрно, да произвеждатъ метали (желѣзо, олово, медъ, сребро). Поради това, че саксонцитѣ били католици, а по-после и дубровчанитѣ, които сѫщо били католици, направили отъ Чипровци първостепенъ католишки центъръ въ България. Заедно съ Чипровци католишки сѫ били още три най-близки до него села: Копиловци, Желѣзна и Клисура. Отъ една статистика на архиепископа **Петъръ Богданъ** презъ 1640 г. се вижда, че Чипровци, тогава е имало 2140 българи-католици и 2000 православни.

Благосъстоянието на населението въ Чипровци къмъ края на 16 и началото на 17 в. е било добро. Рударството създава занаяти и търговия. Както разправя Петъръ Богданъ Чипровци по онова време имали много и добри лозя и овощни градини, обширни пасбища, около 60 воденици. Мнозинството отъ гражданитѣ му (католици) били търговци, които разнасяли на коне своитѣ стоки по панаири и селища, главно въ Влашко. Земедѣлието, като занаятъ, имъ било чуждо, всички купували жито отъ пазаръ и по кѫщитѣ си не държали другъ добитъкъ освенъ коне и крави — конетѣ за езда и товаръ, кравитѣ за млѣко и масло.

Къмъ 1640—1645 г. Турция е въ упадакъ. Този упадакъ се отразилъ и върху чипровското угасваще рударство, както и върху здравото занаятчийство и търговия. Привилегиитѣ, давани на чипровци, почватъ да падатъ. Рударскиятъ данъкъ, който се внасялъ въ държавната хазна въ натура — сребро и желѣзо, сега вече билъ събиранъ въ пари. Така чипровчани били натоварени съ голѣми парични задължения, а и свободата съ която се ползували била ограничена. Така чашата на мѫки и страдания се препълва и издигналиятъ се високо въ духовна и материална култура чипровчанинъ се замислилъ за свободата си. Голѣма роля въ туй отношение изиграли църквата и училището въ Чипровци.

Видни католишки дейци, като **Петъръ Солинатъ**, **Илия Мариновъ**, **Петъръ Богданъ Бакшичъ**, **Петъръ Парчевичъ** и др. сѫ най-много спомогнали за изостреното чувство на чипровчани къмъ неправдитѣ и готовностьта имъ да се жертвуватъ за свободата си.

Бунтарскиятъ духъ у католицитѣ и съседнитѣ православни села на Чипровско къмъ първата половина на 17 в., когато Турция е въ разложение, е вече култивиранъ. Чакало се само поводъ. Обявената презъ 1688 г. война между турци и австрийци се смѣтнала отъ чипровчани удобенъ моментъ за отхвърляне на игото, особено пъкъ следъ като австрийцитѣ минали Дунава и се приближили до България. Но сѫдбата била много жестока спрѣмо въстаналитѣ. Следъ нѣколко дневна обсада градецътъ билъ превзетъ отъ турци и маджари и онѣзи, които не сѫ могли да избѣгатъ били избити, а женитѣ и момитѣ заробени. Градътъ билъ плѣчкосанъ, опожаренъ и унищоженъ до основи.

По нататъкъ авторътъ описва подробно какво става съ бѣжанцитѣ и какъ се възобновило днешното Чипровци.

Разглежда се развитието, типа и физиономията на сегашното село, както и преселническитѣ движения на населението следъ възобновяването на Чипровци.

За народното стопанство на селото (земедѣлие, гори, скотовъдство, килимарство, разни занаяти, минерални богатства — рударство), е отдѣлено доста мѣсто.

Въ етнографскитѣ бележки сѫ засѣгнати: физически типъ, характеръ, говоръ и носия.

Накрая сѫ дадени и 11 снимки — изгледи отъ селото, стари типове кѫщи, воденици, развалини отъ старата православна черква Св. Никола, женски имена и др.

Съ една речь книгата на г. Захариевъ е напълно завършено цѣло. Авторътъ се е отнесълъ най-добросъвестно къмъ своята задача. Събралъ е много исторически материалъ, подредилъ го грижливо, използувалъ богата библиография, има лични наблюдения и проучвания и затова книгата е цененъ приносъ за нашата история и география. Тя може да задоволи интереситѣ не само на историка, но и на географа и етнографа.

Горещо е препорѫчваме на нашитѣ учители и на всички, които се интересуватъ отъ нашето минало и милѣятъ за бѫдащата на родината ни.

Ж. Чанковъ

АЗБУЧЕНЪ ПОКАЗАЛЕЦЪ

Настоящиятъ показалецъ не съдържа имената, които се срѣщатъ въ съчинението на Хаджи Калфа — Румелия и Босна. Тѣ могатъ да се намѣрятъ въ нарочитъ показалецъ, помѣстенъ на стр. 105 до 120 отъ настоящата книга.

Съкращения: с. = село; гр. = градъ; изч. = изчезналъ (-о); м. = мѣстность, покр. = покрайнина, и сл. — означава, че трѣбва да се прегледатъ следващитѣ страници до края на статията. Много селища сѫ показани само съ старитѣ имъ имена.

Латинскитѣ цифри означаватъ книгата, а арабскитѣ — страницата.

А

Абдаларе, с. III. 103
Абоба, с. I. 117, II. 48
Авла баиръ м. IV. 71
Авланъ кьой м. IV. 74
Авлалии с. IV. 67
Авли из. гр. IV. 62 и сл.
Авли-кьой с. I. 113
Авлиени с. IV. 67
Авренъ с. I. 118
Аджиларе с. III. 102
Азарахъ с. I. 114
Азатлий с. IV. 63
Азмакъ с. III. 5
Айдинъ махала I. 84
Айтосъ гр. I. 114 и сл., I. 125
Айрене с. I. 113
Акчеташъ с. II. 27
Акъ-планина I. 112
Алай бегъ махала I. 84
Алачани с. I. 114
Албаноа с. I. 115
Александрово с. IV. 66
Алексинацъ гр. I. 111 и сл.
Алибей с. I. 114
Алино с. IV. 45
Алти с. I. 118
Алфатаръ с. I. 114 и сл.
Анхиало гр. I. 109, I. 118, III. 17 и 106
Аполония из. гр. I. 123
Арабъ махле с. II. 49
Аракъ-кьой I. 113
Аракли с. I. 113
Ардино, с. вж. Егри-дере
Араплий с. III. 27
Арнауткьой с. I. 117 и сл. III. 27
Арчаръ с. I. 117 и сл.
Асеново с. II. 123
Асеновградъ, вж. Станимака
Асланъ-череде с. I. 116
Астрабадъ, с. I, 119
Асланъ с. IV. 53
Атанасъ-кьой I. 118
Атъ-кьой с. III, 107
Атъ-лиманъ, заливъ I. 122
Атлиманъ, с. II. 28 и сл.
Афтане с. I. 115 и сл.
Ахлапъ, с. III. 17
Ахтополъ гр. I. 118, I. 122, II. 29
Ачикъ-орманъ с. I. 113
Аязма с. II. 6

Б

Баба с. I. 111
Бабадагъ, гр. I. 114 и сл.
Баба-Ески, гр. I. 114 и сл. вж. Ески-Баба
Бабица с. I. 110
Багларъ Алтѫ, заливъ I. 122
Балабанъ, с. I. 114
Балдево с. III. 104
Бали-ефенди с. I. 113
Балтаджи-кьой I. 116
Балчикъ гр. I. 118 и сл. III. 17
Балчишко, II. 49

Балъкъ-кьой с. II. 6 и сл.
Балша с. IV. 31
Банищица, рѣка, I. 49 и сл.
Банско гр. IV. 9
Банскитѣ лозя — римски гробища I. 69
Баня, с. I. 113
Баня Чепино с. III. 103
Бариево с. I. 111, II. 50
Баталъ-ханъ I. 119
Батакъ, с. I. 113
Батакъ м. III. 5
Баточина с. I. 111
Батулия с. IV. 32
Батулийската махала, IV. 26
Бахчиларъ с. I. 117
Бахчованджии III. 10
Бачково, с. III. 17
Бачковски монастиръ, I. 18, I. 112, II. 41, III. 17
Башикърво с. III. 102
Башамайна с. I. 113
Башовица, из. с. II. 45
Баялж-дере с. I. 117
Бебина с. I. 117
Бегъ Бунàръ, връхъ I 60
Бегчиларъ с. II. 6
Бегирли с. I. 116
Бейбали с. I. 112
Бейлии с. I. 117
Бейчи-кьой с. I. 117
Бекчи колиби м. III. 5
Бендеръ, гр. I. 116
Беневреци, I. 101
Бересинъ, с. I. 52
Берковица гр. I. 118 и сл.
Берковско, I. 40, II. 56
Бешекьой I. 115
Бешлии с. I. 117 вж. Борилъ
Бориловча, с. I. 113
Бигеразаръ с. I. 114
Бизанцъ I. 117
Бинбеловци, родъ, III. 21
Бини с. I. 117
Бинкосъ с. IV. 70
Бинкьой, из. с. III. 13
Бистрица, с. IV. 33 и сл.
Бистрица, рѣка, I. 54 и сл.
Битоля, гр. I. 119 и сл.
Блаца, с. II. 36
Близнакъ, с. II. 29
Богданлия, с. IV. 45
Богларъ, с. I. 116
Богословъ, с. I. 55
Богхуларъ, с. I. 117
Божуръ, м. III. 5
Божурище, II. 49
Болгаръ, с. I. 116
Борилъ, с. I. 119 вж. Бешлии
Борово, с. I. 113
Бондискинъ с. I. 113
Босманце, с. I. 116
Босненското било, II. 29
Босна връхъ, II, 30
Бошуля, с. I. 112
Боюкъ-Бозлуджа с. I. 116
Боя бунаръ, II. 27
Бояна, с. I. 112
Брагоровци, с. II. 57
Брадилово, с. II. 29
Бръшлянъ, с. II 29
Брѣгалница (пжтуване по долината на —) I. 18
Брѣзникъ, гр. I. 108 и сл.
Брѣстовецъ, с. I. 113
Брѣстъ с. II. 47
Буджакъ, покрайнина IV. 45
Бузей с. I. 114
Букурещъ, гр. I. 114
Буланлъкъ с. I. 116 и сл.
Булбука с. I. 115
Булгаръ махала, IV. 14
Бунаръ Хисаръ гр. I. 115, II. 33
Бургасъ, гр. I. 113 и сл. I. 123
Бургуджии, с. IV. 66
Бурелъ, покрайнина, I. 7
Бурукале I. 108
Бусилко, с. I. 114
Бусманци, с. IV. 17 и сл.
Бутбулеръ, с. I. 116
Бутелъ, из. с. II. 41
Бутово, из. с. II. 43
Бухларъ с. I. 114 и сл.
Буюкъ-Дервентъ с. I. 116

Бъзово, из. с. II. 41
Българи-градинари при Братислава, III. 117
Българи-тракийци преселени въ България, II. 3
Българска екзархия — граници, III. 17
Българи отъ Охридско и Корча — III. 6
България (Висока) I. 22
България (Срѣдна) I. 22
Бѣла, гр. I. 21
Бѣла-паланка, гр. I. 109 и сл. вж. Акъ-планина
Бѣлащица, с. III. 17
Бѣлградъ, I. 107 и сл.
Бѣлене, с. I. 119
Бѣлица, с. I. 28, I. 109, II. 48, IV. 33
Бѣлово, с. I. 109
Бѣлоградчикъ, I. 113
Бѣлоградчишко I. 40, I. 119
Бѣлоземъ, с. I. 113.
Бѣлоколинъ, из. с. II 42
Бѣломорска Тракия, II. 116
Бѣлчево, с. II. 49
Бююкъ-Чекмедже, с. I. 108 и сл., II. 5
Бѫта-баня I. 113

В

Вадинъ, с. I. 117 и сл.
Вакарелъ, с. I. 21 и сл. I. 108 и сл. II. 45, IV. 33
Вакъвъ, с. III. 8
Вакъфъ на султанъ Мехмедъ-ханъ, II. 26
Вакъфи, IV. 124
Валаткьой, I. 113
Варвара, из. с. II. 41
Варвара, с. I. 113
Варна, гр. I. 12 и сл. I. 42, I. 107 и сл. II. 113, III. 17
Варошъ махала, I. 84
Васанчикъ, с. I. 114
Василико, гр. I. 109, I. 118
Василица пл. I. 108
Василицитѣ, с. I. 28, II. 48
Везиръ-козлуджа I. 115
Велбуждъ, гр. I 65
Велека, рѣка, II. 29
Велесъ, гр. I. 18, I. 119
Велибейкьой I. 114
Велика с. II. 28
Ветово, с. I. 115 и сл.
Видинъ, гр. I. 15, I. 40, I. 107 и сл. I. 140 II. 39
Видинска губерния, II. 13
Видинско, I. 40, I. 119, II. 56
Виза, гр. I. 114 и сл., II. 33, III. 10
Визенска кааза, I. 11, II. 26
Визица, с. II. 28 и сл.
Виковъ с. I. 110
Винга, с. II. 56
Виница, с. I. 114
Виноградецъ, с. III. 103
Вира, с. I. 108
Виргински манастиръ, II. 41
Вирни, из. с. I. 109
Вирово, с. I. 109
Вировъ, из. с. II. 42
Воденичица рѣка, I. 55
Воденъ гр. I. 119, III. 17
Войнигани, III 21
Войнишка махала, IV, 26
Вранско I. 19
Враня, гр. I. 19, I. 107 и сл.
Враня, дворецъ, IV. 26 и сл.
Вратца, седловина, I. 50
Вратца, гр. II. 39
Вратца, с. I 54 и сл.
Вратечка, рѣка, I. 54
Вратчанско I. 40
Връбница, с. I. 112 и сл.
Вургари, с. II. 29
Вучи-трънъ с. I. 109
Върфъ, с. I. 117
Въртешево, с. I. 59
Вѣринско, с. IV 45
Вѣтренъ, с. I. 11, I. 108 и сл.
Вѫглищарство I. 31

Г

Гаази Михаловци, II. 26
Габратица, с. I. 115
Габрово, гр. I. 5, 27, I. 119, II. 17, IV. 9
Гавраилово, с. IV. 62
Гаганъ, из. с. II. 41
Гагаузи, III. 114, IV. 51
Гала-кьой I. 114 и сл.

Галата с. I. 19
Галата-кьой I. 118
Галацъ гр. I. 115 и сл.
Ганшисъ, с. I. 113
Генисъ-ханъ I. 119
Гергевецъ, из. с. II 43
Гереня, м. III. 5
Герли с. I. 113
Герлово, покр. I. 21
Германъ, с. I. 113, IV. 33
Герсала с. I. 116
Геюсетчи с. I. 117
Гиенъ с. I. 115
Гиншекъ с. I. 117
Гиогели, с. I. 117
Гиокчедолукъ с. I. 114
Главиница, III. 102
Глогосицица, рѣка, I. 54
Гложия, с. I. 91 и сл.
Глушникъ, с. IV. 67
Гнуру, с. I. 117
Говедаре с. I. 109
Голѣма Раковица, с. IV. 32 и сл.
Голѣмъ Дервентъ, с. I. 115, II. 116
Голѣмъ и Малъкъ Монастиръ, с. III. 4; IV. 54
Голѣмо Айдере, с. II. 27.
Голѣмо Суванли, с. II. 6
Голѣмо-Чекмедже, вж. Бююкъ-Чекмедже
Горна Брѣстнница, с. I. 54
Горна Гращица, с. I. 50 и сл.
Горна и Долна Камила, с. II. 28
Горна Кория, м. III. 5
Горна Понета, с. I. 109
Горна Ръжана, с. II. 44
Горни Кортенъ, с. I. 91
Горни Лозенъ, с. I. 113, IV. 16 и сл.
Горни Околъ, с. IV. 32 и сл.
Горни Пасарелъ, с. IV. 45
Горничево с. I. 119
Горно Александрово, с IV. 67
Горни Богоровъ, с. IV. 45
Горно Суванли, с. II. 6
Горно Уйно, с. II. 48
Горубляне, с. I. 112, IV. 17 и сл.
Градинари, IV. 43, III. 11, 17, вж. Бахчованджии
Градински, с. I. 117
Градинарство въ Еленско, III. 119
Градове по Ч. М. крайбрѣжие, II. 111
Грамаждано, с. I. 59
Граматиково, с. II. 29
Граница, с. I. 52 и сл.
Граничка капия, махала, I. 71
Грахово, покрайнина, I. 108
Грънчарево, I. 31
Гурково, с. IV. 65
Гурмазово, с. II. 49
Гърци, II. 10; III. 19
Гърци въ Елховско III. 3
Гьозекенъ, с. I. 118
Гьолджикъ. с. I. 113
Гьомле, с. I. 115
Гьопса, покрайнина, I. 23
Гюмюлджина гр. I. 108, I. 113
Гюрлюджикая, м IV. 69
Гючи бунаръ, с. II. 6

Д

Даали Тумба, м. III. 5
Дага-кьой I. 115 и сл.
Дамяница, гр. I. 112
Данти с. I. 113
Даутбеглии, с. III. 7
Дебелтъ, с. III. 103
Девино, гр. III 105
Девиня с. I. 117
Деде-Агачъ гр. I. 103
Дели Орманъ покр. I. 22 и сл. I 114 и сл. II. 39
Делиевска, рѣка, II. 27 и сл.
Демирджикъ с. I. 113
Демиръ-кьой из. с. II. 43 и сл.
Демиръ-Хисаръ, гр. I. 118
Дентелетско войводство, I. 67
Дервенджии. III. 6
Дервенджийски села, III. 25
Дервентъ, с. I. 115
Дерековска рѣка, II. 27
Дереково, с. II. 33
Деркосъ, с. I. 118
Дерекьой, с. I. 113, III. 7
Дермендере, с. III. 6, IV. 62
Деунъ, с. I. 117
Дефлеримъ с. I. 115

Джабелъ, покр., I. 23
Джаферлии, из. с II. 43
Джиздаръ-кьой I. 118
Джиново, с. IV. 73
Джувемли, с. I. 116
Димотика, гр. I. 108, II. 10
Димотишки окржгъ, преселници II. 6
Димовци, с. IV. 64
Динка. с. III. 104
Дискотъ, с. I. 115
Добрава, м. III. 5
Добралъ, с. I. 114 и сл.
Доброво, с. I. 114
Добрица, с. I. 109
Добричко, II. 49
Добричъ, гр. I. 20, I. 114 и сл. III. 17
Доброведица, с. III. 102
Доброплодно, с. II. 48
Доброселецъ, с. IV. 55
Доброшката махала, II. 47
Доганъ Хисаръ с. II. 116
Доганово, с. IV. 46
Доганово, из. с. II. 43
Доганово Конаре, с III. 104
Долна Брѣстница, с. I. 54
Долна Гращица, с. I. 50 и сл.
Долна Гора, м. III. 5
Долна Гривица, из. с. II. 43
Долна Любата, из. с. II. 47
Долни Богровъ, с. IV. 45
Долни Лозенъ, с. I. 113, IV. 16 и сл.
Долни Околъ, с. IV. 45
Долни Пасарелъ, с. IV. 45
Долно Паничерево, с. IV. 65
Долня-Баня, с, I. 119
Драгоево, с. I. 114 и сл.
Драгоманъ, с. I. 110 и сл.
Драгоръ, с. III. 103
Драма, гр. I. 18, I. 112
Друмохаръ, с. I. 91
Дрьстрене, из. с. II. 41
Дрѣновдолска тераса I. 53
Дрѣновецъ, с. I. 116 и сл.
Дубровникъ, гр. I. 107 и сл.
Дулатъ-Аги с. I. 117
Дунавска България I. 15
Дунавско крайбрѣжие I. 21
Дупница, гр. I. 108 и сл.
Дупница, рѣка, II. 27
Дупница из. с. III. 7
Джбованъ, с. I. 119

Е

Евренлии, с. I. 114
Евренозово, с. II. 29
Егри-Дере, гр. I. 118
Едига, с. II. 33; III. 7
Едрево, с. IV. 65
Еладинъ, с. I. 118
Елена, гр. I. 19, II. 117, IV. 9
Еленско, II. 117
Еленере, из. с. II. 43
Елията, покр. I. 23
Елховско, III. 3
Емберлеръ, с. I. 118
Емине-носъ, I. 124
Емине, с. I. 118
Емирлеръ, с. I. 118
Емирлии, из. с. II. 43
Енидже, с. I. 119
Енидже-кьой с. I. 116
Ени-кьой, с. I. 111 и сл. II. 6
Ени-махале I. 109
Еносъ, гр. I. 108
Ени-пазаръ I. 108
Ени ханъ I. 113
Епархоси III. 19
Ереклеръ с. I. 117
Ерубиаларъ, с. I. 116
Есебеглии, с. III. 5
Ески-Баба, с. I. 109 и сл.вж. Баба-Ески
Ески-Джумая гр. I. 113
Ески-полосъ, с. I. 115
Етнографска карта на българитѣ, I. 142
Ешекъ-баиръ, II. 27
Ешекчии, с. IV. 64
Ешикашлии, с. II. 49

Ж

Жегиловска равнина I. 108
Желѣзна, с. II. 57, IV. 128
Желѣзница, с. IV. 45
Желявска махала, IV. 26
Живково, с. IV. 45

Жилинци, с. I. 54
Житомитскъ, из. с II. 41

З

Заберно, с. II. 29
Завикьой I. 115
Загоре I. 108
Загорци, III. 3
Загорски колиби, III. 7
Загорово, с. III. 103
Зайчино-Орѣше с. II. 48
Залъфъ, с. IV. 53
Звездецъ, с. II. 29
Звънчево, с. III. 102
Згуревци, родъ, III. 21
Злокучене с. I. 114
Знеполе, покр., I. 108

И

Игрекъ м. III. 5
Игли, с. III. 4
Иеласница, с. I. 109
Иени-кьой I. 114
Изворъ, с. I. 108
Изетли, с. I. 116
Изчезнали градове въ Н. Загорско, IV. 62
Иланджикъ с. I. 118
Илидже, гр. I. 66
Илиенци, с. I. 112
Имамъ Пазаръ, с. IV. 53
Имена у гагаузитѣ, IV. 60
Имена на мѣстности, IV. 33, 126
Инджекьой, с. I. 114, II. 27, IV. 53
Инджеклеръ, с. II. 33, 126
Инджето, III. 13
Иниада с. I. 118
Ипсала, гр. I. 108
Ири-дере с. I. 113
Итатъкъ, с. I. 113
Искъръ, гара, IV. 47
Истросъ, из. гр II. 113
Ихтиманъ, гр. I. 108 и сл. II. 46; III. 35
Ичера, с. I. 115

К

Кабиле. с. III. 106
Кабиллеръ. с. III. 106
Кабиюкъ, заводъ, II. 49
Каваклии, махала, I. 84
Каваклии, гр. III. 4
Кавала, гр. I. 118
Каванджикъ, с. I. 115
Каварна, гр. I. 118 и сл.
Кади-кьой с. I. 116
Кадинъ-мостъ, с. I. 50
Кадле-кьой, махала, I. 126
Кадърларъ, с. I. 116
Кадж-бунаръ, II. 27
Кадж-кьой, с. I. 115 и сл.
Каза-Гнуръ с. I. 117
Казанлъкъ гр. I. 12, 18
Казичене, с. I. 110, IV. 16 и сл.
Казълъ-Агачка кааза I. 11
Казжклисе с. III 7
Кайбипяръ с. I. 116
Кайракъ-кьой I. 114
Кайрацитѣ, с. III. 5
Какузесманъ, с. I. 111
Каладжанското бърдо, II. 27
Калатисъ, гр. II 123
Калиакра, I. 118
Калистранъ, с. I. 116
Калово, с. II. 29
Калоферъ, гр. I. 12, I. 119, III. 9
Калугерица, с. I. 109 и сл.
Калугерска нива, м IV. 64
Калугерско лозе, м. IV. 64
Камайкли с. I. 112
Каменица, покр., I. 20
Каменичко поле, I. 50
Каменътъ, м. II. 27
Камилитѣ, с. II. 36
Камчи-дере I. 118
Камчия, рѣка II. 112
Канали, с. I. 117
Канара, с. I. 116
Капакли бунаръ, с. III. 5
Караагачъ, с. II. 31
Караачъ, III 15
Карабатъ-кьой I 116
Карабегъ-кьой I. 118
Карабулакъ, с. I. 117
Карабунаръ, с. I. 114 и сл.
Каравеловъ П., домъ, II. 23
Карагачъ с. I. 115 и сл.

Карагюисъ с. I. 117
Карадере, II. 33
Караджиларъ с. I. 116
Кара-ери с. I. 116.
Караканъ, с. I. 113
Каракасъмъ, с. IV. 53
Кара-Колю, III. 13
Каракочъ, с. I. 113
Кара-Кюртъ, с. III. 107
Караманъ баиръ, II. 27
Караманлии, III 11
Караманъ-кьой I. 115
Карамаръ с. I. 116
Кара-Муратлии, I. 119
Карамусалъ, с. III. 103
Караполци, с. IV. 45
Карасу с. I. 116 и сл.
Карасъклии, с. IV. 53
Караула I. 119
Карахарманъ с. I. 119
Карациново, с. II. 36
Карачали-кьой I. 116
Караюсъ с. I. 116
Карезлии с. III. 112
Кариотъ, м. III. 10
Карлово, гр. I. 10 и сл. II. 12 и сл.; IV 9
Карнобатъ, гр. I. 12, I. 113 и сл. I. 125
Касъмово, с. I. 109
Катранджийство, I. 31
Катранлия, махала, I. 71 и сл.
Катрище, с. I. 65
Катунъ, с. I. 108
Катъръ йолъ II. 27
Кацлово, с. I. 117
Кациляне, с. IV. 33
Качаникъ, гр. I. 109
Каяджикъ, с. I. 117, III. 5
Каяли, с. I. 109
Каяли-чали-чифликъ I. 113
Ква-Асапли, I. 113
Керациново, с. II. 28
Керемъ-дереси, с. I. 117
Кешишъ дере, IV, 64
Килимаррево, I. 31
Килия, гр. I. 114
Киникли, с. I. 114
Киоже, с. I. 119
Киречъ-кьой, с. I. 17
Китросъ, с. I. 116
Кичево, гр. I. 18
Кишенъ, с. III. 107
Кладара, II. 28
Клементина, заводъ. II. 49
Клисала, I. 118
Клисура, с. I. 108 и сл., IV. 128
Клисура, из. с. II. 42
Клокотница с. I. 109 и сл.
Кнежа, с. I. 24
Княжево, с. I. 113 вж. Бали-Ефенди
Кованлъкъ, с. I. 115
Ковачево, с. I. 113
Ковачевци, с. II. 116
Ковачъ, II. 30
Коджа баиръ м. IV. 69
Коджа оглу, с. I. 116
Коджа-търлж I. 116 и сл.
Козарево, с. III. 107; IV. 63
Козлодуй с. I. 117
Козлицъ, с. I. 116
Козосъ моде, с. III. 107
Козлуджа, с. I. 116, III. 4
Кокаляне, с. IV. 45
Коласия, гр. I. 65
Колоназация вжтрешна I. 31
Колиби, М. Търновско, II. 28; с. II. 33
Колуша с. I. 55
Комарево, с. I. 114 и сл.
Конакъ, с. II. 29
Конаре, с. III. 107; IV. 63 и сл.
Кондово, из. с. II. 41
Конопница, с. I. 109
Конопнишка долина I. 108
Контина, с. I. 111
Конушъ, с. I. 109 и сл.
Коняво, с. I. 50
Конопища, м. III. 5
Контушъ, дреха, I. 101
Копиловци, с. I. 87; II. 57, IV. 128
Копривщица, гр. I. 10 и сл. II. 31; IV, 9
Коравила, с. I. 116
Корфоколиби, с. II. 27
Косово поле I. 109
Коста лака, м. III. 5 и сл.
Костенецъ, с. I. 108 и сл.
Кости, с. II. 29, IV. 125
Костинбродъ, с. I. 119

Костуръ, гр. I. 119
Котелъ, гр. I. 10, IV. 9
Крайна, покр., I. 40
Краище, покр. I. 75
Кратово, гр. I. 118
Кремиковци, с. IV. 26 и сл.
Кривабара с. I. 119
Крива-паланка I. 109 и сл.
Кривина, с. IV. 26 и сл.
Криводолъ, с. I. 119
Крушовица, с. IV. 33
Крушака, м. III. 5
Крушевацъ, гр. I. 108
Крушево, гр. I. 18
Ксанти, гр. I. 113
Кубадинъ, с. I. 116
Кулата, м. III. 5
Кула-Касаплии, с. III. 104
Куле, с. I. 117
Кулели, с. I. 116, IV, 53
Кулони, с. I. 108
Кулско I. 40, I. 119
Кукленъ, с. III. 17
Кукушка кааза, I. 11
Кумъ-Бургасъ с. I. 116
Куновица пл. I. 108 и сл.
Курия, с. II. 33
Куру дере, с. II. 27 и сл.
Куруджа дере, с. III. 5
Куртъ чешме, с. III. 5
Куртулумушъ, с. II. 6
Кутово, I. 117, II 27
Кушава, с. I. 117
Кушуфлеръ, с. I. 116
Куюсу, с. I. 116
Къбелъ, из. с. II. 43
Кърджали, покр. I. 23
Кърккъ-клисе I. 107 и сл. вж. Лозенградъ
Кърчала с. I. 114
Кършловъ, с. III. 23
Кьокъ-бунаръ с. I. 113
Кюй дере, м. IV. 69
Кюлевча, с. I. 118
Кюнекъ, връхъ, I. 50 и сл.
Кюпъ-тарла м. IV. 69
Кюпрю-кале I. 119
Кюпрю-кьой I. 115 и сл.
Кюпрулиеръ с. I. 116
Кюприя, с. I. 111
Кюпрю-алтж, I. 122
Кюстенджа, гр. I. 118 и сл. III. 17
Кюстендилъ, гр. I. 107 и сл. I. 48 и сл.
Кюстендилско краище, покр., I. 20
Кюстендилско поле, I. 20
Кюстендилско, преселници, III. 7
Кючукъ-Боялъкъ, с. III. 22
Кючукъ Дервентъ, с. I. 116
Кючукъ-Козлуджа, с. I. 116
Кючукъ-Чекмедже, с. I. 108
Кжща българска, I. 23

Л

Лала-кьой, I. 116
Лащиани с. I. 113
Левце с. I. 116
Лелемлеръ с. I. 114
Лесново, с. IV. 45
Ливацъ, с. I. 109
Ливина, с. I. 117
Лигурово, из. с. II. 42
Линово, с. I. 119
Лисецъ пл. I. 50 и сл.
Лисово, м. II. 27
Ловечъ и Ловчанско I. 19, I. 44
Лозенградъ, IV. 53 (вж. Кърккъ-клисе)
Лозенградска ок. II. 33
Лозеница из. с. II. 42
Лозно, с. I. 54 и сл.
Лозята, м. III. 8
Ломъ, гр. I. 115 и сл. III. 36; IV. 9
Ломско I. 40, I. 119
Лопушна с. I. 117
Лѣсковецъ, гр. I. 11
Лѣсковци, — хлѣбари и градинари, III. 11
Лѣсково, с. III. 17
Любимецъ, с. вж. Хебибчево
Люле-Бургасъ I. 108 и сл.

М

Маглавитъ, II. 28 и сл.
Мадара с. I. 118
Маджура, с. II. 36

Макакъ, с. II. 48
Македония, I. 119, II. 24
Макри с. I. 108
Малко Айдере, с. II. 27
Малко-Бѣлево с. I. 113
Малко-Търново, гр. I. 121; II. 26
Малозанца, с. I. 109
Мало-Конаре, с. III 104
Малъкъ Самоковъ, гр. I. 118, I. 124; II. 27; III. 7
Мангалия, гр. I. 118 и сл. II. 113
Мангаръ, с. I. 116
Мандрица, с. II. 33
Маньово, из. с. II. 43
Маньова махала, II. 46
Марица, низината на — , II. 39
Мачинъ, гр. I. 115 и сл.
Махиадитѣ, върхове, II. 27
Мая-Курфали, с. III. 108
Мегалово, с. II. 28 и сл.
Мездра, с. I. 18
Мекераджи, II. 32
Меликадъново с. III. 103
Мелникъ, гр. I. 110 и сл. II. 46
Мененкьово, с. I. 113
Менешево, с. I. 113
Месемврия, гр. I. 27, I. 118 и сл. I. 124, III. 106, III. 17 и сл.
Месинъ-Калеси I. 108
Мечка, с. I. 113
Мечкина дупка, м. I. 63
Мидия, гр. I. 118
Миселимиди, с. I. 113
Митровица, гр. I. 108
Микровци, с. II. 57
Мокрошово с. II. 33
Момино село I. 115
Моряне, с. II. 29
Мосулъ, из. с. II. 45
Мошионзе, с. I. 112
Мраката, покрайнина I. 23, II. 41
Муратларъ, с. I. 117
Мурданлии, с. III. 20
Мустафа-паша, гр. I. 109 и сл. IV. 9 вж. Свиленградъ
Мустафа-паша паланка, I. 111 и сл. (вж. Бѣла-паланка)
Муткурово, с. II. 49
Мързово, с. II. 29
Мѣста (пжтуване по долината на —) I. 18
Мюселлимъ, с. II. 6
Мжтница, с II. 48

Н

Надъръ, с. I. 114 и сл.
Насурше, с. I. 117
Нашето стопанско минало, проучване на —, IV. 3
Неврокопъ, гр. I. 113
Невѣстино, с. I. 52
Несебъръ, гр., вж. Месемврия
Нидже, с. I. 117
Никополъ, гр. I. 42, I. 108 и сл., II. 58
Нишъ, гр. I. 107 и сл.
Нишко I. 119
Новакъ, с. I. 114
Ново-бърдо I. 107 и сл.
Нова-Загора, гр. I. 119
Новозагорско, IV 62
Нова махала, из. с. II. 48
Нови-Пазаръ, гр. I. 109 и сл.
Нова-Упака, с. I. 117
Новачка, из. с. II. 43
Нови ханъ, с. I. 110 и сл., IV. 40
Новообразувани села I. 30
Ново-село I. 113 и сл.
Новосело, махала, I. 126; III. 13 и сл.
Новоселци, из. с. II. 42; с. I. 113, IV. 17 и сл.

О

Обеля, с. I. 112 и сл.
Овцевъдство въ Тракия, II. 116
Овчага, с. I. 114
Овчарци, с. III. 108
Овчеполци, с. III. 102
Одесосъ, гр. II. 113
Одринъ, гр. I. 107 и сл. III. 15; IV. 61 и сл.
Одринскитѣ гагаузи, IV. 51
Олпаша. с. IV. 53
Омуръ-факж, с. I. 115 и сл.
Оноташъ, с. I. 115
Орлова рѣка, I. 54

Орманлия, с. I. 113, IV. 26
Орханликъ, с. I. 114
Орсовци, с. I. 113, II. 48
Орѣхово, гр. I. 115 и сл., II. 39
Орѣховско, I. 40
Орѣшникъ, с. III. 8
Осенецъ, с. I. 117
Осиково, с. I. 113
Османъ баиръ, II. 29
Османлии, с. IV. 53
Осоговска пл. I. 50 и сл.
Осоица, с. IV. 47
Офшанъ, из. с. II. 42
Охридъ, гр. I. 5 и сл.
Очуша, с. I. 28, II. 48

П

Павликянъ, с. I. 119
Падарница, м. III. 5
Пазарджикъ (Татаръ-) гр. I. 10 и сл. I. 108 и сл.
Пазарни срѣдища I. 32
Паланка, из. с. II. 43
Панагия, с. III. 17
Панагюрски джелепи, III. 11
Панагюрище, гр. I. 10 и сл., IV. 33
Панисосъ, гр. II. 112
Паничарска община I. 11
Папазли, с. I. 110 и сл.
Папазъ-кьой, I. 115 и сл.
Папазъ чаиръ, м. IV. 15
Парабутъ, с. I. 114
Паракинъ, I. 111 и сл.
Парория, покр. III. 5 и сл.
Паспалево, с. II. 33; III. 7
Пасарелска махала, IV. 26
Пастуша с. I. 109
Патица, пристанище I. 118
Пауталия, гр. I. 63
Пашмакли, гр. I. 112 и сл.
Периволъ, с. I. 87
Петковъ азмакъ, м. III. 5
Петричъ, гр. I. 112 и сл.
Пещера, гр. I. 11
Пиргопло, с. II. 27
Пиргосъ, с. I. 115 и сл.
Пирокъ, с. II. 33
Пиротъ гр. I. 15, I. 108 и сл. вж. Шаръ-кьой
Пиротско, II. 56
Пиянецъ, покрайнина I. 20, I. 75
Плавикенъ с. I. 117, вж. Павликянъ
Плавица, с. I. 117
Плато, с. I. 112
Плевя, с. I. 109
Плеония, с. I. 109
Пловдивъ, гр. I. 10 и сл., I. 107 и сл., II. 116, III. 17
Пловдивска епархия I. 10
Плѣвенъ, гр. I. 40, I. 119, II. 39 и сл.
Подбалкански полета I. 119
Подуене, с. II 49
Поимия, из. гр. II. 42
Покрайнинитѣ въ България I. 22, карта, I. 33
Полето, м. I. 75
Полозъ с. I. 119
Поломето, покр., I. 25
Полянци I. 26
Помацитѣ, II. 116
Поморавия I. 119 и сл.
Поморие, гр. I. 124; III. 106
Поповяне, с. IV. 45
Поровица с. I. 118
Поселищно. - географскитѣ проучвания, I. 3
Поте, м. I. 65
Потури, I. 101
Потукъ, из. с. II. 42
Преименуване на селищата въ България, III. 99
Преполе, с. I. 109
Преселници изъ Македония, I. 76
Преславъ, гр. I. 5, I. 114 и сл., IV. 8
Пречиста, манастиръ, I. 18
Привилегировани области въ Странджа, II. 26
Прилепъ, гр. I. 116 и сл.
Прищина, гр. I. 108 и сл.
Провадия, гр. I. 114 и сл.
Продановци, с. I. 110
Прѣспа I. 17
Прохорово, с. III. 108
Птиче село I. 112

Пустоселъ, м. II. 44
Пчелинци, с. I. 91
Пѣсни на гагаузитѣ, IV. 58

Р

Равда, с. I. 118
Равна гора, покрайнина III. 4
Радецки, с. III. 108
Радомиръ, гр. III. 35
Разградъ, гр. I. 114 и сл.
Разлогъ, гр. и покр. I. 21 и сл.
Разложка кааза, I. 11
Райково, с. IV. 9
Раковица, с. I. 113
Раково, из. с. II. 43
Раковски, с. I. 109 и сл.
Рахово, с. II. 57
Рахово, гр. вж. Орѣхово
Рашна с. I. 112
Резни с. I. 111
Рибарица, из. с. II. 48
Рилски монастиръ, I. 119, II. 41
Ришъ, с. I. 114 и сл.
Робертово, с. II. 50; IV. 16 и сл.
Роброгнанъ с. I. 110
Родопи, Източни, II. 39
Родосто, гр. I. 113
Роколница, с. I. 91
Ропотамо, заливъ, I. 122
Росенъ, с. III. 104
Росица, из. с. II. 42
Рудесъ, м. III. 8
Руенъ, връхъ, I. 50
Руленъ, с. I. 113
Рупци, III. 3
Русе, гр. I. 10 и сл., I. 107 и сл. II. 45; IV. 9
Русокастро, с. I. 114 и сл.
Ръждавица, с. I. 60 и сл.
Рѣката, м. III. 5

С

Садовецъ, с. II. 49
Сазара, с. II. 33
Саладиново, с. I. 113
Сала-кьой I. 116
Салихлеръ, из. с. IV. 125
Самоковъ, гр. I. 10, I. 109 и сл.
Самоковски поляни I. 108
Санъ-Стефано I. 117
Сарай, с. I. 114 и сл.
Сарачила, с. I. 113
Саранъ-бей (Сараньово) с. I. 110 и сл., II. 16, III. 103
Сарж йолъ, II. 27
Сасаноли, с. I. 113
Сатовча, с. I. 113
Сая, I. 101
Св. Анастасъ, манастиръ, I. 123
Свети-Георги, с. I. 119
Св. Никола, манастиръ, IV. 64
Св. Никола, носъ, I. 123
Светогорци, с. III. 102
Свиленградъ, гр. I. 21, I. 109 и сл. I. 128; IV. 9 вж. Мустафа-паша
Свинаръ, с. II. 49
Свирца, с. I. 112
Свищовъ, гр. I. 10 и сл. I. 115 и сл.
Сгледници, с. IV. 45
Северна България I. 119
Севлиево и Севлиевско, I. 136
Сейдлеръ, покр., I. 23
Сейменъ, с. II. 6; IV. 67
Сейменъ-кьой, I. 116
Сейменлеръ, с. I. 114
Селено, с. I. 113
Селимкарларъ с. I. 113
Селище, м. II. 44
Селица, изчезнали въ България, II. 38
Село, м. II. 44
Семисче с. I. 109 и сл. вж. Клокотница
Серегинъ, с. II. 27
Сеславци, с. IV. 42
Сестримо, с. I. 20
Сидерокапса, с. I. 118
Силиврия, гр. I. 108 и сл., II. 5 и сл.
Силистра, с. I. 15, I. 107 и сл.
Синаплии, с. III. 4
Синиръ, м. III. 5
Синьоморецъ, с. I. 122
Сировица, с. I. 109
Скиречи, с. I. 114
Скефъ, с. II. 30
Скеле, из. с. I. 119, II. 47
Скопие, гр. I. 18, I. 107 и сл.
Сланотрънъ, с. I. 115

Слатина, с. I. 108
Слатино бърдо I. 109
Сливенъ, гр. I. 10, I. 113 и сл. I. 126; II. 10 и сл.
Сливени, с I. 18
Сливница с. I. 111 и сл.
Слиноли, с. I. 113
Сливякъ, из. с. II. 43
Словикъ, с. II. 57
Слявникъ, II. 57
Слокощица, с. I. 52 и сл. I. 20, I. 109
Смилянъ, с. I. 113
Смедерево, с. I. 109
Смолянъ, гр. вж. Пашмакли
Смѣдово, с. I. 109
Соганлю с. I. 118
Созополъ, гр. I. 21, I. 118 и сл. I. 122
Солунъ, гр. I. 19. I. 107 и сл. III. 35
Сомовитъ, с. I. 119
Сопотъ гр. I. 10
Софийско I. 5 и сл.
Сотиръ, с. IV. 67
София, I. 5 и сл. I. 107 и сл. I. 138; II. 16; III. 35 и сл.
Софияна, из. колиби, III. 7
Софидесъ, из. с. III. 7
Соуджикъ, с. I. 113
Спахиларъ, с. I. 118
Срѣдецъ, с. вж. Карабунаръ
Срѣдни Родопи, II. 116
Сталачъ, с. I. 108
Стамболъ капия, махала, I. 84
Станимака гр. I. 18, I. 112
Стара Загора, гр. I. 10 и сл., I. 119 и сл., II. 10
Старозагорска кааза I. 11
Стара планина, Източна, II. 39
Стари Кръмъ, с. III. 23
Стари лозя, м. III. 5
Стари пѫтешествия презъ Българскитѣ земи, I. 107
Стария градъ, м. IV. 68
Старо село, м. II. 44; с. IV. 68
Столникъ, с. IV. 25 и сл.
Стопански проучвания на нашитѣ селища, I. 31
Стралджа, с. I. 116
Странджа, с. I. 118
Странджа, пл. II. 26, 123
Страцинъ, с. I. 109 и сл.
Стрезимировци, с. I. 108
Струма (Пѫтуване по долината на —), стр. I. 18
Струпецъ, с. IV. 70
Студената вода, с. II. 27
Суджакъ, с. I. 118
Султанъ-ери, покр. I. 23
Сурамене, с. I. 116
Сурвавацъ, с. I. 115
Сурдулица, с. I. 108
Сушица, из. с. II. 42
Суютлии, с. II. 49
Сънъръ дере, м. III. 5
Сърбъ-кьой I. 113
Сѣнокоска падина, I. 53
Сѣръ, гр. I. 107 и сл.

Т

Таваличево, с. I. 51
Такиръ дагъ, III. 36
Талж-кьой I. 115
Тарики Павликянъ, из. с. II. 42
Тангрибреди, с. I. 114
Тарчена, с. I. 113
Тасшела, с. I. 117
Татаръ Пазарджикъ, вж. Пазарджикъ
Татаръ-Пазарджишка кааза, I. 11, II. 43
Татаръ Пазарджикъ, гр. III. 102; IV. 3
Татаръ-кьой, с. III. 5; IV. 53
Таузлии, из. с. II. 43
Татъ-буруни I. 116
Татъ-тепе I. 116
Твърдица, с. III. 64
Теке-паланка I. 117
Текира, с. III. 105
Текиръ-кьой I. 117
Теостица с. I. 113
Тепекъ, с. I. 119
Тестеджи, с. I. 118
Тетовско I. 18
Тиселино с. I. 113
Томи, гр. II. 113
Торлакъ, с. I. 117
Торшинджовлакъ, с. I. 112
Тракийци, III. 3

Требинье с. I. 109
Тремощница, из. с. II. 46
Триводница, с. III. 105
Тронки, III. 3
Троянъ, гр. I. 44, II. 123; IV. 9 и сл.
Троянско, I. 28, I. 31
Труля, с. II. 27
Трънъ, гр. I. 21
Трѣвна, гр. IV. 9
Тубе-кьой I. 116
Тузлукъ, покрайнина I. 24. II. 39
Тулча, гр. I. 107 и сл.
Тура-баба, с. I. 115
Турски документи отъ 16 в. по продоволствието на султанската войска отъ български селища, I. 130
Туркобългари и чуваши, II. 123
Тутраканъ. гр. I. 117
Тъмна рѣка, с. II. 29
Търговище, гр. I. 12, вж. Ески-Джумая
Търнава (Търново) из. с. I. 113
Търново, гр. I. 5 и сл., II. 24
Търновка, с. III. 23
Търговски сношения на софиянци съ Цариградъ презъ 19 в. III. 35

У

Узунджово, с. I. 18, I. 111 и сл.
Узунъ-кюпрю, с. I. 113
Улищница, рѣка IV. 63
Упжтване за проучване миналото на страната ни, III. 110
Урджоларъ, с. II. 49
Урдовиза, крепость, II. 28 и сл.; III. 107
Урумбеглии, с. II. 33; III. 5
Устово, с. I. 113, II. 115; IV. 9

Ф

Факиръ, с. I. 115
Факия, с. I. 114 и сл. III. 7
Фанданкли, с. I. 116
Ферезлии, с. III. 102
Фермене, дреха I. 101
Филибе-кьой I. 116
Филипи, из. гр. I. 118
Филиповци, с. I. 112
Фистокь, с. I. 117
Фичилеръ, м. III. 5
Флорентинъ, с. I. 117, II. 39
Форцово, из. с. II. 43
Фоча, с. I. 119
Фростово, с. I. 109
Фундукли, с. I. 118
Фустани, I. 101

Х

Хабаларъ, с. IV. 53
Хавса, с. I. 109 и сл.
Хаджи-кьой I. 113
Хаджилии, с. III. 103
Хаджи-Караманъ, с. II. 50
Хадъръ бей, чифликъ, II. 33
Хайроболъ, с. I. 113
Халани, с. I. 114
Халкали, с. вж. Сливница
Халкали, из. с. II. 42
Хамбарлии, с. III. 7
Ханъ, с. I. 119
Харви, с. I. 116
Харманлии, гр. I. 109 и сл., IV. 9
Харманлийска околия I. 26
Хартмеда, с. I. 114
Хасанбеглии, с. III. 5
Хасанъ-паша с. I. 109 и сл.
Хасарджикъ, с. I. 115
Хасекия, покр. II. 26 и сл. IV. 122 и сл.
Хасково, гр. I. 12 и сл., I. 112, IV. 9
Хасковска околия I. 26
Хасж, с. I. 117
Хебибчево, I. 113 и сл.
Хенгикуле с. I. 115
Херманликъ, с. I. 116
Химитлии, с. III. 103
Хисаръ, с. II. 120
Хисарджикъ, с. I. 111 и сл.
Хисарскитѣ бани, I. 142
Хисарлъка, I. 49 и сл.
Хорозларъ, с. I. 114
Хорозларъ, чифликъ IV. 122 и сл.
Хуталичъ, из. с. II. 42
Хърсово, с. I. 115 и сл.

Ц

Цалапица, с. I. 109
Царево, гр. I. 122; II. 29

Цариградъ гр. I. 109 и сл.
Цариградъ, I. 10, I. 107 и сл. III 35 и сл.
Цибъръ, с. I. 108 и сл.
Циганка, връхъ II. 27
Цикнихоръ, с. II. 28 и сл.
Църна-гора, пл. I. 109
Църнотравъ, връхъ, I. 50

Ч

Чалжкавакъ, с. I. 114 и сл.
Чамбру, с. I. 110
Чамурлии, с. IV. 45; м. III. 5
Чанаклии, м. III. 5
Чангарлии, с. III. 102
Чаталджа, с. I. 114
Чаушлии, с. II. 6 и сл.
Чеглаикъ, с. II. 33
Чекердеклии, с. II 6 и сл.
Челии, м. III. 5
Чемерина пл. I. 109
Чемерникъ пл. I. 108
Ченге, с. I. 114 и сл.
Ченгене-скеля I. 118
Ченгене баиръ, м. II 27
Ченгерлии, из. с. II. 6
Чепели, с. I. 113
Чепинци, из. с. II. 43; с. IV. 45
Чепино, с. III. 105
Чепино, покр., I. 21
Червенъ, из. гр. II. 42, 45
Червенъ-брѣгъ, гр. I. 28, с. I. 108 и сл.
Червена-вода, с. I. 114 и сл.
Черенецъ, из. с. II. 41
Чериково, с. II. 49
Черменъ, с. I. 119
Черна-вода, гр. I. 114 и сл.
Черноморско крайбрѣжие I. 21
Черчеланъ, с. вж. Джбованъ
Чесватъ I. 112
Чесней с. I. 113
Чилингиръ, из. с. II. 42
Чингелъ-кьой I. 116
Чипровци, с. II. 56 и сл. IV. 127 и сл.
Чирпанъ, гр. I. 12, III. 113
Читалджи, с. II. 5 и сл.
Чифликъ, с. I. 118
Чифлици I. 28
Чоково, с. II. 5
Чопъ-кьой, с. II. 5 и сл.
Чорлу, гр. I. 108 и сл. II. 10
Чотнюба, с. I, 115
Чука, м. III. 5
Чукурово. с. III. 4
Чукуръ ченгелъ, с. II. 6 и сл.
Чукуранската махала, IV. 26
Чупрене, с. I. 113
Чучурово, с. IV. 32

Ш

Шалвари, I. 101
Шангали, с. I. 116
Шаноба, с. I. 115
Шаписаларъ, с. I. 118
Шапчихане с. I. 118
Шараплии, с. IV. 53
Шаренъ-долъ, с. I. 112
Шаръ-кьой, гр. вж. Пиротъ
Шаркьой, с. II. 6
Шарапъ йолъ, м. II. 27
Шахали, с. III. 5
Шахци, с. I. 114
Шерлинджикъ, с. I. 116
Шиаковци, с. I. 113
Шиндерли, с. I. 113
Шипка, с. I. 119
Шишковци, с. I. 87
Шопи, III. 3
Шопска носия, III. 7
Шуменъ, гр. I. 12 и сл. I. 114 и сл. III. 17

Щ

Щипонъ, из. гр. II. 46
Щръклево, с. вж. Кадж-кьой

Ю

Юленъ градъ, из. гр. IV. 62
Юнацитѣ, с. III. 103
Юрта, с. III. 5
Юртя, м. IV. 67
Юртище, м. II. 44
Юртлукъ, м. II, 44
Юртлукъ чешме, II. 45
Юруклени, с, III. 109
Юсусъ кьой, с. II. 6

Я

Ябланица, из. с. II. 43
Ягодина I. 109 и сл.
Якезлии, из. с. III. 103
Яки, с. I. 115
Ялорница, с. I. 117
Ямболъ, гр. I. 114 и сл., I. 127
Ямурджа баиръ, м. IV. 65
Ямурчево, с. III. 104
Яневица, м. III. 5
Яни, с. I. 115 и сл.
Яника, с. I. 110
Янтра (Областьта на —) I. 22
Ярецъ, връхъ, I. 54
Ясж-кория, с. I. 113
Яхларе, с. III. 104
Яшъ, гр. I. 114

Поради технически причини въ настоящата книга не можаха да бждатъ помѣстени нѣкои допълнения къмъ разни статии отъ първата годишнина, както и оправки на неволно допуснати грѣшки. Тѣ ще бждатъ обнародвани въ книга първа на втората годишнина.